

MARGUERITE YOURCENAR

DÜŞ PARASI

roman

metis

MARGUERITE YOURCENAR

DÜŞ PARASI

roman

Bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlanan öykülerden oluşan bir roman *Düş Parası*. Hepsi de bir şekilde birbiriyle ilişkili olan karakterlerin hikâyeleri, elden ele dolaşan 10 liralik bir madeni para aracılığıyla anlatılıyor. Para bir karakterden diğerine geçerken, hikâyenin odağının değişmesiyle adeta edebi bir bayrak koşusuna tanık oluyoruz.

Yıl 1933, yer Roma. İtalya'da diktatörlüğün hüküm sürdüğü bu zor dönemde geçen bir günün anlatımında kimlerle tanışmıyoruz ki: meme kanserine yakalanmış hayat kadını Lina; diktatöre suikast yapmayı kafasına koymuş ve bu yolda ölümü göze almış idealist Marcella; kendi küçük çıkarlarından ötesini görmeyen çiçekçi Dida Ana; en parlak dönemini çoktan geride bırakmış yaşlı ressam Clément ve diğerleri. Yourcenar her biri kendi dünyasını içinde taşıyan bu karakterlerin kaygılarını, zaafalarını, umut ve umutsuzluklarını son derece şiirsel bir dille anlatıyor. Olayların ve hikâyelerin kuruluşundaki birbirine bağlanışındaki incelik de cabası.

Düş Parası her şeyden önce, hepimizin hayatlarının nasıl iç içe geçmiş olduğunu, tanımadığımız insanlarla bile nasıl her daim temas halinde olduğumuzu bize çarpıcı bir şekilde hatırlatıyor.

Metis Edebiyat | Roman

ISBN-13: 978-605-316-002-1

Metis Yayınları

www.metiskitap.com

Marguerite Yourcenar
DÜŞ PARASI

1903'te Brüksel'de doğdu. Asıl adı Marguerite de Crayencour'dur. Annesi Belçikalı, babası Fransızdı. Annesi o doğduktan kısa süre sonra öldü, Fransa'da babası tarafından büyütüldü ve eğitildi. Babası ona on yaşındayken Latince, on ikisinde Yunanca öğretti. 18 yaşına geldiğinde, ilk şiir kitabını babası bastırıldı ve birlikte Crayencour'un harflerinin yerini değiştirerek ona bir yazar ismi buldular. 24 yaşında babası ölünce, İtalya'da, İsviçre'de, Yunanistan'da ve 1949'da yerleşip 1987'deki ölümüne kadar kaldığı ABD'nin kuzeydoğu kıyısındaki, Maine'e bağlı Mount Desert Adası'nda yaşadı.

Marguerite Yourcenar, Fransız Akademisi'ne seçilmiş ilk kadın yazardır (1980). Eserleri arasında romanlar: *Bir Ölüm Bağışlamak* (Adam, 1988), en büyük eserlerinden biri kabul edilen *Hadrianus'un Anıları* (Adam, 1984), aynı ölçüde önemli bir eser olan ve 1968'de Femina Ödülü'nü kazanan *Zenon* (Adam, 1985); mensur şiirler: *Ateşler* (Metis, 1997), *Alexis ya da Beyhude Mücadelenin Kitabı* (Metis, 1999), *Les charités d'Alcippe* (1956 ve 1974, Alçippe'nin Merhameti); öyküler: *Doğu Öyküleri* (Adam, 1985), *Akan Su Gibi* (İletişim, 1997); denemeler: *Rüya ve Kader* (YKY, 2008), *Mişima* (Can, 2011), *Le Temps, ce grand sculpteur* (1983, Zaman, Şu Büyük Yontucu); anılar: ailesini ve çocukluğunu anlattığı üçleme *Souvenirs pieux* (1974, Dindar Hatıralar), *Archives du Nord* (1977, Kuzey Arşivleri) ve *Quoi? L'Eternité* (1988, Ne? Sonsuzluk); tiyatro oyunları: *Electre* (1954, Elektra) vardır.

Metis Yayınları
İpek Sokak 5, 34433 Beyoğlu, İstanbul
e-posta: info@metiskitap.com
www.metiskitap.com
Yayınevi Sertifika No: 10726

Metis Edebiyat
DÜŞ PARASI
Marguerite Yourcenar

Fransızca Basımı: Denier du Rêve
Gallimard, 1971

© Editions Gallimard, 1971
© Metis Yayınları, 2014
Çeviri Eser © Roza Hakmen, 2015

İlk Basım: Ekim 2015

Metis Edebiyat Yayın Yönetmeni:
Müge Gürsoy Sökmen

Yayıma Hazırlayan: Özde Duygu Gürkan
Kapak Tasarımı: Emine Bora

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
Metis Yayıncılık Ltd.

Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197 Topkapı, İstanbul
Matbaa Sertifika No: 11931

ISBN-13: 978-605-316-002-1

MARGUERITE YOURCENAR

DÜŞ PARASI

Çeviren:

ROZA HAKMEN

metis

ÖNSÖZ

Düş Parası'nın biraz daha kısa olan ilk şekli 1934'te yayımlanmıştı. Elinizdeki kitap basit bir yeniden basım, hatta daha önce yayımlanmamış kimi paragrafların da eklendiği düzeltilmiş bir ikinci edisyon değil. Bazı bölümlerin neredeyse tamamı yeniden yazıldı, bazıları hatırı sayılır ölçüde genişletildi; bazı yerlerde eski kitabın neredeyse hiçbir satırı esirgenmeden düzeltmeler, makaslamalar, farklı yerleştirimler yapıldı; bazı yerlerdeyse, aksine, 1934 basımından uzun pasajlar aynı bırakıldı. Romanın bugünkü haliyle aşağı yukarı yarısı, 1958-1959'da yeniden kurgulandı; bu yeni kurguda eskiyle yeni öylesine iç içe girdi ki, yazarın bile birinin nerede başlayıp ötekinin nerede bittiğini ayırt etmesi neredeyse imkânsız hale geldi.

Aynı kalanlar sadece roman kişileri, adları, kişilikleri, karşılıklı ilişkileri ve onları çevreleyen dekor değil; kitabın temel ve ikincil temaları, yapısı, olayların çıkış noktası ve çoğunlukla vardıkları nokta da hiç değişmedi. Her iki basımda romanın merkezi, diktatörlüğün on birinci yılında Roma'da bir antifaşist suikastın yarı gerçekçi, yarı sembolik anlatısıdır. Her ikisinde de suikast girişimiyle kimi yakından, kimi uzaktan ilişkili, bazıları ona tamamen yabancı, ama hemen hepsi az çok bilinçli şekilde dönemin çelişkileriyle düsturlarından etkilenen belirli sayıda trajikomik kişi, merkezdeki olayın üç-dört kahramanının etrafına toplanır. Düş Parası'nın her iki basımında, bilinçli olarak ilk bakışta çağdaş bir

Commedia, hatta Tragedia dell'Arte'den fırlamış gibi görünebilecek roman kişileri seçilmiştir; amaç, her birinin en ayırt edici, en özgün yönlerini vurgulamak, ardından bazı durumlarda bu benliklerinden daha temel bir ilahi yönleri olduğunu sezdirmektir. İki kitapta da mitolojiye ya da alegoriye kayış az çok benzerdir ve fazsızmin on birinci yılındaki Roma'yla insanın serüveninin ebediyen yaşandığı Şehir tek bir bütün oluşturur. Son olarak, her iki kitapta aynı roman kişilerinin ve temaların tekrar ortaya çıkışıyla ya da ikincil temaların eklenmesiyle zaten ilişkili olan olayları birbirine bağlamak için, bilinçli şekilde beylik bir yöntem, elden ele geçen madeni para seçilmiştir; on lirelik para, her biri kendi tutkularına ve özündeki yalnızlığa gömülmüş olan insanlar arasındaki temasın simgesine dönüşür. Düş Parası'nın bir bölümünü yeniden yazarken neredeyse her an, bazen çok farklı cümlelerle de olsa, aşığı yukarı tıpatıp aynı şeyi söylemiş oldum.

Peki öyleyse, bu kadar kapsamlı bir yeniden kurgulamaya niçin gerek duydum? Cevabı oldukça basit. Romanın bazı paragrafları, tekrar okuduğumda bana fazlasıyla kasıtlı biçimde eliptik, fazlasıyla muğlak, bazıları fazla süslü, fazla katı ya da fazla gevşek, bazıları da düpedüz kötü gelmişti. 1959'da yayımlanan kitabı 1934 baskısından farklı bir kitap haline getiren değişikliklerin hepsi, kimi olayları daha eksiksiz, dolayısıyla daha bireyselleştirilmiş biçimde sunmayı, psikolojik örgüyü genişletmeyi, kimi yerlerde sadeleştirip açıklığa kavuşturmayı, kimi yerlerde de, mümkünse derinleştirip zenginleştirmeyi amaçlıyor. Birçok yerde gerçekçiliğe, bazı yerlerde şiirselliğe daha fazla yer vermeye çalıştım; sonuçta ikisi aynı şeydir ya da aynı olmalıdır. İlk kitapta da sık sık karşımıza çıkan, bir plandan diğerine geçişler, dramdan komediye ya da yergiye ani sıçramalar ikinci kitapta iyice sıklaştı. Daha önce de kullanılan doğrudan ve dolaylı anlatı, tiyatro diyalogları, hatta bazen lirik arya gibi anlatım araçlarına çok nadir durumlarda iç monolog eklendi; bu iç monoloğun amacı, çoğu çağdaş romandaki gibi bize heynin birbirini izleyen imge ve izlenimleri edilgen biçimde yansıtan bir aynasını göstermek değil; burada iç monolog

kişiliğın temel unsurlarına ve neredeyse basitçe evet-hayıra indirgenmiştir.

Roman okurundan çok yazarını ilgilendirebilecek bu örnekleri çoğaltabilirdim. En azından eski bir eseri yeniden ele almanın, değiştirmenin, hele hele kısmen yeniden yazmanın beyhude, hatta zararlı bir çaba olduğu, yeni kitabın mutlaka coşku ve şevkten yoksun olacağı yolundaki yaygın görüşe itirazımı belirtmek isterim. Aksine, nicedir sabitlenmiş bu maddenin tekrar esneklik kazanmasını görmek, artık hatırlamadığım koşullarda hayal ettiğim bu serüveni tekrar yaşamak, romanın gerçeklerini bir zamanlar yaşamış olduğumuz, daha derinlemesine keşfedebileceğimiz, daha iyi yorumlayabileceğimiz ya da daha fazla açıklayabileceğimiz, ama değiştirmeye gücümüzün yetmeyeceği durumlar misali tekrar karşıda hulmak benim için hem bir deney hem de bir ayrıcalıktı. Bugün de sahip olduğumuz düşünce ve duyguların dışavurumuna daha uzun bir insanlık, özellikle de zanaatkârlık deneyiminin katkısını ekleyebilme imkânı bana sevinçle, aynı zamanda bir çeşit tevazuyla kabul edilmesi gereken çok değerli bir şans gibi göründü.

Kitabın iki halinde de değişmeyen, değişmemesi gereken şey, özellikle siyasi atmosferidir; diktatörlüğün on birinci yılında Roma'da geçen roman her şeyden önce bu belirli tarihi korumak zorundaydı. Bu birkaç hayali olay, Carlo Stevo'nun sürgün edilmesi ve ölümü, Marcella Ardeati'nin suikast girişimi 1933'te, yani rejim düşmanlarına karşı sert olağanüstü hal yasalarının birkaç yıldır uygulandığı ve diktatöre karşı birçok benzer suikast girişiminin düzenlendiği dönemde geçer. Bu dönem Etiyopya seferinden, rejimin İspanya İç Savaşı'na katılmasından, Hitler'le yakınlaşmadan ve kısa süre sonra boyunduruğu altına girilmesinden, ırkçı yasaların çıkarılmasından ve elbette karmaşa ve felaket yıllarından, ama aynı zamanda yüzyılın ikinci büyük savaşındaki partizanların kahramanca direnişinden önceki dönemdir. Dolayısıyla 1933'teki durumla 1922-1933 arası filizlenerek ileriki yıllarda sonuçlanan daha da karanlık durumu karıştırmamak önemliydi. Marcella'nın eylemi neredeyse bireysel, trajik biçimde tecrit edilmiş bir protesto

olma özelliğini korumalı, ideolojisinde yakın geçmişin İtalyan muhaliflerine damgasını vurmuş anarşist doktrinlerin izi bulunmalıydı; Carlo Stevo görünürde geçerliliği kalmamış, yine görünürde beyhude siyasi idealizmini, rejim ise İtalyan halkından çok belki yabancıların gözünü boyayan, olumlu ve muzaffer diye nitelenen yönünü korumalıydı. Düş Parası'nın yeniden basılmaya değer bulunmasının nedenlerinden biri, basıldığı dönemde faşizmin şaşaalı dış görünüşünün ardında saklı kof gerçekle yüzleşen ilk Fransız romanlarından biri (belki de ilki) olmasıydı; aynı dönemde yarımadayı ziyaret eden nice yazar geleneksel pitoresk İtalya'ya bir kez daha hayran olmakla yetiniyor ya da trenlerin (en azından teorik olarak) vaktinde kalkmasını alkışlıyor, bu trenlerin varış noktasını merak etmiyordu.

Bununla birlikte, siyasi tema yeni basımda, kitabın diğer bütün temaları gibi, belki onlardan da çok pekiştirilip geliştirildi. Carlo Stevo'nun serüvenine daha fazla sayfa ayrıldı, ama sözü edilen koşulların hepsine ilk anlatıda kısaca ya da zımnen zaten değinilmişti. Siyasi olayların ikincil roman kişileri üzerindeki etkisi ikinci basımda daha belirgindir: Marcella'nın suikast girişimi ve ölümü, birinci basımdan farklı olarak, köşedeki yaşlı çiçekçi Dida ve yabancı seyyah Clément Roux'nun yanı sıra, roman kurgusuna yeni eklenen yegâne figüranlar olan kafenin sahibesiyle esasen eski kitaptaki gibi devasa bir gölge olmayı sürdüren diktatör tarafından da laf arasında yorumlanır; ikinci kitapta siyaset sarhoş Marinunzi'yi neredeyse içki kadar esritir. Son olarak da Alessandro*yla Massimo'nun tanıklık işlevi farklı şekillerde pekişmiştir.

Kuşkusuz hiç kimse siyasal kötülük kavramının ikinci basımda ilkinde göre daha önemli bir rolü olmamasına, 1959 tarihli Düş Parası'nın, zaten öyle olan 1934 basımından daha acı ya da ironik olmamasına şaşırılmayacaktır. Ne var ki, kitabın yeni kısımlarını bir başkasının eseriymiş gibi tekrar okuduğumda, şimdiki içeriğin hem biraz daha keskin oluşu hem de eskisi kadar karanlık olmayışı, insanın kaderine ilişkin kimi hükümlerin belki eskisi kadar katı olmakla beraber eskisi kadar belirsiz olmayışı ve ilk halinde kita-

bın birbirinden ayrı, neredeyse uzlaşmaz iki temel unsuru olan düşünle gerçekliğin şimdiki basımda hayat denen bütünde birbirine karışmaları dikkatimi özellikle çekiyor. Salt biçimsel hiçbir düzeltme yok. İnsan macerasının yirmi beş yıl önce düşündüğümüzden daha da trajik, ama aynı zamanda çeyrek yüzyıl önce tasvir ettiğimden daha karmaşık, daha zengin, bazen daha yalın ve bilhassa daha garip olduğunu düşünmem, kuşkusuz bu kitabı yeniden yazmamın en önemli nedeniydi.

Mount Desert Adası, 1959

Hayatı bir düş uğruna terk etmek
ona gerçek değerini biçmektir.

MONTAIGNE, c. III, b. IV.

PAOLO FARINA yeterince zengin, hukukla iç içe yaşayan birinden beklenebilecek kadar dürüst ve Toskana'daki küçük kasabasında başına gelen felaketten ötürü küçümsenmesini engelleyecek kadar sevilen, taşralı, genç bir adamdı. Karısı mutlu olmayı umarak âşığının peşinden Libya'ya kaçtığında ona acımışlardı. Kaynanasının acı tavsiyelerini dinleyerek Paolo Farina'nın evini çekip çevirmekle geçen altı ay boyunca karısı pek mutlu olmamıştı; ne var ki genç kadına sahip olmanın mutluluğuyla gözü hiçbir şeyi görmeyen ve karısından bu kalın saadet tabakasıyla ayrılan Paolo, onun acı çektiğini aklından bile geçirmemişti. Paolo'yu iki hizmetkârın önünde rezil edip gittiğinde, Paolo kendini ona sevdirememiş oluşuna çok şaşırıldı.

Ama komşularının yargısı onu teskin etti; kasaba halkı ona acıdığına göre karısının suçlu olduğuna hükmetti. Angiola'nın kaçmağı güneyli kanına atfedildi; genç kadının Sicilyalı olduğu biliniyordu; öte yandan, Floransa'da, Soylu Hanımlar Manastırı'nda eğitim görme şansını elde ettiğine göre iyi bir ailenin evladı olması gereken ve Pietrasanta'da çok iyi karşılanmış birinin bu kadar alçalmasına kızıyorlardı. Paolo Farina'nın her bakımdan mükemmel bir koca olduğu konusunda herkes hemfikirdi. Kasabalıların sandığından daha mükemmeldi aslında; Angiola'yla genelde temkinli bir erkeğin evlilikten kaçınacağı koşullarda tanışmış, ona yardım etmiş, sonra da evlenmişti. Ancak bu hatıralar, beklenebilece-

ği gibi, kaçacağı fazladan bir nankörlükle suçlamasına sebep olmuyordu; çünkü artık kendisi de onları pek hatırlamıyordu. Bu anıları elinden geldiğince hafızasından silmeye çalışmıştı; büyük ölçüde genç karısına karşı cömertlikten ve aksilik diye adlandırdığı olayı ona unutturmak için, biraz da kendine karşı cömertlikten ve insanın sahip olduğu kadının adeta yılana sarılırcasına kollarına düşüğünü düşünmesi tatsız bir şey olduğu için.

Paolo'nun yanındayken dinginlikle sevdiği Angiola, gittiğinde, belli ki başkaları tutuşturunca alev alev yanmaya başlamıştı; öyle ki Paolo kaybettiği karısını değil, onun karşısında hiçbir zaman olmadığı metresi özlüyordu. Ona tekrar kavuşmayı ummuyordu; çılgınca projesinden, gemiye binip Angiola'nın âşığının opera trupuyla şimdilik sahne aldığı Trablus'a gitmekten çabuk vazgeçmişti. Hatta artık onun dönmesini de istemiyordu; Angiola'nın gözünde daima akşam yemeğinde makarnanın yine yeterince pişmediğinden yakınan gülünç koca olarak kalacağını gayet iyi biliyordu. Paolo'nun iddialı yeni evlerindeki geceleri hazin geçiyordu; evi Angiola çocuksu bir zevksizlikle, biblolara yersiz bir önem vererek döşemişti, ama bu belki de kaçığın lehine bir puandı, çünkü her biri bir iyi niyet kadar kırılğan olan bu objeler, Angiola'nın onun hayatıyla ilgilenme ve dekoru güzelleştirerek başrol oyuncusunun yetersizliğini unutma çabasına tanıklık ediyorlardı. Angiola kendini bu pembe kurdelelerle görevine bağlamaya çalışmıştı; aynı kurdeleler yarı boş çekmeceleri rasgele açtıkça, birer hatıra gibi Paolo'nun eline ayağına dolanıyordu.

Roma'ya gereğinden biraz daha sık iş yolculukları yapmaya başladı; bu sayede baldızına uğrayıp Angiola'dan haber aldı mı diye sorabiliyordu. Ama bu ziyaretlerde, başkentten cazibesinin, Floransa'da tadamayacağı, Pietrasanta'da bulamayacağı kimi hazları yaşama fırsatının da payı vardı. Ansızın eskisine göre daha gösterişli bir bayağılıkla giyinmeye başlamıştı; farkına varmadan Angiola'nın ona tercih ettiği adamı taklit ediyordu. Roma kafeleriyle gezilerini dolduran tembel ve konuşkan kızlarla ilgilenmeye başladı; tıpkı Angiola gibi bu kızlardan bazılarının da geçmişinde, en

azından Paolo'nun zannınca, bir evin, bir baştan çıkaranın ve bir ayrılığın hatırası vardı belki. Bir öğleden sonra parkta, biteviye aynı serinlik sözlerini tekrarlayan bir çeşmenin başında Lina Chiari'yle tanıştı. Başkalarından ne daha güzeldi ne de daha genç; Paolo çekingen kaldı, Lina cesurdu, ilk sözleri söylemekten ve neredeyse ilk hareketleri yapmaktan kurtardı Paolo'yu. Paolo'nun eli sıkıydı, Lina talepkâr davranmadı, çünkü yoksuldu. Ayrıca o da Angiola gibi Floransa manastırlarından birinde eğitim görmüştü, ama Soylu Hanımlar için olan bir kurumda değil; aynı şehirde yaşayan insanlara ortak bir geçmiş sağlayan, bir köprü inşaatı ya da bir okuldaki yangın gibi küçük yerel olaylardan haberdardı. Paolo onun sesinde Floransalı kadınlara özgü o boğuk, tatlı tonu işitiyordu tekrar. Ve bütün kadınların bedeni aşağı yukarı aynı, ruhları da şüphesiz aynı olduğu için, lamba sönmükten Lina konuştuğunda Lina'nın Angiola olmadığını ve Angiola'sının onu hiç sevmediğini unutuyordu.

Aşk satın alınmaz, satılık kadınlar sonuçta erkeklere kiralarlar kendilerini; ama düş satın alınır; bu elle tutulamayan meta, çeşitli biçimlerde sürülür piyasaya. Paolo Farina her hafta Lina'ya verdiği düşük meblağla bilinçli bir yanılgıyı, yani belki de dünyada yanıltıcı olmayan tek şeyi satın alıyordu.

LINA CHIARI kendini yorgun hissediyordu, bir duvara dayanıp gözlerini ovuşturdu. Kent merkezinden uzakta oturuyordu; otobüs yolculuğu sarsıntılı, ağırlı olmuştu, taksiye binmediğine pişmandı. Ama o gün tutumlu davranacağına söz vermişti kendi kendine; ayın ilk haftası bittiği halde henüz ev sahibesine kirayı ödememişti; bahar sonunda Roma sıcağına rağmen kürk yakası yer yer eprimiş kışlık paltosunu giymeye devam ediyordu. Eczacıya son aldığı sakinleştiricinin parasını ödememişti; ilaç iyi gelmemiştir, hiç uyuyamıyordu artık.

Saat daha üç olmamıştı; Corso'nun gölgede kalan kaldırımında yürüyordu; dükkânlar tekrar açılmaya başlamıştı. Tek tük yoldan geçenler, yemeğin ve öğle uykusunun rehavetiyle oyalanarak bürolarına ya da tezgâhlarına dönüyorlardı. Lina dikkatlerini çekmiyordu; hızlı yürüyordu; bir kadının sokaktaki süksesi yürüyüşünün yavaşlığı ve makyajıyla orantılıdır, çünkü bir çehre ya da vücudun bütün vaatleri arasında mutlaka inandırıcı olan yegâne vaat kolaylıktır. Doktora giderken makyaj yapmamayı daha uygun bulmuştu. Ayrıca benzinin her zamankinden de solgun görünmesini allık sürmeyişiine yorabilmeyi tercih ediyordu.

Doktora istemeye istemeye gidiyordu; aylardır tereddüt etmiş, hastalığını inkâr etmeye çalışmıştı. Hiç kimseye sözünü etmiyordu; hastalık gizli olduğu sürece daha önemsizmiş gibi geliyordu ona. Korku çanları onu fazlasıyla geç uyandırmıştı; gecenin ortasında, düşman vücudunu çoktan ele geçirmişken, artık kaçamaya-

cağı bir anda. Ortaçağda kuşatma altındaki kentlilerin ölümle burun buruna geldiklerinde yataklarında dönüp tekrar uyumaya çalışmaları, kendi kendilerine yaklaşan alevlerin kâbus olduğunu söylemeleri gibi, Lina da korkuyla aramıza uykuyu koyan uyuşturucuları kullanmıştı. Onlar da, suistimal edilmiş hayırseverler misali birer birer Lina'nın imdadına koşmaktan bıkmışlardı. Tesadüfi arkadaşlarının birkaçına çekine çekine, şaka yollu uyku sorunundan, zaten fazlasıyla dikkati çeken zayıflamasından söz etmeye başlamıştı; aslında zayıfladığına sevindiğini, Fransız moda dergilerindeki mankenlere benzediğini söylüyordu. Konuştuğu erkek onu teskin etmek için fazla çaba harcamak zorunda kalmasın diye hastalığını basit bir rahatsızlığa indirgemekle birlikte, yalan söylediğini fark etmeyişlerini ödeleklik gibi görüp kızıyordu.

Buna karşılık, Lina bedeninde kendi bulduğu, artık ele gelen ama pek de görünmeyen, olsa olsa yorgun göğüs kıvrımının altında gizlenen belli belirsiz bir şişkinlik denebilecek tümör konusunda hâlâ hiçbir şey söylemiyordu; bir okşama sırasında tesadüfen fark edilir diye korkuyor, en azından gömleğini çıkarmamak konusunda mümkün olduğunca ısrarlı davranıyordu; bedeni ölümcül olabilecek bir tehlike barındırmaya başladığından beridir yine edepli olmuştu. Ama suskunluğu büyüyor, katılaşıyor, ağırlaşıyordu, sanki o da yavaş yavaş Lina'yı zehirleyen habis bir tümördü. Bir doktora görünmeye karar vermişti nihayet; belki tedaviden ziyade kendisi hakkında kısıtlama olmaksızın konuşabilmek amacıyla. Yarı yarıya açıldığı tek kişi olan arkadaşı Massimo, Roma'da kim var kim yoksa en azından ismen tanırdı ve Lina'ya Doktor Sarte'ye görünmesini salık vermişti; hatta araya birini sokarak tıbbın bu son şöhretine Lina'yı tavsiye ettirebilirdi. Lina Chiari bir hafta önce bir bar telefonundan doktoru arayarak randevu almıştı; adresi ve randevu saatini özenle bir kâğıt parçasına not etmiş, çantasına yerleştirdiği kâğıt derhal bir uğur ya da koruyucu aziz madalyonu işlevi edinmişti. Ve işte söylenen saatte, yenilmiş olduğu için cesur, umudundan fazlasıyla hızlı vazgeçmek zorunda kalmamak da dahil neredeyse hiçbir beklentisi olmadan, ama yine de ün-

lü birine başvurmaktan ötürü memnun, Profesör Alessandro Sarte'nin kapısının önündeydi; cerrahi kliniği başhekimliği yapmış, dahiliye uzmanı olan doktor, yaz ayları haricinde salı, perşembe ve cuma günleri saat üçle altı arasında hasta kabul ediyordu.

Lina alçakgönüllülüğünden asansöre itibar etmeyip (zaten oldum olası o makinelere pek güvenemezdi) beyaz mermer kaplamalı geniş merdivene yöneldi. İçeride hava soğuk sayılırdı; eski paltosunu giydiğine iyi ettiğini düşündü derhal. İkinci katta doktorun isminin yazılı olduğu bir tabelayla karşı karşıya geldi. Çok eskiden Floransa'da hayırsever bir soylu hanımın bayramını tebrik etmek üzere elinde bir buket çiçekle gönderildiği sarayı hatırlatan bu görkemli eski zaman binası ürkütmüştü Lina'yı. Kapıyı açan hemşire, Floransalı yaşlı hanımın bakıcısına oldukça benziyordu ve tıpkı onun gibi önlük giymiş, mecburi bir nezaket havası takınmıştı. Duvar kaplamalarını solduran güneşten panjurlarla korunan güzel salonda bekleyenler vardı. Önce Lina'yı tepeden tırnağa süzen, Lina'nın da gülümsemekten kendini alamadığı yaşlı bir erkek girdi içeriye; sonra çok yaşlı, başka özelliği de olmayan bir hanım, ardından da çocuklu bir kadın. Bu kişiler arkalarından kapanan kapıdan geçtikleri anda ölüyor da olabilirlerdi, çünkü bir daha görülüyorlardı; bu hastaların bazılarının kendisi kadar yoksul giyimli olduğunu gören Lina profesörün vizite ücretinin çok yüksek olacağı korkusundan kurtuldu. Yine de en başta planladığı gibi aşk hayatındaki bir kazadan ötürü gittiği ucuz doktora gitmediği için kendi kendine kızılıyordu; tıpkı Floransa yakınındaki köyünün insanları gibi o da başı sıkışınca başka azize bel bağlamıştı.

Doktor Alessandro Sarte dosyalar yığılı masasının başında oturuyordu; sadece başı, beyaz gövdesi ve özenle parlatılmış aletler misali masada, hemen önünde duran elleri görülüyordu. Biraz asık olan yakışıklı çehresi, Lina'ya önce sokakta gördüğü ve en mahrem anlarda bile, yoldan geçen birinin bir daha görmeyeceği çehresi olarak kalan onlarca çehreyi hatırlatmıştı. Fakat Profesör Sarte beden aristokrasisinde daha yüksek mevkide yer alan kadınlarla görüşürdü sadece. Lina durumunu açıklarken yine ne kadar

korktuğunu gizlemeye çalıştı; yarasını göstermeye doyamayan hastalar gibi lüzumsuz cümlelerle konuşmayı uzatıyor, doktora gelişinden belki abartılı bir tedbir olarak, cesaret ve doktorun bu sözlerle itiraz etmeyeceği yolunda gizli bir umut barındıran bir hafiflikle söz ediyordu. Bunun üzerine doktor, tek gecelik metresinin gevezeliğinden bıkan ve bütün çıplaklığıyla gerçeğe dönmek için sabırsızlanan bir erkek gibi, “Soyunun,” dedi.

Lina aşkın alanından cerrahinin alanına taşınmış bu bildik sözleri tanıdığına dair bir işaret vermedi. Lina'nın elleri elbisesinin kopçalarıyla cebelleşirken, doktor, tıbbi hazinesinden çıkardığı, Lina'nın belki çok eskiden, ilk baştan çıkarılışından beri duymadığı şu sözleri ekleme gereği duydu:

“Korkmayın, acıtmayacağım.”

Lina'yı aldığı camekânlı oda ışığın bile acımasız görüldüğü, aşırı aydınlığın soğuttuğu bir odaydı. Bedenini şehvet amacı gütmeyen yoklayan bu yıkanmış, iri ellerin arasında Lina'nın zevkten titriyormuş gibi yapması bile gerekmiyordu. Doktorun neredeyse bedeniyle aynı endeki deri kanapenin üzerine yatırdığı Lina, yakınlıklarından ötürü devasa görünen ama hiçbir şey ifade etmeyen dev gözbebeklerine kısık gözleriyle sorar gibi bakıyordu. Zaten korktuğu kelime telaffuz edilmedi; cerrah sadece daha önce muayene olmadığı için sitem etti ona; ansızın sakinleşen Lina bir bakıma artık korkulacak bir şey olmadığını hissetti; çünkü en büyük korkusu feci şekilde aşılmıştı.

Profesör elbisesini düzeltsin diye onu bir paravanın arkasında yalnız bıraktı; Lina ipekli gömleğinin kurdelesini kaldırdı; bir zamanlar, ergenlik yıllarında, kızların yavaş yavaş mükemmelleşen bedenlerine hayran kaldıkları dönemde yaptığı gibi bir an durup göğsüne baktı. Ama şimdi daha korkunç bir olgunlaşma söz konusuydu. Geçmişten bir olay geldi aklına: bir tatil köyü, Bocca d'Arno sahili, kayaların dibinde denize girdiğinde bir ahtapotun bedeni yapışması. Lina çığlık atmış, o canlı, çirkin yükü ağırlaşarak koşmuştu; hayvanı üzerinden ancak kanatarak alabilmişlerdi. Lina o doymak bilmeyen dokunaçların, kanın ve kendini bile korkutan

o ıgılgın anısını hayatı boyunca zihninin bir köşesinde saklı tutmuştu, ama şimdi ıgılık atmak beyhudeydi, çünkü bu sefer onu kurtarmayacaklarını biliyordu. Doktor yatak ayırtmak için hastaneye telefon ederken belki çocukluğundan çıkıp gelen gözyaşları, titrek boz yanaklarından aşığı akmaya başlamıştı.

Saat dört buuğā doğru profesörün kapısı tekrar açıldı ve hemşire Lina Chiari'yi asansöre bindirdi. Profesör ona çok iyi davranmıştı; hastaların cesareti kırıldığında kullanılmak üzere dolabında daima bulundurduğu Porto şarabından ikram etmişti. Doktor her şeyi üstlenecekti; Lina'nın tek yapacağı, gelecek hafta profesörün yoksulları ücretsiz ameliyat ettiği hastaneye gitmekti; doktoru duyan, iyileşmekten ya da ölmekten daha kolay bir şey olmadığını sanırdı. Asansör  katlık dikey dalışını tamamladı; Lina başını ellerinin arasına almış, kırmızı kadife bankta oturmaya devam ediyordu. Yine de, derin kederine rağmen, artık para bulmakla, yemek pişirmekle, çamaşır yıkamakla uğraşmak zorunda kalmayacağını, bundan böyle acı çekmekten başka hiçbir şey yapması gerekmediğini düşünüp teselli buluyordu.

Gürültülü ve tozlu Corso'ya çıktığında gazete satıcıları bir cinayet haberini duyuruyordu bağırarak. Kaldırım kenarında bekleyen kiralık bir araba Lina'ya babasını hatırlattı; babası Floransa'da faytoncuymuş, iki atı vardı, birinin adı Bello'ydu, brnnki Buono; annesi atlara çocuklardan daha fazla sevgi gösterirdi. Buono hastalanmış, öldürülmesi gerekmişti. Lina, Devlet Başkanı'nın o akşam yapacağı konuşmayı duyuran bir ilanın önünden bakmadan geçti, ama alışkanlıkla Mondo Sineması afişinin önünden durdu; o hafta başrolünde muhteşem Angiola Fides'in oynadığı müthiş bir macera filmi gösteriliyordu. Bir amaşır dükkânının önünden geçerken, hastane için okulda giydiği türden pamuklu gecelik alması gerekeceğini düşündü; ipekli pembe gecelikte gömülmesi ayıp olurdu. Eve dönüp her şeyi ev sahibesine anlatmak geçti içinden, ama ev sahibi hasta olduğunu öğrenirse alacağıının peşine düşerdi. Paolo Farina pazartesi günü her zamanki saatinde gelecekti; hastalığından bahsedip adamı tiksindirmenin anlamı yoktu. Bir ka-

feye girip dostu Massimo'ya telefon etmek geçti aklından, ama Massimo rahatsız edilmekten hiç hoşlanmazdı; onun hayatı kendi hayatından da karmaşıktı; Lina'ya sadece kötü günlerinde, teselli bulmaya gelirdi. Roller tersine çevirmek mümkün değildi; şefkat ve merhamet zaten Massimo'nun kadınlardan beklediği tek şeydi. Böylesinin daha iyi olduğuna inandırmaya çalışıyordu kendini; Massimo onu sevseydi ölmek daha zor gelirdi. Kimselerin acımadığı, altı günlük ömrü kalmış olan bu Lina, aniden saplanan bir baş ağrısı gibi yüreğini sızlattı. Ameliyattan sağ çıksa bile altı günlük ömrü vardı. Doktor bir göğsünün alınması gerektiğini söylemişti; kopuk göğüsler, ancak turistlerin ziyaret ettiği Vatikan müzesindeki mermer heykellerde hoşta giderdi.

O sırada, karşidan karşıya geçerken, bir parfümerinin aynasında kendisine doğru yürüyen bir kadın gördü. Pek genç sayılmazdı, iri gözleri bezgin ve kederliydi; dağılmış çehresine yalandan bir gülümseme oturtma zahmetine bile katlanmamıştı. Yüzlerce sıradan kadından o kadar farksızdı ki, Lina'nın akşam kalabalığında onu fark etmeden geçip gitmesi beklenirdi. Ama kadının eprimiş giysilerinden kendini tanıdı; bu giysileri tıpkı bedenini tanıdığı gibi, organik olarak tanıyordu; bir hasta bedeninin ağrıyan noktalarına ne kadar duyarlıysa, Lina da bu giysilerdeki en ufak yırtığa, en küçük lekeye o kadar duyarlıydı. Bunlar yürüye yürüye şekli bozulmuş kendi ayakkabıları, bir moda mağazası indiriminden alınmış kendi paltosu, Massimo'nun onu şımartmaktan hoşlandığı, biraz kaygı uyandıran, beklenmedik zenginlik anlarından birinde hediye ettiği, gösterişli, şık, yeni ve küçük kendi şapkasıydı. Ama Lina yüzünü tanımadı. Gördüğü çehre artık geçmişe ait olan Lina Chiari'nin değil, özenle temizlenip sterilize edilmiş, formol ve kloroform kokan, ölümün soğuk sınırı işlevini gören bölgeye adım atmış, her şeyden yoksun, içler acısı bir Lina'nın çehresiydi. Yarı profesyonel bir refleksle çantasını açıp ruj aradı; bir mendil, bir anahtar, dört yapraklı bir yoncayla bezenmiş, içinden pudra dökülen küçük bir kutu, birkaç buruşuk banknot ve Paolo Farina'nın bir gün önce, darphaneden yeni çıkmış olmasının mütevazı meblağı

telafi edeceğini umarak verdiği gümüş on lirelikten başka şey bulamadı. Rujunu doktorun bekleme odasında unutmuş olduğunu fark etti; dönüp alması söz konusu olamazdı. Ama ruj, satın alınması zorunlu bir ihtiyaç maddesiydi; parfümeriye girdiğinde dükkân sahibi Giulio Lovisi hemen ilgilen-di.

Dükkândan bir ruj ve Fransız bir imalatçının bedava dağıttığı bir allık eşantiyonuyla donanmış olarak çıktı. Kâğıda sarılmalarını istememişti; arkasında kıpır kıpır Roma akşamı akıp giderken, Lina nefesiyle buğuladığı cama bakarak makyaj yaptı. Solgun yanaklar yine pembeleşti; dudaklar saklı teni ya da sağlıklı bir göğsün tomurcuğunu çağrıştıran koyu pembeye büründü tekrar. Tezatla rengi açılan dişler dudakların kenarında tatlı tatlı ışıldıyordu. Canlı ve güncel Lina, müstakbel Lina'ın hayaletlerini süpürüyordu. Hemen o akşam Massimo'yla görüşmenin bir yolunu bulacaktı; fiziksel acıya en ufak bir değinmede yüzü asılan dalgın, bencil ve sevecen oğlan, Lina'nın az önce allıkla yarattığı sahte zindeliğe kanıp onun acı çektiğini fark etmeyecekti. Yine Lina'nın karşısına oturup bir kafe masasının üstüne sigaralarıyla kitaplarını bırakacaktı; her zamanki gibi hayattan ve özellikle de kendinden şikâyet edecekti; Lina onu avutmaya çalışırken sakinleşecekti. Talipleri çıkabilirdi hâlâ; belki en gösterişli elbiselerini ayırdığı şıkça restoranlardan birine davet eden olurdu; gece biraz uzaktan bakınca, sokak lambalarının ışığında kadın arkadaşları onda fazla bir değişiklik fark etmeyecek, ona acıma zevkini tadamayacaklardı. Kaba saba Paolo Farina, sanki hantal sağlığı sayesinde hasta kadının gözünde ansızın güven veren bir itibar kazanmışçasına, her zamanki kadar can sıkıcı gelmiyordu Lina'ya. Kendi çehresinden korkmıyınca, yalnız Paolo Farina değil, hiçbir şey eskisi kadar karanlık görünmüyordu gözüne. Bizzat parlattığı bu göz alıcı maske daha bir-iki dakika önce içine çekildiğini hissettiği dipsiz kuyuyu görmesini engelliyordu. Ötesini görmemeyi tercih ettiği altı gün, hemen yakınındaki felaketten şüpheye düşmesine yol açacak kadar mutluluk vadediyordu; felaket ise, oluşturduğu tezatla sefil hayatına değer katıyordu.

Makyajda son bir rötuş kadar sahte bir gülümseme yüzünü aydınlattı. Sonra, bütün yapmacıklığına rağmen giderek samimiyet kazandı; gülümseyişine gülümsedi. Alelacele sürülmüş allığın kapattığı yanakların solgun, yanakların bir kadının körpeliğinden biraz daha dayanıklı kemikli iskeletin üzerinde bir et örtüsünden ibaret olması, iskeletin ise mecburen toza dönüşerek geriye sadece insan ruhunun, yani boşluğun kalacak olması pek umurunda değildi. Kendisini dehşetten kurtaran bir kandırmacanın suç ortağı olan ince allık tabakası Lina Chiari'nin umutsuzluğa kapılmasını engelliyordu.

GIULIO LOVISI kasanın çekmecesini kilitledi, sağda solda birkaç şişeciğin güneş kırıntılarını yakaladığı karanlık dükkâna son bir göz attı, kapının kulbunu çevirdi ve demir kepengi indirdi. Sonra, akşamın tozu astımına zararlı olduğu halde sırtını duvara dayayıp bir süre oyalanarak alacakaranlık havayı içine çekti.

Giulio Lovisi otuz yıldır Corso'da parfüm, krem ve makyaj malzemesi satıyordu. Bu otuz yıl boyunca dünyada ve Roma'da çok şey değişmişti. Aniden daralan sokakta, raflardaki narin malları zangırdatan tek tük otomobillerin sayısı artmıştı; eskiden mütevazı boyalı tahtalarla çerçevelenen vitrinler Campo Santo'nun taşlarını hatırlatan mermer tabelalarla donatılmıştı; giderek pahalanan parfümler şu anda sıvı altın fiyatına satılıyordu; parfüm şişecikleri tuhaflaşmış ya da sadeleşmişti; ve Giulio yaşlanmıştı. Uzun etekli kadınlar, sonra kısa etekli kadınlar, haleye benzer koca şapkalarla ya da kaska benzer ufak şapkalarla tezgâha yaslanmıştı. Gençliğinde, gülüşleriyle, açık çekmeceler içindeki püsküllerle oynayan beyaz parmaklarıyla ve bütün aynalar ve bütün gözler karşısında rasgele takındıkları, ama sahne için durmadan prova yapan oyuncuların hareketleri gibi aslında sadece aşk amacı güden pozlarıyla heyecanlandırmışlardı onu. Yaşla birlikte basireti artmıştı, anlaşılması neredeyse imkânsız olan bu küçük ruhları bir bakışta tartıyordu; makyajı adeta fazladan bir küstahlık olarak kullanan kibirlileri, sadece birini ellerinde tutmak için boyanan âşık-

ları, çehrelerini gizlemek için kremlere başvuran utangaçlarla çirkinleri ve az önce ruj alan müşteri gibi zevki sadece bütün meslekler kadar sıkıcı bir meslek olarak yaşayan kadınları hemen tanıyordu. Ve bu otuz yıl boyunca, kadın güzelliğinin dalkavuk satıcısı sıfatıyla Ostia sahilinde bir villa yaptırarak kadar parayı bir kenara koymayı başarmış, karısı Giuseppa'ya da ihanet etmemiştir.

Giulio o akşam dükkânı her zamankinden erken kapatıyordu; çarşıya uğrayıp evin alışverişini yapacaktı. Vitrinin arkasından soakağı seyreden komşu şapkacının selamına dalgın bir karşılık vererek, başı önde, belki kimseyi duygulandıramayacak kadar sıradan bir hüzne gömülmüş halde uzaklaştı. Yaşlı Giulio gıpta edilecek bir durumda olduğuna, karısının iyi bir eş olduğuna inanmaya çalışıyordu, ama dükkânın iflasa doğru gittiği, Giuseppa'nın da ona acı çektirdiği gün gibi aşikârdı. Karısı mutlu olsun diye elinden geleni yapmıştı; hastalıklarıyla, çocuklarıyla evine çöreklenen kayınbiraderlere, baldızlara tahammül etmişti; varını yoğunu uğruna harcadığı bu insanlara yardım etti diye şimdi Giuseppa ona sitem ediyordu. Karısı zor doğurduysa, balayı seyahati boyunca Paris'te yağmur dinmediyse Giulio'nun ne kabahati vardı? O da dört yıl boyunca savaşıyordu, kolay mıydı? Bu süre boyunca dükkânı işleten Giuseppa bir bankanın müdür yardımcısıyla tanışmıştı; Giuseppa'nın dediğine göre adam ona kur yapmıştı ve doğal olarak Giulio'dan çok daha üstündü, hem nişan sahibiydi, hem de otomobil; namuslu bir kadın olduğu için adamın tekliflerini geri çevirmişti, ama bütün bunlardan da Giulio sorumlu değildi. Yaşlı Giulio düzen partisi mensubuydu; her yıl hiç sesini çıkarmadan vitrinin kırılmasına karşı sigortasını ödlediği gibi, sokaklarda güvenliği sağlayan bir rejimin sakıncalarına sabırla katlanıyordu. Kızları Giovanna'nın bölücülük propagandası yaptığı için Özel Mahkeme tarafından beş yıllık sürgünle cezalandırılmayı başaran Carlo Stevo'yla evlenmesini o istememiştir. Yeni yasaların katılığı, Fransız mallarından alınan gümrük vergisinin giderek yükselmesi, karısının aptalca yaygarası, Vanna'nın fiili dulluğu ve kalça vereminden muzdarip zavallı kız torununun acı kaderi bir araya gele-

rek, Giulio'yu gurur duyulacak bir sıfat olan dünyanın en mutsuz insanına değil de, herhangi biri kadar kaygılı, zavallı bir adama dönüştürüyordu.

Doğrusu Giulio her gece fazlasıyla ince duvarların ardında tek başına ağlayan Giovanna'nın hıçkırıklarını işittiği Ostia'daki evine gitmek için acele etmiyordu. Vanna'yı umutsuzluğun kıyısında tutan tek şey küçük kızıyla ilgili endişesiydi; Giulio başka dertleri kızına unutturan bu derdi başına açtığı için Tanrı'ya neredeyse minnet duyuyordu. Aslında diktatörün bu akşamki konuşması şehirde oylanmak için iyi bir mazeretti, ama kalabalığın ortasında ayakta durarak uzun uzadıya nutuk dinlemenin yorucu olması bir yana, insan şüphelilerle hükümlülere istemediği kadar yakın olduğunda, rejim düşmanlarına verip veriştirilmesini dinlemek de pek hoş olmuyordu. Bu bahaneden yararlanıp Roma'da bir kafede huzur içinde bir dondurma yemek ise, bu tutumlu ve evcimen adamın aklından bile geçmiyordu. Giuseppa'nın geniş sırtıyla ve dikiş makinesinin sesiyle doldurduğu minik villaya dönüp bir kez daha siyah ipliğin beş para etmediğini ve değiştirilen düğmelerin de fazlasıyla pahalı olduğunu duymayı tercih ederdi. Giuseppa günden güne hırçınlaşıyordu; talepleri bitmeyen küçük Mimi'ye bakmak, evi çekip çevirmek ve zavallı kızları Giovanna'yı neşelendirmeye çalışmak, romatizmadan muzdarip, yaşlı ve iri yapılı karısına zor geliyordu.

Giulio karısının takıntılarının yaşlandıkça yumuşayacağını boş yere ummuştu; aksine, Giuseppa yaşlandığında, kusurları da tıpkı kollarıyla beli gibi inanılmayacak derecede genişlemişti; otuz yıllık karı-koca mahremiyetinin verdiği güvenle fiziksel kusurları kadar manevi olanları da gizlemeye çalışmıyordu; ellerinin hep nemli olmasına nasıl alıştıysa, Giuseppa'nın kıskanç olmasına da katlanmak zorundaydı. Giulio altmışına geliyordu; yağlı yüzü bunca zaman boyunca sattığı pomatlarla yağları emmişçesine parlıyordu; Giuseppa onu aslında olduğu gibi görmüyordu, ona acı çekti-ren, gerçek Giulio'dan daha ilginç bulduğu, kızları baştan çıkararak bir Giulio yaratmıştı kafasında. Daha bir gün önce, sertçe bir hare-

ketin onca parfümü tehlikeye attığı daracık dükkâna gelip olay çıkarılmıştı; yeni tezgâhtar kızı, kalabalık saatlerde yardım etmesi için, sırf hayrına çalıştırdığı hoş İngiliz kızı zorla kovdurmuştu. Miss Jones geçici olarak Roma'daydı ve parasız kalmıştı; verdiği birkaç İngilizce dersiyse geçinmesi mümkün değildi. Giulio Miss Jones'un ince uzun bacaklarını çok seyrettiğini unutarak karısının şüphelerine gücenip iç çekti. Her akşam aile sofrasında yakınılan resmi dertlere kıyasla, zavallı İngiliz kızın gidişi Giulio'ya sadece kendisine ait, romantik bir dert gibi geldi.

Giulio Lovisi yağlı, yumuşak, zamanın kirini taşıyan deriden bir kapıyı saygıyla itip mahallenin mütevazı kilisesine girdi; tıpkı başkalarının kafeye, barlara gittiği gibi, o da her akşam buraya gelip Tanrı'nın içkisinden küçük bir yudum alırdı. Bu mazbut burjuva, iman meselelerinde bile küçük bir kadehle yetinen kişilerdendi. İradesi Giulio'nun sefaletine açıklama ve korkaklığına mazeret teşkil eden Tanrı, sanki yoldan geçen sayısız bedbaht gelip dertlerini anlatarak yakınsın ve böylelikle teselli bulsun diye sunağın altınları arasında yerini almış gibiydi. Herkesi kucaklayan Tanrı tek-lifsiz davranışa bile izin verirdi. İlahi ev sahibi zorunluluk getirmezdi; isteyen ayakta durur, isteyen elinde paketlerle bir iskemle-ye çökerdi; yabancılar zaman zaman bekçiye bahşiş verip baktığına göre büyük bir ressamın eseri olması gereken kararmış bir tabloya dalgın dalgın bakarak gezinilebilirdi; isteyenler de diz çöküp dua ederdi. Hatta dertleri bile sıradan olan bu Giulio, kederini abartıp Tanrı'yı kandırabilir ya da iyiliğine sığınıp ona kabaca iltifat edebilirdi. Görünmez muhatap yalanlarını yüzüne vurma zahmetine katlanmazdı; bir sütuna yaslanmış bitkin mermer Magdalena, bej takım elbiseli şişman adam yanından geçerken özlemle çıplak ayağına sürtündüğünde rahatsız olmazdı. Papaz, orgcu, kırmızı üniformalı zangoç, Santa Maria Minore'nin sundurmasının altındaki dilenci, hepsi bu akşamcıyı ciddiye alırdı. Ve Giuseppe'nin olay çıkarmadan önce durup düşüneceği yeryüzündeki tek yerdi burası.

Adak mumlarından sorumlu Rosalia di Credo tezgâhının arkasından sessizce çıkıp sıra sıra iskemlelerin arasından geçerek Giulio'nun yanına gitti ve hasta odalarında, tiyatrodada ve Tanrı'nın evinde zorunlu olan ölçülü fısıltıyla sordu:

“Bay Lovisi, yavrucak nasıl?”

“Biraz daha iyi,” diye fısıldadı Giulio Lovisi, âdet yerini bulsun diye. “Ama yeni doktor da ötekilerle aynı şeyi söylüyor, tedaviler çok uzun sürermiş. Özellikle zavallı annesi için çok zor.”

Giulio aksine, az önce, çocuğuyla ilgilenme mecburiyetinin Vanna için daha iyi olduğunu düşünmüştü. Düşünmüştü, ama düşündüğünü söylemek için insanın bu yaşlı adamdan daha kararlı olması gerekir. Aslında hasta her zamankinden ne daha iyiydi ne daha kötü. Hatta Giulio onun tamamen iyileşebileceğinden de şüpheliydi. Ama bu şüphesini itiraf etmek umuda karşı günah işlemek olurdu. İçtenlikle cevap vermek, bu hayırsever evde kalmış kıza saygısızlık, terbiyeli insanlar arasında yeterli olan, kibar kalıplarla sınırlı kısa bir hoşbeşi münasebetsizce karmaşıklaştırmak olurdu.

“Vah zavallı melek!” dedi Rosalia di Credo.

“Sabır,” dedi Giulio alçakgönüllülükle, “sabır!”

Rosalia bu kez az önceki gibi âdet yerini bulsun diye değil, sanki işitilmemeleri gerçekten önemliymiş gibi sesini iyice alçalttı:

“Eşinin zamanında Lozan'a gitmemiş olması zavallı kızınız için ne büyük talihsizlik gerçekten!”

“Ahmak,” dedi Giulio, esasen Tanrı'yla dostane yakınlığını kanıtlayacak olan bir küfür bastırarak. “Başından beri biliyordum o Carlo'nun sonunun kötü olacağını... Kendisine de söylemiştim...”

Aslında Vanna'nın kocasına herhangi bir şey söyleme fırsatı olmamıştı, çünkü Carlo kayınpederiyle ilişkisini pek çabuk kesmişti. Ne var ki, Giulio'nun ünlü ve talihsiz damadına ders vermiş gibi yapması gururundan değil, korkudandı; onu geçmişte onaylamış olduğundan şüphelenilmesini engellemek içindi. Bir suçlu ister istemez korkunç olduğundan, geriye dönük olarak Carlo'yla ilgili bütün anılarına bir dehşet katması gerekiyordu – Carlo Stevo'

nun suçlu olduğu ise kesindi, çünkü hüküm giymişti.

“Ben başından beri ondan nefret ettim,” dedi.

Yalandı. Başlangıçta Carlo Stevo’ya bahsettiği duygu kayıtsızlıktı: yaklaşık iki milyar kişiye dağıttığımızı göre, hepimizde en mebzul olan duygu. Sonra, on yıl kadar önce (zaman nasıl da geçiyordu!) Giuseppa Carlo’yla mektuplaşıp ona Ostia’daki villalarında mobilyalı bir oda kiraladığında Giulio bu zor anlaşılır yazının kitaplarını satın almış, komşularıyla ahabplarına kiracısının şöhretini ve odaya verdiği parayı abartmaktan zevk almıştı. Sonunda Carlo Stevo elinde küçük bir bavulla kapılarına geldiğinde, hem şöhretine göre fazlasıyla genç, hem de yaşına göre vaktinden önce yaşlanmış gibi görünen bu otuz yaşlarındaki adamın marazi, hafif yamuk bedenine bunca şaheseri ve bunca şanı sığdıramayan Lovisiler konuklarına acımayla, yani küçümsemeyle törpülenmiş bir saygı bahşetmişlerdi. Carlo Stevo’ya öleceğini düşündüren zattüreyle birlikte bu acıma, bu küçümseme doruk noktasına ulaşmıştı; kiracılarıyla ilişkilerine hafif bir teklifsizlik sızmıştı; kim bilir neyin ateşiyile yanan bu dâhi artık onlar için ellerinden geldiğince bakmaya çalıştıkları bir hastaydı sadece. Ama bir başka ruh da alev almıştı: Vanna’nın ruhu. Bu genç kız aşkının genleşme gücü o kadar yüksekti ki, sonunda Lovisiler Carlo’yu onun gözleriyle görüp onun kalbiyle sevmeye başlamışlardı. Damat olduğunda onlarda uyandırdığı duygu gururdu, çünkü o sırada onu kendi malları gibi görüyorlardı. Kızlarıyla nadiren görüşmeyi sineye çekmişlerdi; Vanna’nın Roma’da, Parioli mahallesindeki yepyeni apartman dairesiyle, hasta çocuk için harcanan yüksek meblağlarla gurur duymuşlardı. Sonra, Carlo Stevo’nun siyasi ilişkileri konusunda endişe uyandıran dedikodular dolaşmaya başladığında, Vanna, kendi dediğine göre terk edilmiş, her halükârda bedbaht halde, giderek daha uzun süreler boyunca evlerine yerleştiğinde, ardından da hasta çocuğuyla birlikte tamamen onlara sığındığında başlarını sallayıp esasen kendinden yüksek sınıftan biriyle evlenmenin hata olduğunu, herkes gibi düşünmeyen bir edebiyatçıdan kaçınmak gerektiğini söylediler kendi kendilerine. Şimdi de, kim

bilir nerede, bir kayanın üzerinde bir rakamdan ibaret olan bu Carlo tekrar gerçekdışı olmuş, bir hayalet gibi korkutuyordu onları.

“Peki...” dedi Rosalia di Credo, “söylediler mi... neredeymiş?”

“Evet,” diye cevap verdi Giulio. “Bir adadaymış. Tam neresi bilemiyorum. Sicilya’ya yakın bir yer.”

“Sicilya...” dedi usulca Rosalia di Credo.

Bu adın Rosalia’da bir başkasının bahtsızlığının uyandırdığı zayıf ilgiden daha mahrem, ama belki daha acı duygular uyandırdığı anlaşılıyordu. Beylik ve nazik sevecenliğiyle muğlak acımasına kaybedilmiş bir mutluluğun dokunaklı yankısı nüfuz etmişti ansızın. Giulio kendi dertlerinin uğultusuyla sağırlaşmış olmasa, bu basit söz, Rosalia’nın bir mutluluk sürgünü olduğunu anlamasına yeterdi.

“Bizim Vanna biraz daha mantıklı olsa yine neyse,” dedi Giulio. “Karım her gece yataktan kalkıp onunla dua ediyor, sıcak süt içiriyor, üstünü örtüyor, sakinleştirmeye çalışıyor işte. Neden? Beyefendi siyasete bulaştığı, şimdi de bir kayanın tepesinde pineklediği için. Cezayı hep masumlar çekiyor böyle. Artık uyku uyuyamıyoruz.”

Masum olan, kendisi, uykusundan edilen Giulio’ydü. İronik biçimde Prometheus’un kaderine bağlı olan bu antik komedi köle maskesi, uykusuzluk korkusuyla ansızın buruştu.

“Böylesine büyük bir şahsiyete saldırma cüretini göstermek,” diye devam etti sesini yükseltmeden, ama kimsenin karşı çıkmaya cesaret edemeyeceği onurlu ve kabul görmüş duyguları ifade etmeyi bilenlerin kendine güvenen ses tonuyla. “Her konuda başarılı bir şahsiyet... Vanna’mızı tahsilli birine vermiştik sözümona...”

Rosalia di Credo içini çekti; bu iç çekiş kendi acılarıyla bağlantılıydı kuşkusuz:

“Ah, yüce Meryem!”

Sonra, hayatının artık geride bırakılmış bir dönemine ait oldukları halde balmumu tezgâhının kenarında küçük kuklamsı hareketlerini yönetmeye devam eden çıkarıcı ve sofu duyguların etkisiyle devam etti:

“Bay Lovisi, ona bir mum yakarsanız Meryem Ana size yardım eder belki; öylesine iyidir ki!” “İyi Anamız!” diye mırıldandı Giulio.

Bu son sözülle bilmeden Meryem’i insanın dua etmekten asla vazgeçmediği eski İyi Tanrıçalar’ın arasına katıyordu. Bu arada org da tepelerinde boğuk çığılığını atmaktaydı; bir şarkının başı olamayacak kadar beklenmedikti. İkinci bir akor birinciye açıklık kazandırdı; yerinde sorular ve kesin cevaplardan oluşan bir silsile onu izledi; tepedeki kör orgcu dışında hiç kimse, çok güzel olduğu dışında hiçbir şey anlamadı; borularla körüklerin ses dalgalarına dönüştürdüğü matematiksel ve saf bir dünya kuruldu; prelüd, org sesi olmasa dahi fazlasıyla alışıldığından fark edilmeyen Roma otobüsleriyle taksilerinin sağır edici gürültüsünü bile bastırdı. Akşam duası yan şapelde devam ediyordu; Caravaggio’nun ünlü bir freski uğruna içeriye girmiş olan bir yabancı duayı dalgın dalgın dinliyordu; birkaç da kadın vardı; Giulio Lovisi bunlardan yolculuk kıyafeti giymiş birinin kendi dokunaklı İngiliz’i olduğunu aklından bile geçirmede. Papazın okuduğu duaların seri akışına bir türlü yetişemeyen on kadar mümin, nakaratları hep bir ağızdan söylüyor, anlamını kavramaya bile çalışmıyorlardı; sesin diz çökmesi denilebilecek eylemi gerçekleştirmekle meşguldüler. Sadece dua etmeyenler dinliyor, ara sıra bir kelime öbeği, ancak kilisede duyulabilecek tuhaf bir sıfat içlerinde bir teli titretiyor, bir fikri doğruluyor, geçmişten bir titreşimi uzatıyor ya da canlandırıyor.

“Altın ev...”

Rosalia di Credo elinde olmadan Sicilya’da bir evi düşünüyor-

du.

“Şehitler kraliçesi...”

Sağanak yağmurdan kaçarak içeri girmiş genç bir kadın şalıyla boynunu örttü, kumaşın kıvrımlarını düzeltip göğsünde kavuşturdu, o gece belki bir halkın kaderini değiştirecek olan, kahverengi kâğıda sarılı tehlikeli nesneyi siyah kumaşın altına gizledi.

“... Bari bu rutubet...” diye düşünüyordu. “En azından silahçı konusunda endişeye mahal yok, o da partili. Bazen başarılı oluna-

biliyor... Zannedildiğinden daha sık, sonuna kadar gitmeye, kendine bir kaçış yolu aramamaya kararlıysan... Neyse ki Reggiomonte'de Alessandro'dan atış yapmayı öğrendim... Balkon mu, kapı mı?.. Balkonun önünde, kalabalığın içinde kolumu kaldırmak daha zor olur. Ama kapı daha sıkı korunur... Aslında seçenek olması iyi; o sırada karar verilebilir... Yine de Villa Borghese'de karar kılmak belki daha akıllıca olurdu. Ayarlayıp atlı yoluna yakın bir yerde, bir çocukla durulabilirdi... Hayır. Hayır. Kararlı ol... Yakında öleceğim, kesin olan tek şey bu. Ne diyorlar? Göklerin kraliçesi... REGINA COELI: hapishanenin adı... Acaba yarın orada mı... Tanrım, hemen öleyim ne olur. Ölümüm boşuna olmasın. Elim titre mesin, ölsün... Aa, ne komik. Fark etmeden duaya başladım.”

“Fildişi kule...”

Yaşlı ressam Clément Roux şiş kalp hastası ellerini dizlerinin arasından sarkıtıp başını eğmiş, ağır ağır içine nüfuz eden ve sonunda bir anının direncine çarpan bu kelimeler sarmalını izliyordu. Yaldızlı, pürüzsüz ve çıplak... Sahilde bir akşam vakti, küçük bir kız, yirmi sene olmuş muydu gerçekten? Fildişi kule... Dünyada genç bir bedenin mimarisini bundan fazla çağrıştıran bir deyim var mıdır?

“Gizemli gül... Benzersiz ibadet kabı...”

Giulio Corso'daki eczaneden Mimi'nin ilacını almayı unuttuğunu hatırladı birden. Duayı dinlemiyordu. Ama benzersiz kap za ten onun gözünde adları gönül çelen kendi pahalı şişecikleriyle alakası olmayan kutsal bir terimdi sadece; ayrıca Giulio gülsuyunun yerini suni parfümlerin aldığı bir dönemin insanıydı.

“Hastaların sağlığı...”

Doğru, insanları iyileştirdiği oluyordu. Özellikle Lourdes'da. Ama Lourdes uzak, yolculuk da pahalıydı. Çok dua etmişlerdi, ama Mimi'yi iyileştirmemişti. Ama belki de yeterince dua etmemişlerdi...

“Dertlilerin tesellisi... Bakireler kraliçesi...”

Yola çıkmadan önce biraz müzik dinlemek için Santa Maria Minore'ye gelmiş olan Miss Jones başını eğdi; Giulio Lovisi'yi ta-

nımıştı ve görülmemeyi tercih ediyordu. Biraz bayağı ama saygın bir tüccar olan bu adamın karısının utanmadan çıkardığı rezaleti hatırlayınca tüyleri ürperdi; birkaç günlüğüne, noterin gönderdiği mütevazı kiranın gelmesini beklerken (çalışma izni olmadığı için) düşük mü düşük bir ücrete çalışmaya razı olmuştu yanında. Bu İtalya yolculuğu çılgınlık olmuştu; Sicilya'nın özgün bir köşesinde İngiliz turistler için pansiyon işletmeye beyhude uğraşan hevesli bir hemşerisinin teklif ettiği işi, karın tokluğuna çalışmayı kabul etmesi hata olmuştu. Hiç değilse masraflarını karşılamadan güle güle demelerine razı olmamalıydı. İngiltere'den yeni gelen birkaç kitap, dönüş yolculuğunun masrafını karşılamaya ancak yetecekti. Yine de kendini birkaç zevkten mahrum etmedi; İspanya Meydanı'nda bir İngiliz çay salonunda öğle yemeği yedi; San Pietro Kubbesi'nin içini bir grupla gezdi; İrlandalı arkadaşı Gladys'e bir kutsal madalyon aldı; akşam trene binmeden önceki saatleri de sinemada geçirecekti. Bu farklı dinin ayini onu hem rahatsız ediyor hem de gönlünü çeliyordu; taklit güdüsüyle düşünmeden ellelerini birleştirdi. Londra'ya döndüğünde sekreterlik işine tekrar kabul edilmek için Tanrı'ya içinden yakardı. İnsan nerede olursa olsun, dua etmek daima iyi gelir.

ORAPRONOBIS... * ORAPRONOBIS... ORAPRONOBIS...

Birleştirilmiş üç Latince kelime artık hiçbir dile ait, hiçbir dilbilgisine tabi değildi. Artık ağız açılmadan mırıldanılan bir büyü nakaratından, bir yakınmadan, belirsiz birilerine yapılan bulanık bir çağrıdan ibaretti. "Güçsüzlerin afyonu," diye geçirdi Marcella içinden küçümsemeye. "Carlo haklı. Gücün yukarıdan geldiği öğretilmiş onlara. Bu insanların hiçbiri hayır demeyi beceremez."

"Ne kadar güzel," diyordu Miss Jones kendi kendine; gözleri hem duygusal hem çok saf yaşlarla buğulanmıştı. "Ne yazık ki Katolik değilim..."

Yeterince dua etmemişlerdi... Üzerleri etiketli raf gözlerine

* *Ora pro nobis*: Bizim için dua edin. -ç.n.

eğilmiş olan Giulio Lovisi ne fazla ince ne fazla kalın beş adak mumu seçti; böylece ne cimrilik sergiledi ne de gösteriş. Beş mumu alışını şefkatle izleyen Rosalia di Credo Meryem Ana'yı şımarttığı için yarım ağızla sitem etti. Bir mum Mimi'ye lazımdı; bir mum Vanna'ya; bir mum Carlo'ya; özellikle Giuseppa hayatını bu kadar karartmasın diye Tanrı'ya yakarmak için bir mum lazımdı. Ayrıca (onu aileyle aynı kefeye koymamakla birlikte), sevimli Miss Jones için de bir tane.

Basit kavramlardan oluşan bir dünyada yaşayan Giulio için adak mumu bir lütuf isteneceğinde Meryem Ana'ya adanması münasip olan, sunakta demirden bir çivinin üzerinde yanıp eriyen ve kapanış saatinde zangocun üfleyip söndürmeyi ihmal etmediği, normal mumlardan daha ince ve daha soylu bir mumdu sadece. Ama balmumu ya da balmumu süsü verilmiş parafin nesnenin yine de gizemli bir canlılığı vardı. Giulio'dan önce de birçok insan anların üretimine el koyup onu tanrılarına adanmışlardı; asırlar boyunca kutsal saydıkları suretleri küçük alevlerle, sanki kendi içgüdüsel karanlık korkularını tanrılara da mal edermiş gibi muhafızlarla donatmışlardı. Giulio'nun atalarının dinlenmeye, sağlığa, paraya veya aşka ihtiyacı olmuştu; bu tanımadığı insanlar Meryem Ana'ya mumlar adanmışlardı; çağların iyice ötesindeki ataları da benzer şekilde Venüs'ün koca sıcak ağzına ballı pastalar uzatmışlardı. Bu kıvılcımlar insanların kısacık hayatından çok daha çabuk sönmüştü; dileklerin kimi geri çevrilmiş, kimiye aksine yerine getirilmişti; ne yazık ki bazen dilekler umut ışkencesi daha da uzasın diye yerine geliyordu. Sonra, bu insanlara, istememiş oldukları halde, peşinen garantilenmiş tek lütuf, diğer bütün lütufları geçersiz kılan karanlık lütuf bağışlanmıştı. Ama Giulio Lovisi bunca ölüyü düşünmüyordu. Diz çökmüş, duadan hiç anlamıyormuş gibi görünen, birleşme eylemini diğer konumlardan ayırt etmeyen etli ellelerini kavuşturmuş, trenini kaçırmış olmanın müthiş mutluluğuna bırakmaktaydı kendini. Eve bir saat geç gitse de zaten Giuseppa onu daha kötü karşılayamazdı. Ve yaşlı adam, çocukluğunun bir

köşesine sığınırçasına, her şey düzelsin diye mırıl mırıl bir Meryem Ana Duası okumaya koyuldu.

Hiçbir şeyin düzelemeyeceğini, her şeyin hem fark ettirmeden hem geri dönüşsüz biçimde yokuş aşağı ineceğini, hayatını oluşturan duygularla koşulların, tıpkı fazla kullanılmış nesnelere gibi gündenden bozulacağını biliyordu (bilmesi gerekirdi). Yaşı ve romantizmaları ilerledikçe Giuseppa'nın karakteri kötüleşecekti; altmış yaşındaki bir kadının mizacını Meryem Ana bile değiştiremezdi. Vanna kendisine hiç uygun olmayan ve onu umutsuzluğa sürükleyebilecek bu yalnız hayatı sürdürecekti. Belki bir âşık bulacaktı; bu durumda şimdiye kadar çektiğinden de çok acı çekecekti, çünkü dertlerine bir de utanç eklenecekti. Birçok kişide olduğu gibi Giovanna'nın da bedeni ruhuyla uyumlu değildi; acı çekmemesi için ya birinin ya ötekini değiştirmesi gerekirdi. Sevmiş olduğu Carlo'ya sadık kalsa bile, ona dönecek olan erkek (eğer ki dönerse), âşık olduğu Carlo Stevo'ya hiç benzemeyecekti. Yaşadığı hayal kırıklıklarının ardından hırçınlaşmış olan Vanna'nın ünlü şahsiyetin sevdiği güzel ve romantik kıza artık hiç benzemediğini de Giulio içten içe biliyordu. Doğruyu söylemek gerekirse, yaşadığı bahtsızlıklarla hınçların ardından kuşkusuz yara almış olan ve ömür boyu yetkililerin gözünde şüpheli kalacak o düşüncesizin dönmesini istemek bile anlamsızdı. Mimi de (ama bunu itiraf etmek olmazdı) beyaz yastıklar üstünde gülümserken tasvir etmekten hoşlandığı meleksi hasta çocuğa hiç benzemiyordu. Çocuk iyileşse bile evlenemeyecek kadar zayıf kalacaktı zaten; Giulio san ki kendisi sınırsız bir sevgiyi tatmış, kızları Vanna da dertlerden payını almamış gibi bu yüzden çocuğa acıyordu.

Ve Miss Jones'u bir daha göremeyecekti; genç kız yağmurlu ülkesine geri dönecek, kendisiyle ilgili imajı, fevri Giuseppa'yı susturmayı becerememiş fazlasıyla iyi bir adam olarak kalacaktı. Miss Jones'un tekrar Corso'daki küçük dükkânda, yanında olabilmesi ve ona rüyalarında bile cüret edemeyeceği şekilde davranabilmesi için Giulio'nun zengin olması, özgür olması, cesur olması, Miss Jones'un da bu sevgiye itiraz edemeyecek kadar muhtaç

durumda olması gerekirdi. Kendini özgür sayabilmesi için zihninde ünlü bir katil kadar çok suç işlemesi gerekirdi. Para sorunları, aile kavgaları ve onları kabul etmesine yol açan zayıflığı olmasa Giulio Lovisi başka biri olurdu; böyle bir değişim, kendi ölümünden daha mutlak bir ölüme eşdeğer olurdu. Çünkü yüzlerce küçük fizyolojik olayın belki şu anda hazırlıklarını yaptığı kendi ölümü ya da karısının ölümü, hayatlarını oluşturan sıradan sefaletin dokusuna işleyecekti; önce kendisi ölürse Giuseppa'nın komşulara nasıl haber vereceğini, kaç kişinin zahmet edip Campo Santo'ya kadar gideceğini tahmin edebiliyordu. Nefret ettiği, ama her türlü çabadan kendisini muaf tuttuğundan hiç değilse kolay olan bu rutinden başka şey yapamayacak duruma geliyordu yavaş yavaş. Mümkün olsa, mutluluk bile kaderinin yoksulluğunu değiştiremezdi, çünkü bu yoksulluk ruhundan kaynaklanıyordu. Dolayısıyla, Giulio Lovisi basiretli bir adam olsa, duanın nafile olduğunu kabullenirdi. Bu arada sabit bakışlı Meryem Ana'nın önünde, Giulio'nun karşısında erimekte olan ince adak mumları yararsız sayılmazdı; bir umut hayalini sürdürmesini sağlıyorlardı.

KOMŞULARINDAN Rosalia di Credo hakkında bilgi istense, kadınların hepsi ağız birliği etmişçesine aynı cevabı verirdi: Evde kalmıştı, çirkin ve cimriydi, yatalak annesine sevgiyle bakmış, ama yaşlı babasını hiç itirazsız tımarhaneye göndermişti; kız kardeşi Angiola becerip de kendine bir koca bulduğundan beri onunla küstü ve son olarak da Roma'da şu sokak, şu numaralı evde yaşıyordu. Bu bilgilerin hepsi yanlıştı: Rosalia di Credo güzeldi; kendini göstermek için mümkün merteye az ete ihtiyacı olan türden bir zayıf güzelliğiydi onunki. Yaş değil, yorgunluk yüzünden, kilise heykellerini bile insanileştiren o yavaş yıpranışla yüz hatları değişmişti; ancak bir tek masraf yapabilecek kadar parası ve bir tek aşka yetecek ateşi olan herkes gibi cimriydi. Kız kardeşinden değil, kız kardeşini elinden alan kocasından nefret ediyordu; çocukluğunda tutkuyla bağlı olduğu kişi annesi değil, babasıydı ve Gemara'da yaşıyordu.

Birçok kişi Gemara'yı Sicilya'da eski bir ev diye tarif etmenin yeterli olduğunu düşünebilirdi. Ama bu, her insan konutunun, özellikle sahipleri birbiri ardına bir şeyler ekleyip bir şeyler çıkararak onu taştan bir bulmacaya dönüştürdüğünde sergilediği sınırsız kendine haslığı, doğru olamayacak kadar basit bir tanıma sığdırmak olurdu. Tabii ki zaman –insan hakkında hiçbir şey bilmeyen, mevsimlerin geçişinde, uzun zamandır eğri duran ve dengesizliğinin süresi nedeniyle yere devrilen bir kütlenin düşüşünde, baltay-

la kesildiğinde özsu akışıyla ölçülen bitkisel zamanın bir kesitini sunan mantar meşelerinin ağır ağır, halka halka genişlemesinde kendini gösteren dışsal zaman– Ruggero di Credo'nun yaklaşık altı yüzyıl önce fief olarak elde ettiği araziye esirgememişti. Duvarlarla kırıslara kaya ve dal muamelesi yapmıştı; bu insan eserinin safça aşikâr anlamlarına kendi yıkıcı yorumlarını eklemiştir. Ama zamanın Gemara'yı harap ettiğini söylemek, Zaman'ın da tıpkı İanus gibi iki çehreli bir tanrı olduğunu unutmak anlamına gelirdi. İnsan zamanı, nesillerle ölçülen, yer yer ailelerin çöküşüyle, rejimlerin devrilmesiyle bölünen zaman, uzaktan geçmişin durağanlığı dediğimiz şeyi oluşturan anlaşılmasız değişikliklerle sonu gelmeyen planların tek sorumlusudur. Sicillerde değinilen, av hayvanlarıyla dolu ormanlar kısa sürede insanın hayvanları öldürme ve ağaçları kesme tutkusuna yenilmiş, Hohenstaufen'lar döneminden kalma av köşkü kalıntısı gülünç duruma düşmüştü; bağlarda barok taşlar ufalanıyordu; Mafya, tarımsal sorunlar ve bilhassa ihmal nedeniyle toprak verimsizleşmiş, kaynaklar kurumuştur. Çifte sütunlar köy onarımlarının alçısı altında kayboluyordu; bir taraça boşluğa açılıyordu; Gaeta kuşatmasında ölmüş bir amcanın kepi kimsenin girmediği salonda asılıydı; bir Cezayir halısıyla deri koltuklar saygıdeğer antikalara dönüşüyordu. Nasıl ki mekânı birbiri ardına yönetenler Gemara'yı ihtiyaçlarına ya da saplantılarına göre, büyüklük hırsıyla ya da köylü cimriliğiyle yeniden biçimlendirdiyse, bu çökmüş ev de sülalenin son erkek evladını, bir mirasçıdan başka şey olmayan bu Ruggero di Credo'yu kendi suretine göre biçimlendirmişti.

Doğumunu görmüş olanlar da dahil bütün çiftçileri, kızları ve onu henüz gençken sevmiş olduğu halde karısı, artık Ruggero di Credo'yu ancak yaşlı biri olarak düşünebiliyordu; yaşlılık, bir geçmişin varış noktası olmaktan başka işlevi bulunmayan bu adamın doğal hali gibiydi. Don Ruggero on altı yaşındayken Pindaros'un şiirlerindeki yakışıklı Sicilyalı delikanlılara benziyordu muhtemelen; otuz yaşında, zayıf yüzü Martorana mozaiklerindeki İsa figürlerinin kuru ve ateşli ifadesine bürünmüştü; altmış yaşından iti-

baren ise, sanki kendisi de ırkın hortlaklarının bulanık biçimde yansıdığı çatlak bir aynaymışçasına, ortaçağ Sicilyasında Müslüman bir büyücüye benzemişti. Eline bakan bir falcı geleceğini okuyamazdı, çünkü Don Ruggero'nun geleceği yoktu; ayrıca muhtemelen onun geçmişini değil, öldükten sonra ardına dizilmiş yirmi kadar adamın geçmişini okurdu. Don Ruggero'nun özel hayatı sıfıra çok yakındı, ama bu hiçlik bile onda iradi bir hareketsizlik gibi görünüyordu. Biskra konsolosluğu yapmıştı; ileri sayılabilecek bir yaştaiken, iflah olmaz bayağılıkta ve şöhreti şüpheli Cezayirli bir Yahudi'yle evlenerek meslek hayatını söndürmüştü, ama bir mistik için onu Tanrı'ya ulaştıran çile neyse, Ruggero di Credo için de bu gaflet öyle olmuştuk. Emekliye ayrılması onu yüzyılın ötesine, yani Gemara'ya taşımıştı. Bu deli için bir yaz günü kadar hari-kulade ve boş geçen yirmi yıl işte böyle başlamıştı.

Rosalia di Credo babasını düşündüğünde, onu bir taş yığınının üstüne oturmuş, dizlerinin arasında küçük bir kız, ırgatlar gibi çorbasını içerken canlandırırday gözündek. Don Ruggero mülkünü kalkındırmak için çalışıp didindiğinden değil; onun yapacak daha önemli bir işi vardı: Hazine buluyordu, daha doğrusu bulacaktı. Susuzluk onu su kaynağı aramaya mecbur etmişti; elinde kendisini toprağına bağlayan esrarengiz bir organa benzeyen dişbudak sopasıyla yıllar boyunca tarlalarda dolaşmıştı. Sonra su kaynağı arayışı yerini hazine arayışına bırakmıştı; ataları toprağın derinliklerine Don Ruggero için narenciye satışlarıyla devlet tahvillerinin düşük getirisini telafi edecek kadar altın saklamışlardı mutlaka. Son olarak da tanıştığı bir arkeolog ona heykel hayalleri kurdurmuştu; Don Ruggero için bu, kadın hayali kurmanın bir başka şekliydi. Her daim minderlere gömülü, tıka basa yemek yiyen kendi karısı umurunda değildi; ama rengi solmuş iş tulumlarının içindeki vücutları bronzlaşmış, yalınayak köylü kızları ara sıra ağaçların arasına dalıp büyücüye, satire benzeyen ihtiyara gelirlerdi; Don Ruggero o zaman mermerden tanrıçaların gölgesinden vazgeçip bu etten heykellerin sıcaklığına kapılırdı. İnsanlar için çalışan ve işleri kösteklendiğinde acı çeken bütün ağaçlarla hayvanlar gibi,

budanmayan, aşılınmayan ağaçların meyve veremedikleri için, öküzlerin de işe koşulamadıkları için acı çekmeleri önemli değildi; hatta ölümlü Gemara'nın çöküp gitmesi de önemli değildi; rüzgârın durmadan toz ektiği bu kuru toprakları, bu defineleri, içine düşülebilecek bu boş havuzları o benliğinde taşıyordu.

Çeşit çeşit fikir beyninde kara bir suyun üzerinde yüzer gibi yüzerdi; Sicilya Bourbonları'nın hatırasına sadıktı ve Savoie'ları küçümserdi; Roma yürüyüşü, Kuzey'de olup biten bir şey olduğu için onu etkilememişti; parayı aşağılar, işadamlarına verip veriyor, ama sihirli değnekle ilgilenen komşularından biraz para koparmak, kimsenin istemeyeceği bir arazinin fiyatını sırf satmamakta direnerek yükseltmek için ne lazımsa yapardı. Bu nadiren yıkanan adamın tahsildar ve alacaklıları tavlayan, neredeyse gülünç denebilecek eski zaman kibarlıkları, incelikleri vardı; bu fakir, kızlarına bir prens kadar cömert davranırdı; Donna Rachele'nin gençlik ve güzellik kalıntıları izin verdiği sürece bol bol aldattığı bu kocanın iki küçük kızına karşı mutaassıplığı eski moda bir ağırbaşlılıktan çok enseste yaklaşan bir kıskançlıktan kaynaklanırdı. Kızların papaz ve köy meydanında ayakkabı bağcığı satan kötürüm de dahil erkeklerle herhangi bir nedenle konuşmaları yasaktı, ama yörenin görülecek tek yeri olan ve Sicilya rehberlerinde yıldızsız değinilen ilin güneyindeki tiyatro harabesini ziyarete gelen yabancılar Angiola'nın fotoğrafını çekmek istediğinde Don Ruggero şişine izin verirdi.

Yoksul olduğundan, kızlarını âdetler uyarınca yetiştirilmek üzere Palermo'da bir manastıra gönderememişti. Kızların eğitimi annelerinin boğuk sesiyle söylediği, onların ağzında birer ilahi güzellğine bürünen kafe konser şarkıları, halk ağıtları ve bir gece bir hizmetkârın çekmecesinden çaldıkları cinsel sağlık kitapçıklarından, bir de Don Ruggero'nun öğrettiği, uzun zamandır kendinin de anlamadığı tek tük Yunanca dizelerden oluşmuştu. Ne var ki bunlar bir hafızayı doldurmaya yetmeyeceğinden, çocukluğu oluşturmuş başka anılara da yer vardı: köy bayramının Meryem Ana ilahilerine, neredeyse ayinsi anasonlu ekmek yapımına, taze incirin ta-

dına, bahçede kafes kafes palmyelerin altında çürüyen portakalların kokusuna, Don Ruggero'nun iffet anlayışının kızlarına zorunlu kıldığı kalın pamuklu çorapları Angiola'nın bir dala asıp yalın ayak fındık korusunda gezmelerine, bir kukumav kuşunun ölümüne ve ilk yürek çarpıntılarına. Kendi başına bir dünya olan evin kendi yasaları, hatta kendi iklimi vardı, çünkü Rosalia'ya öyle gelirdi ki, o evde sadece pırıl pırıl güneşli günler görmüştü. Bir kuşun vakitsiz dönüşü mucize sayılır, Azize Lucia'nın körleri iyileştirmesi ve Salome'nin yazdönümü gecesinde göğün ortasında çırılçıplak görünmesi ise basit şeyler olarak algılanırdı.

Sıcak gecelerde, batan güneşin güzelleştirip onardığı evin önünde, kameriyede yemek yenirdi. Onlara hizmet eden köylü kadının yemekten sonra artıkları da alıp giderdi; Don Ruggero'nun kesintisiz çağılması hep böbürlenilen, ama yıllardır bahçede sesini duymadıkları fıskiyeinin yerini alırdı. Kendinden emin bir tavırla şecerelerden, istese çok daha fazlasını söyleyebilecek bir adam edasıyla büyüden bahseder, konu Gemara olunca hatip kesilirdi. Onun iki dudağının arasında şimdiki zamana ve geçmişe ait mülkler öyle birbirine girerdi ki, zaman geriye dönüşlü hale gelirdi sanki; çocuklar bugünden mi, yarından mı, dünden mi bahsedildiğini anlayamazdı. Kızları zengindi, hiçbir eksikleri yoktu, prenslerle evliydi; Don Ruggero'nun ağaçlar kesilir kesilmez zeytinlikte başlatacağı kazıları kral bizzat ziyaret edecekti; Gemara restore edildiğinde geçmiş şaşaasına kavuşacaktı; aslında onu hiç kaybetmemişti, çünkü inatçı ihtiyar o şaşaanın hayalini hep kurmuştu. Oturduğu yerde uyuyakalmış olan Donna Rachele, Biskra'daki eski evinde bir soyluyla, onur nişanı almış, Sicilya'da mülkleri olan gerçek bir soyluyla evlendiğini arkadaşlarına bininci kere açıkladı. Korkuluğa dirseklerini dayamış dalgın dalgın adını bilmediği yıldızlara bakan Angiola boşluğun ortasında gelecek planlarıyla, hatta evlenme çağının karışık duygularıyla hiç alakası olmayan harika bir duvağın süzüldüğünü görürdü. Don Ruggero'nun adi purosunu sönerdi; ihtiyar yatmaya çıkarken holde durup o güne dek arazisinden çıkan üç-beş buluntuya bir kez daha bakardı: kırık çöm-

lek parçaları, birkaç aşınmış madeni para, kilden yüzü pul pul dö-
külen, güvercinli küçük bir Venüs, beceriksizce yapıştırılmış bir
vazo. Kendisi için değerli olan bu nesnelere oldukça asil bir say-
gıyla dokunur ve lehçesinin zengin kaynaklarına başvurarak, ka-
zılarını desteklemeyi reddeden Eski Eserler Müfettişine ağza alın-
mayacak, komik hakaretler yağdırır.

Bu dingildek hayat bir köy dalaşının ardından çöktü. Don Rugge-
ro'nun birkaç bin liret daha borç almak için nafile çabaladığı bir
yöre zengininin en güzel kırsağı, Credolara ait bir arazide ansızın
düşüp ölmüştü. Söz konusu köylünün başına gelen tek felaket bu
değildi; karısı zatürreden ölmekteydi; birkaç gün önce de yemlik-
leri yanmıştı. Don Ruggero yörede büyücü olarak nam salmıştı;
bu felaketleri ona yüklemek, Tanrı'nın yolladığı lütuflar için bir
azize teşekkür etmek kadar doğaldı. Eskiden olmuş garip kazalar,
tamamen normal denemeyecek kadar ani ölümler hatırlandı; her-
kes hafızasının derinliklerinde şikâyet arıyordu, adeta sandıkta bı-
çak arar gibi. Bir zamanlar karılarının iffetinden şüpheye düşmüş
kocalar, hâlâ ortakçıları olduğu zamanlarda Don Ruggero'nun ya-
nından kovduğu ortakçılar büyü kurbanıyla birlik oldu. Hatta kili-
se bile, yöre papazının göbekli şahsında vücut bularak tozlu yaz
akşamında Gemara'ya baskına giden yaygaracı kadınlar ve çığlık
çığlığa bağırان çocuklar kafilesinin başına geçti.

“Domuz! Ganelon!* Köpek! Kahrolası şeytan!”

Haykırışlarının kendilerinden önce gelmesi sayesinde ihtiyar-
la Rosalia yıl boyu sürgülü olmayan tek kapının önüne barikat yı-
ğabildiler. Pencerelerdeki sağlam parmaklıklar tırmanarak içeri gi-
rilmesini engellese de içeridekileri mermi ve taşlardan koruyamı-
yordu. Kızlarını kör bir köşeye iten Don Ruggero aralık bir pan-
jurdan nişan aldı. Havaya ateş ettiği iddiasından hayatı boyunca
vazgeçmedi, ama merminin isabet ettiği papaz yere yığıldı. Bunun
üzerine örgütlenen kuşatma gece boyunca sürdü. Dansözlük gün-

* Ganelon: Roland destanında Şarlman'ın ordusunu Müslümanlara ihbar eden
şövalye. —ç.n.

lerinin kıvraklığına tekrar kavuşan Donna Rachele kullanılmayan bir sarnıçtan geçerek kaçıp yardım istemek üzere komşu yerleşime koşarken, birbirine sarılmış iki çocuk sürünün havlamalarına ulularla karşılık veriyordu. Daha gözüpek olan Rosalia kendisine yapımış olan kız kardeşinin titremelerini hissediyordu. Fakat çığlıklarının nedeni korku değil heyecandı. Her şeyin mümkünmüş gibi görüldüğü gecelerdendi; öldürmek kolaydı, ölmek kolaydı, bir av ya da kadeh gibi elden ele geçmek kolaydı. İmkânsız olan tek şey, belki tek felaket, hiçbir şey olmamasıydı.

“Kendi kanında boğulasın!” diye haykırıyordu yaşlı kadınlar.

“Öldürün lanetliyi! Boğazını kesin şeytanın!” diye hırılıyordu can çekişmekte olduğunu zanneden papaz.

Ne var ki kanlı cübbeyi gören cemaatin cesareti kırılıyordu. Korku, atılan taşlara hedefi şaşırtıyordu. Köylülerin daha ihtiyatlı olanları, elinde iyi bir tüfekte kendi evinde barikat kurmuş bir büyücüye saldırmanın akıl kârı olmadığını düşünmeye başlamıştı. Don Ruggero'nun mahzeninde sakladığı söylenen altın dolu sandıklar efsanesi olmasa, sınıf farkı ve ihtiyarın tembihleri sayesinde köylülerin göz dikemediği, ama durmadan pınarda, dükkânda, kilisede gördükleri, en azından bir tanesi dilini dudaklarında gezdirerek ya da gözlerini birden kaçırarak erkekleri tahrik etmeyi şimdiden bilen iki güzel, bildik ve sinir bozucu kızın uyandırdığı gizli arzular olmasa, yaralı papazın yüreklendirmeleri köylüleri vazgeçmekten alıkoyamazdı.

Sonunda bir panjur kırıldı; bir cam Rosalia'nın suratına patladı; o kan, o kırılan cam, odaya dolan gri-beyaz şafak Don Ruggero'ya hayalinin yıkıldığını ve saltanatının sona erdiğini haber veriyordu. Yirmi yıllık bir hezeyan, sadece eski bir taş eve saldırdıklarını zanneden, görünmez yapıyı seçemeyen kalabalığın tazyikiyle çöküyordu. Zamanın belini büktüğü Gemara'da Angiola tek başına, eski bir duvarın kovuğuna sıkışarak yetişmiş bir bitki misali boğulmuştu. Şimdi gelecek, çekiç darbeleriyle kapıya dayanmıştı, köy meydanında otobüse binmek için acele ettiklerinden güzel bir kıza fazla uzun süre bakamayan sevimsiz turistleri izleyerek bey-

hude beklediği sürprizi sunuyordu Angiola'ya. Güneş doğmuştu; gecenin sadece gölgelerin uzunluğunda varlığını sürdürdüğü saat- ti; az önce ateşe verilen samanlıktan çıkan duman göğe yükseldik- çe mavileşiyordu; işte devlet bu sırada, birkaç atlı jandarma görü- nümünde bu tarihöncesi sahnesine fırladı.

Sabahın düşlerinden uyandıramadığı Don Ruggero bu omuzla- rı sırmalı yabancılara kapıyı açmaya yanaşmadı; Rosalia babasına karşı çıkmaya cesaret edemiyordu; kapıyı aralamayı göze alan, korkulacak bir şey kalmadığından beri ödü patlayan Angiola oldu; içeriye, panjurları kapalı hole jandarmalarla birlikte gece sabukla- malarına düşman temiz hava ve birkaç köylü girdi; hakaretleri sız- lanmaya dönüşen köylüler yaralı papazı Don Ruggero'nun yatağı- na yatırdılar. Onbaşı birbiriyle çelişen ifadeleri canı sıkılarak, ka- yıtsızca dinledi: Don Ruggero jandarma koruması altında tutukla- narak kodesin, kentin ve XX. yüzyılın yolunu tuttu. Merhametli bir komşunun arabasına binmeyi reddetmişti; köyün tek sokağın- dan yaya geçmek zorunda kaldı; öfkesi yatışmış olan köylü kadın- lar yaşlı âşığa sitemkâr ve şefkatli tavırlarla veda ettiler. Donna Rachele terliklerini sürüye sürüye, ağır ağır yürüyordu; Rosalia al- nını bir mendille sarmıştı; şakaklarını sıkın beyaz bez ona rahibe havası veriyordu. Yola çıkmadan önce annesinin bir şalına alela- cele birkaç parça eşyayı sarmıştı; Angiola yanına hiçbir eşya al- mamıştı. Angiola küçük kafileyi bir trajedi kahramanının küçüküm- ser edasıyla izliyordu, lakin o kahramanın ruhuna bir tek Rosalia sahipti. Siyah elbisesinin koltukaltları eprimiş, kılıksız ve sarsak Rosalia'nın kalbi, aileye ve yuvaya din olduğundan habersiz bir dinin ve adını bilmeyen bir aşkın kurallarıyla bağlıydı. Babaları, bir çılgınlık krallığının devrik kralı, merhametli jandarmaların ver- diği sigaraların tütününü çiğniyor, peşinde İsmene'siyle Antigo- ne'sini sürüklediğini aklından bile geçirmiyordu; bu körlük, traje- di kahramanına benzerliğini tamamlıyordu.

Rosalia Palermo'yu pek hatırlamıyordu; hatırında kalanlar, baba- sını ziyarete gittiği hapisanenin duvarları, üç kadının oturduğu

möbleli evin solmuş eşyaları ve akşamları, ara sıra arkasına dönüp bir erkeğe gülümseyen Angiola'yla yürürlerken kendini yanındaki göz kamaştırıcı kızın gölgesi gibi hissettiği parktı. Daha sonra, belki haftalar, belki aylar sonra –yeni saatlerin üzerine yazıldığından beri zamanın hesabı yoktu– Don Ruggero limon şekerlemeleriyle beslenen şişman karısının yanına döndü. Bu Don Ruggero'nun avurtları çökmüştü, dermanı yoktu, tuhaf şekilde mantıklıydı, dertten başka şey biçmediği Gemara'yı satmaya hazırды. Almaya talip çıkmayınca orta yolla yetinerek evi zengin yabancılara kiraladı. Artık içinde yaşayamayacağı bir araziden elini çekmesini toplum onayladı; hatta ihtiyarın deliliğinin de geçtiğine hükmedildi; deliliği derinleştiği için görünmez olmuştu çünkü. Ruggero di Credo Sicilya'daki topraklarından kopmuş gibi görünüyorsa, sebebi bütün umutlarını harcı kan olan Ev'e, yani ailesine aktarmış olmasıydı. Hapishanedeyken birtakım uzak akrabalarını hatırlamıştı; en cahil kimselerin bile bildiği ünlü bir soyadları vardı; Roma'nın en güzel saraylarından birinin “asalet katı”nda oturabilecek kadar da varlıklıydılar. Trapani prenslerine yazdığı mektuplar cevapsız kaldıysa da Credoların servetini tekrar oluşturmasına yardım edeceklerini varsayıyordu; Gemara bu servetin gereksiz, taştan bir kanıtıydı. Rosalia yolculuk masrafını ödeyebilmek için bir-iki küçük mücevheri satmakla görevlendirildi; yeni kiracıların bavullarıyla dolmuş Gemara'ya annesiyle birlikte dönerek kalmış olan birkaç parça giysiyle ev eşyasını paketleyen de Rosalia oldu; son olarak da gidiş yolculuğuyla ilgilendi.

Donna Rachele yolculuk boyunca kustu; Don Ruggero hikâyesini önüne gelene anlatmakta inat ediyordu; Angiola âşık olduğu ilk erkeği Sicilya'da bırakmıştı; Rosalia beyaz ellerini kederle öperek onu teselli etmeye çalışıyordu. Kız kardeşine beslediği tutkulu sevgi sayesinde aynı anda hem âşık erkek hem sevdalı kadın rolünü üstlenebiliyordu; acıların en büyüğüyle karşılaşıldığında bile yorgunluk, şaşkınlık ve gururun dayattığı, aşırı acıyı engelleyen içsel sınırlardan habersiz bu saf kız, bir başkasının umutsuzluğuna kendi el değmemiş gücüyle katılıyordu; kendine üzülse, belir-

gin hatıralar ve özlemler mutsuzluğuna sınır çizmezdi; başkası için acı çektiğinde bütün masumiyetiyle, bilmeden bütün aşk acılarına ağlıyordu. Sabaha karşı Angiola uyuyakaldı; Roma'da kendisini bekleyen aşağılamalardan habersiz baba yandaki kuşette horlamaktaydı zaten; Rosalia sanki ruhlariymış gibi onların yerine nöbet tutmayı sürdürüyordu. Hayatlarının bütün sorumluluğunu kendisine yüklemelerine izin vere vere, onların nezdinde acı çekme işini yaptırdıkları bir hizmetkâra dönüşüyordu adeta.

Rosalia için kız kardeşini kaybetmek Sicilya'dan ayrılışları kadar acılı bir kopuş olmadı, çünkü mutsuzluğa alışmıştı. Zaten bu ayrılık, yırtılışa benzeyen her ayrılıktan farksızdı: Kabullenmedikçe geçici zannediliyordu. Don Ruggero Angiola'yı sadece soylu genç kızların alındığı bir Floransa pansiyonuna kabul ettirmeleri için akrabalarının başının etini yedi ve bu sayede, onu soyadını gasp etmiş bir köylü olarak görenlerin çenesini kapadı. Rosalia kardeşini sokağın muğlak tehlikelerinden, bunamış bir babadan, ağlaşan bir anneden ve Don Ruggero'nun kiraladığı, Via Fosca'daki çatı katının konforsuzluğundan kurtaracak olan bu planı onayladı. Angiola on altı yaşındaydı; yola çıkacağı sabah, saçları düz, yüzü pudrasız, gözleri yerde, saf haliyle çocukluğuna geri dönmüş gibiydi; Rosalia kardeşinin tıpkı sonbaharda açık renk bir elbiseyi ilkbaharda tekrar giymek üzere kenara koyarcasına gerçek Angiola'yı bir kenara koymuş olduğunu anladı. Gara götürdüğü lacivertli kız çocuğunu sadece yabancılar Angiola olarak görebilirdi.

Rosalia üç yıl boyunca her yeni felakette kardeşinin yokluğuna teselli buldu; babası kalkınıp Sicilya'ya dönebilmek için, su kaynağı bulmanın sırlarını iyi bir fiyat karşılığı satmaktan bahsediyordu; Rosalia'nın hayatı bir dönüşün, bir de gidişin bekleyişiyile geçiyordu. Angiola manastırdan yeni cazibeler ve ablasının değıştirmedığı güneyle tonlamalarını küçük düşüren bir aksan edinmiş olarak döndü. Rosalia onu Don Ruggero'nun cimriliğini, yapmacıklığını ve bilhassa gıpta ettiği ama köklülüğünü tartıştığı unvanını evinin mahremiyetinde alay konusu etmekle birlikte, pohpohlayarak "sevgili kuzinim" diye hitap etmekten vazgeçmedi-

ği prensesin nedimeliğine kabul ettirmekte zorlanmadı. Trapani Prensesi'nin bir oğlu vardı; Rosalia hepsine Gemara'nın kapılarını tekrar açacak bir evliliğin bulanık hayallerini kuruyordu. Yaşlı hanım şoförünün kolunda, sırf olay çıkarmanın zevkini yaşamak için üç kat merdiveni tırmanarak geldiğinde Don Ruggero evde değildi neyse ki; Angiola cebinde peşin aldığı aylığı ve yanında da muhtemelen bir başkasıyla, kimseye haber vermeden çekip gitmişti. Belki bilmemeyi tercih eden prenses de, Angiola'nın daha sonra bir şey söylemediği Rosalia da, o gidişin gerçek ayrıntılarını hiçbir zaman öğrenmediler. Rosalia bu tatsız olayı babasından sakladı. Roma'nın belli başlı gazetelerine ilan verdi; yine haber almayınca intihardan kuşkulandı, sonra da Angiola'nın bir zamanlar Palermo'da teslim olduğu bayağı âşığın tekrar ortaya çıktığını düşündü, çünkü vefalı yüreği sadakate inanıyordu.

Daima siyahlar giyinen, sonraları komşu kadınların bir hayalet gibi hatırladığı Rosalia di Credo, hafızalarda yer etmiş matem görünümüne aşağı yukarı bu sıralarda büründü. Ev sahibesine dini eşya satışında yardım ediyordu; kiliselerin soğuk gölgelerine maruz kalan çehresi bir zamanlar balla kardeş olan balmumunun kekre tonuna büründü. Annesi, mahallede bitmek bilmeyen bu dört yıl boyunca edinemediği önemi doktorun ziyaretiyle kutsal yağ sürme ayini sayesinde bir günde kazanarak öldü; Don Ruggero hamilerinin bahsettiği küçük meblağları düzenli biçimde lotoda kaybediyordu; sonunda kendisine yapılan bütün yardımlar kesildi; onu kapılarında buldular: Hiç durmadan, hiç şaşmadan aynı kelimeyi ve aynı müstehcen hareketi tekrarlayarak küçümsemesini dışa vurup rahatlıyordu. Trapani Prensi onu tımarhaneye yatırdı. Rosalia boş dairede kaldı, Angiola bu adresi bildiği için oradan ayrılamıyordu. Sonunda, Rosalia artık kardeşinin öldüğünü kabullenmeye çalışırken, daha sonra ne zaman güzel bir yaz mevsiminden söz açılrsa anacağı bir temmuz günü. Angiola geri döndü.

Rosalia ona hiçbir şey sormadı, çünkü çehresinde her şey okunuyordu. Daha doğrusu, önemli olan tek şey: Angiola acı çekmişti. Ablası işlediği kabahatleri bilmeden affetti; sadece onu da suç-

larına ortak etmemiş olmasına gücendi. Pişman Angiola'sının mor halkalı güzel gözleri ona hem Sicilya bahçelerinin gülen ceylanını, hem de bir Roma rıhtımında ağlayan çekingen okul çocuğunu unutturdu; böylece bu yeni kız kardeş Rosalia'nın son aşkı oldu. Birlikte yaşadıkları bu dönem, iki kederin arasında yer alan, hafızada allanıp pullanarak mutluluğa benzeyen ve ölüm anında umutsuzluğa kapılmayı engelleyen, neredeyse mesut aralıklardan oldu. Rosalia'nın başka bir ihtimalden habersiz, saf bir sevgi olarak gördüğü bu gönül bağı, onu tensel bir bağ kadar çok taviz vermeye zorladı. Kız kardeşini giydirmek için ev parasını tırtıklamaya başladı; Angiola'nın, bütün çirkinliklerine rağmen iyiliğe benzeyen bir tenezzül edasıyla giymeye razı olduğu elbiseler dikti ona. Sonunda Angiola'nın hastayken Floransa yakınlarında bir köyde bir süre barındığını öğrendi; parasızlıktan, bir zamanlar nedimesi olduğu hanımın evinde tanıştığı taşralı genç bir noterin yardımını kabul etmişti; alaycı kader bir kez daha bir Don Quijote'nin ruhunu bir Sancho'nun bedeninde cisimleştirmişti. Sevecen soytarının yanında neşelenen Angiola onun evlilik teklifini geri çevirmemişti; nişanlısı işi nedeniyle Roma'ya geldiğinde onu ziyaret ediyor, artık yaşaması için elzem hale gelmiş çiçek ve şekerlemelere boğuyordu.

Cazibesini bir ölçüde anlayabildiği erkekler söz konusu olduğu sürece kız kardeşinin aşklarına katlanan Rosalia, Angiola'nın sevmesi mümkün olmayan hımbılı aşağıladı, ama aynı nedenle ondan nefret de etmedi. Spekülasyonda şansız yaver giden Paolo Farina'nın Pietrasanta'da yaptırmakta olduğu küçük evi ne kadar hor gördüğünü belli etmedi; Angiola'nın döşemelik ve mobilyaları seçmesine yardımcı oldu; Paolo evlendiklerinin ertesi günü faturaları inceleyerek cimriliğini bir kez daha sergiledi. Rosalia naçiz gelirleriyle ilgilenme görevini kayınbiraderine verdi; Paolo onun hatırına Sicilya'ya gitti; onu bir yandan işadamlığı yeteneklerini kız kardeşlerin çıkarı için kullanmaya mecbur edip bir yandan geçici olarak Angiola'dan ayırmak Rosalia'ya uzun vadede kurbanlarımızı sevmemize sebep olan zalim hazzı tattırdı. Birkaç ay son-

ra Paolo Roma'ya gece treniyle gelerek Angiola'nın ortadan kaybolduğunu, iki gün önce bir Floransa tiyatrosunda *Aida*'yı sahnelemiş olan gezici bir opera trupunun ikinci tenoruyla önceki gün kaçtığını haber verdiğinde, karşısında iskemleye oturmuş hıçkırarak şişman adam, Rosalia'nın içinde bir felaketin paylaşılmışından kaynaklanan merhamet hissini doğurdu.

Rosalia daha otuz yaşına gelmemişti; yaşamadığı kanısında olan bu kızı yaşamak o kadar yıpratıyordu ki, şimdiden yaşlanmıştı. Pansiyonların civarında, gar semtinde dolaşarak, Angiola olabilecek kadar güzel ya da kederli yabancılara bakıyordu. Karısının kendisini terk etmesinin intikamını Gemara'dan alan Paolo ipotek faizlerini ödemeyi kesti; Rosalia bir akşam onu bir kafenin önünde, kuşkusuz kaçığın yerini dolduran bir kadınla birlikte görünce küstü. Rosalia'nın tek umudu Angiola'nın dertleri olduğundan, kardeşi her neredeyse mutlu olabileceğini düşünmüyordu. Onu ihanete uğramış, belki hasta, mutlaka cesareti kırılmış halde bulmayı bekliyordu; mahvına sebep olan o gülünç kocaya haber bile vermeyecekti; ikisi hayatlarını kazanmak için bir İngiliz kadının Gemara'da açtığı aile pansiyonunda hizmetçi olarak çalışacaklardı. Ama kısa zaman içinde birçok kiracı değiştirmiş olan Gemara sessiz komplolarla yabancılara püskürtüyordu sanki; birkaç ay sonra, daha İngiliz kadın ancak ilk üç aylık kirayı ödemişken pansiyon kapandı; Don Ruggero'nun alacaklılarının sabrı taşıtı; sonradan zengin olmuş bir uncu, Credoların en büyük düşmanı, evi satın almaya, dört duvar dışında tamamen yıkıp eski Gemara'nın yerine modern bir villa yaptırmaya niyeti olduğunu duyurdu.

Rosalia her ihtarname çekildiğinde gidip babasına haber vermişti; babasının tek başına her şeyi halledebileceğini sanıyordu hâlâ. Ama tam bir uyuşukluğa gömülmüş olan Don Ruggero ölümler ve tanrılar gibi erişilmez olmuştu. Tek kelime etmeden oturuyor, ellerini biteviye hasır koltuğunun kolçaklarında gezdiriyordu; kimi sağır gibi dilsiz, kimi körler gibi suratsızdı. Rosalia inatla konuşuyor, ruhun sağırlığı karşısında kelimelerin çaresiz kaldığını anlamıyordu. Sükûneti tehlikeye düşen ihtiyar ara sıra korkuyla

başını kaldırıyordu; sonra aptalca bir mutluluk ifadesi tekrar yüzündeki çizgileri siliyordu; dudakların ve gözkapaklarının ucundaki belli belirsiz gülümseme anlamış olmanın hazzını değil, anlamamış olmanın fesat sevincini ifade ediyordu. Çakal köylü, kurnazlığını yay eylemiş, bahtsızlığını viyolonsel gibi çalmıştı. Sicilya'dayken sırlarından yararlanıp hayranlarını, hatta düşmanlarını dolandırmıştı; Roma'da sefaletini zengin akrabalarına şantaj malzemesi olarak kullanmıştı; hayallerini birbiri ardına söndüren hayat tarafından küçük düşürülmüştü; şimdi de yenilgisiyle kendisinin arasına bunaklığı koyuyordu. Don Ruggero tam batacağı anda adasına kavuşuyordu: Delilik onun Sicilya'sıydı. Kızı Angiola bir taşra kumpanyasının ikinci tenoruyla kaçmamıştı, hep yanındaydı ve Don Ruggero sayesinde yeryüzünün karnından çıkabilmiş heykeller gibi el değmemişti; Angiola Gemara ormanındaki Roma sarnıcında yıkanırken babası çıplak genç kız güzelliğini bu heykellerle kıyaslayabilirdi. O heykelleri mezarlarından çıkarmıştı; birer kadın gibi mezardan kalkıp ona gelmişlerdi; Palermo'nun Olivella Meydanı'ndaki müzesinin galerilerini dolduranlar da onlardan başkası değildi. Don Ruggero'yu kıskananları şaşırtmak için onun battığı söylentisini yaymakla iyi ediyorlardı; o durumu biliyordu, öyle ya, Gemara'yı restore etmeye yetecek kadar altını hasır küfeler içinde mahzendeki boş damacanelerin arkasına saklayan kendisiydi. Bu hasır koltuk da (hah ha!) baştan aşağı mermerdendi, okşamaya doyamıyordu. Rosalia'nın varlığı hastayı rahatsız ediyordu; kendinde olmadığını söylediği babası onu tanımayınca Rosalia bir an önce tımarhaneden ayrılmak istiyor, bunak babasının tıpkı nesnelere sahip olabilmek için ruhunu satan büyücüler gibi evrenine karşılık aklını takas ettiğini göremiyordu.

Akşam çanlarının gürültüsünde kiliseden dönen Rosalia ev sahibinin verdiği Palermo damgalı mektubu aldı. Odasına gidip kapıyı kapatmadan önce açmadı zarfı; Paolo Farina haciz satışının Üstat Bilmemkimin denetiminde filan gün yapıldığını haber veriyordu; o siyah-beyaz mektup Rosalia'ya kendi ölüm ilanı gibi gel-

di. Yıkıntılarla dolu odada yatağına oturdu; eşyaların sudaki enkaz misali adeta yüzdüğü zemine gözlerini dikti, nesnelere şimdiden uzaklaşmaya başlamıştı: Don Ruggero artık üzerine oturmayacağından varlık nedeni de kalmamış olan koltuk, Angiola'nın artık gelip yatmayacağı yatak. Rosalia bu kayıplar konusunda umutlarını tamamen kaybettiğinden tevekkül içindeydi, ama Gemara'yı korkmadan hatırlayabileceğini sanıyordu. Oraya bir daha gitmeyeceği fikrine alışmıştı neredeyse; yeter ki şubat ayında Roma'da yağmur yağarken Gemara'nın taştan taraçaları üzerindeki güneşi hayal edebilsindi. Bu mülkün artık birkaç yüz kilometre değil, birkaç sene mesafede olacağını nihayet, belli belirsiz, kalpleriyle düşünenlerin anladığı şekilde anlıyordu: O ev Rosalia'nın geçmişiydi. Gemara sadece onun kalbinde yıkılacaktı, çünkü taşlar kazmayı hissetmezdi, babası acı çekemeyecek kadar yaşlıydı ve Angiola artık orayı düşünmüyordu. Zengin olmuş bir uncu Gemara'yı yıkma hakkına sahipti, çünkü ailenin fertleri dönse ayna onları tanımazdı. Bizzat Rosalia, defalarca bilincine varmadan o yaşlı duvarları yıkmış, sonra yeniden örmüştü: Kardeşi için istediği lüks Gemara'nın, yüksek tabakanın hakir gördüğü babasının intikamını almak için istediği prenslere layık Gemara'nın çocukluğunda yaşadığı evle hiçbir ortak yanı yoktu; o ev yoktu artık, düşlerin hatıralarını bozduğu kendi içinde bile. Dahası, o anda bu felaket Rosalia'yı tam olarak etkilemiyordu; yatağın başucuna asılı kırık ayna parçasında gördüğü kişi, zaten yemek pişirip adak mumu satmaktan başka arzusu olmayan birinin suretiydi, yeter ki Rosalia onu rahat bıraksındı. Karanlık, kendinden başkası olmayan o yabancıyı yavaş yavaş yok ediyordu. Duvarları onu artık boşluktan koruyamayan odasında birkaç adım attı. Bedeninini sıradan bir ihtiyacını fark etmişçesine, şaşırmadan, ölmek istediğini hissetti an-sızın.

Bedbahtlığını nefes darlığı gibi yaşayarak hemen pencereyi açtı. Pek işlek olmayan sokakta görünmeyen gidiş gelişlerden oluşan Roma'nın gürültüsü bir dalga gibi yüzüne çarptı. Havanın ağırlığı yazın geldiğini haber verdiği halde üşüdü. Düzensiz yerleşmiş kü-

çük balkonlar ve çatı saçakları, akşamları saçları bigudili, önlüklü kadınların dalgın dalgın suladığı küçük bahçeler gibiydi. Üç kat aşağıda, komşu evlerden birinin avlusunda sırtı dönük bir kadın güvercinlere yem veriyordu; kanatlarla dolu kolları Rosalia'ya Sicilya'daki evlerinin bahçesinde, toprağın altında parçalanmış halde buldukları kilden tanrı heykelciğinin kollarını hatırlattı belli belirsiz.

“Ba-yan Cel-la!”

“Aay! Ödüm patladı!”

Marcella adının nereden düştüğünü görmek için başını arkaya yatırdı. Güvercinler uçuştı. Mermer kadar ağır, güzel yüzünde sü-kûnet okunuyordu sadece. Korkmuştu oysa; öteden beri tehlikeye alışkın olanların her zaman uyanık, ama çabucak denetlenen içgü-düsel korkusu.

“Ne istiyorsunuz?”

“Birazcık kor Bayan Cella. Birazcık daha kor istiyorum. Parayı sepete koydum.”

Sepet bir ipin ucunda aşağıya indi; içinde Kharon'a verilen metelik misali, Savoia hanedanından bir kralın resminin basılı olduğu on lirelik bir madeni para vardı. Marcella evine girdi, sonra elinde bir kapla tekrar dışarı çıktı. Komşular arasında zorunlu olan bu küçük yardımları yapmaya alıştı. Canlı ormanlardan toplanmış çam kozalaklarının ölü ormanların kömürünü yaktığı demir kapla ağırlaşmış olan sepet ara sıra oluğun çıkıntılı yerlerine çarparak ağır ağır yukarı çıktı; Rosalia ölümü çeker gibi çekiyordu ipi.

“Başka bir şey var mı?”

“Şimdilik yok Bayan Cella.”

“Öyleyse bekleyin bir dakika; para üstünü getireyim.”

“Daha sonra alırım Bayan Cella. İyi akşamlar.”

“İyi akşamlar.”

Rosalia pencereleri, panjurları, perdeleri kapattı. Dışarının havası sızmasın diye özenle kalafatlanmış odada Roma'nın gürültüsü dalgaların uzak mırıltısına, makinelerin sımsıkı kapalı bir kamarada dahi sezilen belli belirsiz sarsıntısına dönüştü. Artık hiçbir

yere gönderilmesi söz konusu olamayacak bavulunun üstüne oturup noterden gelen belgelerle yelpazelediği mangala eğildi. İnsan üşüdü mü ısınmak akıllıktır. Denizin ortasında hava hep soğuk olur. Keskin kömür kokusu Rosalia'ya Napoli'den Palermo'ya giden buharlı geminin kokusunu hatırlatıyordu; ikinci mevki bir kamarada, bavulunun üzerine oturmuştu; bu ses, yandaki kuşette horlayan babasıydı. Angiola'nın buraya döneceğini zannetmesi delilikti; ufaklık ne zamandır onu Sicilya'da bekliyordu. Bu yanık kokusu, samanlıkta alev alev yanan mısır hasadıydı; samanlık o kadar büyüktü ki on iki yıldır alev alev yanıyordu. Napoli-Palermo arası on iki saatti, ancak şafak vakti varacaklardı. Alevler dans etmeye başlamıştı; merinos yününden eteği kohlara değince tutuşmuştu; korkmuyordu, ama alevleri söndürmek lazımdı. Söndürmezse Gemara olduğu gibi yanacaktı. Adak mumlarının alevi değildi bunlar; Rosalia bir şey elde etmek için asla mum yakmazdı; Santa Maria Minore'de aynı bahtsızlar fazlasıyla sık mum alırdı, faydası olduğuna inanmıyordu artık. Alevleri vurarak söndürmek için ellerini eteğine götürdü; yatağında yuvarlanarak söndürmek geçti içinden, ama sis gibi her yere yayılarak koyulaşan dumandan boğulmaya başlamıştı bile. Ayaklarının altında sağa sola, öne arkaya sallanan odanın karşı tarafına geçti, ölüm tutmasından mide-si alabora olunca yatağına devrildi tekrar.

Kapı çalınıyordu; duyuyordu ama bu kundakçı köylülere kapıyı açmak istemiyordu. Boğuluyordu, ama ne olur ne olmaz, pencere kapalı kalsa daha iyiydi. Ölmek istediğini unutmuştu. Resimler kararmış kafasının içinde birbirini izliyordu; her zamanki kadar kalabalık ve canlıydılar, ama açıklamaları farklıydı. Bıkmıştı; kuşatma altındaki malikâne geceyi uyumadan geçirmişti, normaldi. Neyse ki şafak gelecekti. Demir karyola –kayık– o kadar kesintisiz bir süratle ilerliyordu ki artık başı dönmüyordu. Alevler yatak örtüsüne sıçradı, sonra da şilteye; beyaz badanalı duvarlarda yansımalar oynayıyordu; tıpkı şafak vakti gri gökyüzünde sabahın ilk kırmızılıkları gibi.

“Aziz Antonio! Cehennem dumanı mı bu!”

Rosalia işitmedi. Sağ taraftaki komşuları kokuyu alınca kapıya dayanmıştı; sürgülü kapıyı zorlayarak açıp girdiler. Rosalia sürahi sürahi su döktüklerini, yangını söndürdüklerini, öksürdüklerini, pencereyi açtıklarını, ikinci kat komşularıyla keşiflerinin heyecanını paylaştıklarını işitmedi. Yanık yatak örtüsünün üstünde, atalarının odun yığınları üzerinde yakılmayı bekleyen cesetleri gibi sakın sakın yatan, gözleri ardına kadar açık Rosalia di Credo, Angiola'nın kendisini beklediği, karanlık ve korkunç bir Gemara'nın eteklerine varmıştı.

BURASI. Haber vereyim.”

“Benim çok acelem var da. Ostia’da oturdüğüm için...” Adını söylemediği halde tahmin etmişti o olduğunu. Fazlasıyla düzgün giyimli bu kadın, grubun üyelerinden biri olamazdı. Zaten grup üyeleri birkaç haftadır gizleniyorlardı. Müşteri de olamazdı, çünkü dükkân kapısından girmemişti içeri. Evet, Carlo’nun bir keresinde fotoğrafını gösterdiği kadındı bu. Üstüne üstlük siyah eldivenli elleri de titriyordu.

“Girin. Koridor rahatsız. Hem gelip geçenler de işitir konuşulanları.”

Kadın hemen suç ortağı olup peşinden mutfağa geldi; burası belli ki yatak odası işlevi de görüyordu, içeride bir yatak vardı. Hava kararmıştı bile. Genç adam insanın kendi evinde hareket ettiği gibi tereddütsüz hareket ederek ışığı yaktı. Terni şelalelerinden gelip ışığa dönüşen kuvvet, delikanlının neredeyse fazla zarif, ince, neredeyse mükemmel ama kaygılı, ifadesi güzelliğiyle çelişen çehresini öne çıkardı. Ziyaretçi kadının siyah çantası, siyah paltosu, gergin yüz hatlarını kabaca çerçeveleyen, dulların peçelerine benzeyen eşarbı dikkatinden kaçmadı. “Gülünç,” diye düşündü. “Matemdeki bir küçük burjuva.”

“Her şeyi yediler Massimo,” dedi sıcak bir kadın sesi, dükkânın arka bölmesinden. “Biliyor musun? Ellerimin üstünde geziyorlar, hatta dudaklarımdan yem yiyorlar.. O pembe ayaklarıyla nasıl

güçlü tutunuyorlar... Ama ben önemli değilim, anlıyor musun? Olur da yarın komşunun biri..."

"Gel," dedi adam, sabırsızlıkla, sesini yükselterek. "Burada seni bekleyen biri var."

Uyarı kapatılan panjurların patırtısında kayboldu. Döşeme taşlarının üzerinde Marcella'nın ayak sesleri yaklaştı.

"Serçecik," dedi Marcella, halk arasında çok kullanılan sevgi sözünü okşarcasına söyleyerek, "lambayı niye yaktın? Daha sana söyleyecek çok şeyim var. Karanlık çok daha güzel."

Ziyaretçi sanki çıplak bir kadını gözetliyormuşçasına kızardı. Şaşırın ama hiç istifini bozmayan Marcella kapının eşiğinde durdu. Lambanın uzağında olduğundan yüzü tam seçilemiyordu.

"Marcella," dedi delikanlı, ziyaretçiye yaklaşıp kapıyı arkasından kapatarak, "Bayan Stevo haber almaya gelmiş olsa gerek."

Adını biliyordu ha? Vanna'nın elleri iyice titredi. Düşünmeden eldivenlerini çıkardı. Orada niye bulunduğu çok açıktı kuşkusuz; tedbirli davranarak duyguların tamamen uzakta tutulduğu sıradan bir ziyaret görüntüsünü korumaya niyetliydi. Ama bu insanlar ziyaretini kendininkilere tamamen zıt nedenlerden ötürü doğal buluyordu; Vanna anlamsızlığını fark etmediği görgü kurallarının ortasında ne kadar rahatsa, onlar da sahteliğini görmedikleri trajik samimiyetlerinin ortasında o kadar rahatlılar. Vanna gitmeye hazırlanan birinin edasıyla konuştu:

"Ben Bayan Marcella'yla görüşmek istemiştim."

"Her şeyden haberi olmasa Massimo Iacovleff burada olmazdı. Kendisi onun en iyi dostudur..." Duraksadı. "...Bay Stevo'nun."

Ziyaretçinin inatçı, neredeyse hakaret yağdıran bakışları karşısında mecburen düzeltti:

"Carlo'nun," dedi. "Carlo'muzun."

Sonra şefkatli bir yalınlıkla, usulca ekledi:

"Zavallıcık!"

İstemedi, bir ölüden söz eder gibi bahsediyordu ondan.

Oturdular. Ruh çağırarak için gereken her şey mevcuttu: loşluk, Massimo'nun sigaralarından yayılan duman, ispiritizma seansla-

rındaki gibi masanın üzerinde duran elleri. Ama orada olmayıp çağrılan kişi her biri için farklıydı. Vanna, Ostia gezintileri sırasında ona yaslanan nekahetteki hastayı; burjuva hayatının küçük konforlarında teselli bulan koskoca adamı; bir rüya gibi çabucak solan, onu hiçbir zaman tam kavrayamamış olduğu karmaşık bir dünyanın ortasında aç açık bırakan karıkoca mutluluğunu düşünüyordu. Marcella, çocuksu ihtiyatsızlıklarla, dramatik önlemlerle tartışılmış devasa projeleri; sempatizanların yardımıyla sınırı geçtikleri bir Cenevre yolculuğunu; sabaha karşı kapıların altından atılan bildirileri, orada, o odada yan yana oturup radyodan diktatörün gürleyen sesini dinlerlerken ikisini de sarmalayan umutsuzlukla utancı; bitkin düşüp giysileriyle iki âşık değil, iki suç ortağı olarak yatağa uzanıp dinlenirken onları uyanık tutan hummalı faaliyet halini yeniden yaşıyordu. Massimo, Viyana'da bir kafede, sahte pasaportuna sahte bir vize damgaladığı, giysileri eprimiş bir yabancıyı; nemli veremli elleriyle bileğini sıkı sıkı tutarak bozuk bir Almancayla hayata ilişkin fikirlerini, gizli planlarını anlatan, muğlak kelimelerle sevgisini itiraf eden olağanüstü canlı bir hastayı görüyordu tekrar karşısında. Bunca Carlo'dan biri onlardan mesafeyle, diğerleri zamanla ayrılmıştı; farkına varmadan feda ettikleri Carlo birincisiydi; onlar konuşurken mahpusun yaşadığı hayatı tam olarak hiçbiri hayal edemiyordu. Ve nasıl ki müminler tanrılarının gerçek olmasıyla yetinmeyip tek olmasına da ihtiyaç duyarsa, üçü de diğerlerine musallat olan hayaletten habersiz veya onu küçümseyerek sessizce kendi hayaletini düşünüyordu.

“Belli mi olur?.. Belki yakında döner,” diyecek oldu Vanna çekinerek.

“İmkânı yok,” dedi Marcella küçümsemeyle.

Diktatörün bir anlık bir hoşgörü, belki insanlık sergileyebileceği varsayımı onu dehşete düşürüyor, öfkesini, dolayısıyla da nefretini sarsabilecek tehlikeli bir zihinsel kışkırtma gibi endişelendiriyordu.

Marcella Ardeati Romagna'da, annesinin ebelik yaptığı Cesena'da doğmuştu. Babası anarşist bir militandı; bir zamanlar ço-

cukluk arkadaşı olan despotun emriyle öğretmenlikten alınmıştı. Marcella'nın kâh coşkuyla teslim olduğu, kâh şiddetle geri çekildiği, daha o yaşta ünlenmiş genç ve zengin bir genç doktor ona âşık olmuş, birkaç ay süren fırtınalı bir ilişkinin ardından evlenmişlerdi. Marcella bu avantajlı evlilikten yasak bir aşkmışçasına utanıp kaçmıştı; öyleydi de, çünkü bu tutkulu yıllar onu gerçek kâderinden, yani çile çekmekten geçici olarak uzaklaştırmıştı. Zenginlik, başarı, haz, hatta mutluluk onda Hıristiyanların tensellikten duyduğu dehşeti uyandırıyor; nasıl ki bir Hıristiyan, utanç ve pişmanlık hazzını engellediği için korktuğu tenselliğin tam anlamıyla tadına varamazsa, zevk ve para da Marcella'ya Bologna'da hastane koğuşunda sefalet içinde ölen babasıyla yasadışı kürtaj yapmaktan hüküm giymiş annesini hatırlatabilirdi ancak. Yakınlarının çilesiyle dayanışması giderek daha geniş bir alana yayılmıştı, artık Marcella'yı bütün aşağılanmışlarla, bütün ezilmişlerle, bütün cezalandırılmışlarla birleştiriyordu. Geleceğin beklentisi kendini isyana adanmış olan bu kadına genç kâhinlerin iri gözlerini kazandırmıştı. Carlo Stevo'yla tanışması, her ikisinin de ülkelerinin ve dünyanın durumuyla ilgili en umutsuz oldukları âna denk gelmişti. O öfkeli, kırılgan, ama son sınırına kadar zorlayıp eyleme dönüştürdüğü fikirler konusunda cesur adam Marcella'da mistik bir Meryem'in yanı sıra şiddet dolu bir Marta da bulmuştu. Hem pek az, hem de tutkuyla İtalyan olan o Triesteli Slav için Marcella Toprak olmuştu, rejimlerin bütün maceralarından sağ çıkan o güçlü İtalyan toprağı. Halk kavramının mucidi oldukları halde âdet, önyargı ve korku kalıntıları yüzünden neredeyse hiçbir zaman halkla özgürce ilişki kuramayan iyi, liberal burjuva ailelerinden birinin evladı olan o münzevinin gözünde Marcella halkı temsil etmişti. Hatta belki Marcella eğitimiyle, evliliğiyle, çevresiyle artık tam olarak halktan sayılamayacağı için, Carlo Stevo'nun gözünde halkın gücünü ve sadeliğini daha da fazla temsil etmişti. Son olarak da, o kadın düşmanı, o utangaç ya da belki iffetli adamın karşısında Marcella kadın olmadıysa da, bir hazzı paylaşmadıklarından, ortak bir nefret onları birbirlerine bağlamıştı. Carlo Stevo

sınırdışı edilmeden bir yıl önce Marcella'nın evine yerleşmişti; tahıl dükkânında, tohumların sırrını taşıyan çuvalların arasında yapılan gizli toplantılarda, yeniden bir imparatorluğa dönmüş olan Roma'nın baskısı altında ezilen yeni mezheplerin katıksız fanatizmi yeşermişti. Carlo Viyana'dan döndükten kısa bir süre sonra o odada tutuklanmıştı. Ne var ki, Carlo'yu hikmeti hükümetin cismleştiği yeni efendiden nefret etmeye iten şey adalet kavramı, hukuk kavramı ve öfkeli bir iyilikken, bütün yenilmişlerle kardeş olan bu kadında yavaş yavaş iyilik duygusunu geliştiren şey aksine nefret olmuştu. Marcella'nın her şeyi Vanna'nın sinirine dokunuyordu: hayatın şimdiden yıprattığı biraz kaba, güzel yüzü, yorgun düşmüş iri elleri, siyah yün şalının altında kendi haline bırakılmış göğüsleri. Vanna öfkeden nefesi kesilir diye aceleyle koştu:

“Üç aydan fazla oluyor, hiçbir haber almadık... Tanımadığım insanları ziyaret etmek âdetim değildir... Ama düşündüm ki...” Bir yokuşu fazla hızlı tırmanmış gibi nefes nefeseydi. “Belki bizden farklı imkânlarınız vardır diye düşündüm... Belki bana iletilecek bir mesajınız vardır diye...”

“Carlo bize de yazmıyor,” dedi Marcella.

“Sahi mi?”

Vanna ona inanamayarak, şüpheyle bakıyordu; oysa rakibesinin kendinden iyi muamele görmediğine inanmak istiyordu.

“Sadece havadan sudan bahsetmeyen mektuplara el koyuyorlardı,” dedi Marcella kesin bir tavırla. “Carlo'nun iyiyim, hava güzel diye yazmayacağı da malum.”

Sonra ayağa kalkıp masadaki kahve filtresiyle iki boş fincanı topladı; ev kadınlarına özgü hareketlerle görüşmenin kendisini ilgilendirmediğini gösteriyordu.

“Ama iyi değil ki! Kan tükürüyordu, hatırlamıyor musunuz? Kim bilir şu anda hâlâ hayatta mı zavallıcık!”

“Onu bize canlı halde geri göndereceklerini düşünmüyorsunuz herhalde?”

“Gönderseler hoşunuza gitmezdi tabii,” diye haykırdı ansızın

Vanna. “Ben de onu benim sevdiğim kadar sevdiğinizi sanmıştım,” diye ekledi, birine vurmaya, tokat atmaya niyetlenen bir kadın gibi ayağa kalkarak. “Neredeyse acıyordum size... Bu kadın da benim gibi, acı çekiyor, diyordum kendi kendime... Ondan nefret etmem gerekirken neredeyse acıyordum ona... Evine gitmek için saçımı yaptırmıştım... Şalina sarınmış işçi gibi bir kadınla karşılaşacağımı bilmiyordum... O öyle bir erkekti ki, insan karşısında hiçbir zaman kendini yeterince incelikli, yeterince iyi giyimli hissetmezdi... Şuna bakın, şu insan müsveddesine, sanki her şey onun kabahati değilmiş gibi rahat...”

Sonra ondan beklenmeyecek, hesaplı bir küstahlıkta ekledi:

“Yanınızda arkadaşınızdan bu şekilde bahsettiğim için özür dilerim beyefendi.”

“Benden çekinmenize gerek yok Bayan Stevo,” dedi delikanlı fütursuzca.

“Size kalsa korurdunuz onu, değil mi? Onu akıllı uslu burjuva hayatına hapsedecektiniz, öyle mi? Ona İblis’le anlaşmasını, her yıl Paris’e bir yolculuk, Alpler’de bir tatil ya da yeni bir araba imkânı sağlayacak iyi kitaplar, iyi romanlar yazmasını tavsiye edecektiniz. Bilmez miyim ben evliliklerin içyüzünü? Hastalığından yararlanıp içindeki devrimciyi, kahramanı, havariyi boğacaktınız. Carlo geçirdiği zatürrenin en ağır sonuçlarından birinin sizinle evliliği olduğunu söylüyordu zaten.”

“Öyle mi diyordu? Size mi?”

“Başka kime söyleyecekti? Carlo Stevo’nun evliliğiyle başka kim ilgilenir ki?”

İki kadın aralarında masa, elleri parlak muşambanın üstünde, öfkeyle birbirlerine meydan okuyorlardı; ikisi arasında umutsuzca, bir kumsalla bir kaya arasındaki yüzücü gibi çırpınmış olan erkeğin kaderinin kaba simgeleriydiler sanki. Ve (nefret tutkuların en dramatiği olduğu için) küçük burjuva kendini bir sokak kadını gibi ifade ediyor, halk kadını ise sahnedeymiş gibi konuşuyordu.

Marcella bitkin düşerek yerine oturdu.

“Bir de kalkmış sizinle uğraşıyorum,” dedi. “Gönder onu Mas-

simo. Söyle gitsin..."

Marcella gözlerini bir an kapadı; içinde oluşturduğu boşlukta tek bir parlak nesne vardı: bir tetik. "Bologna'da, Alessandro'nun yanında hemşireyken, yaralıların ciğerlerinden ya da karnından mermi çıkarmasına yardım ettiğim olurdu. Tam tersini yapacaksın: O canavara ateş edeceksin, öldüreceksin, o kan torbasını deleceksin. Başka hiçbir şeyin önemi yok. Heyecanlanma ki ellerin titremesin. Carlo, diri de olsan ölü de, aramızda öyle bir sır var ki, şu kadıncağыз bilse beti benzi atar; senin yapılmasını dilemeye bile cesaret edemediğin şeyi ben gerçekleştireceğim. Sen sadece kitapların adamısın."

"Evet, ben ona baktım," dedi Vanna Stevo, neredeyse alçak sesle. "Zayıf olduğunu, korktuğunu biliyorum (bütün erkekler korkaktır), ölmekten korktuğunu biliyorum... Ben onu tehlikeye atmadım; siyasete bulaşmadım; onun mahvına sebep olup sonra başımdan atmadım. Onu, Carlo'yu düşünmüyor muydunuz? Peki ya çocuğunu, onu düşünüyor muydunuz? Ya beni, kapısını kimsenin, postacının bile çalmadığı evde beklemekten başka şey yapamayan beni? Annem tesbihini çekip dualarını okuyor, korktuğumuz başımıza gelecek mi diye fal bakıyor... Babam akşam eve geldiğinde işlerin kötü gittiğinden yakınıyor, o İngiliz fahişesinden başka kimse için parası yok... Eskiden aleyhinde tek söz söylenemeyecek bir aileydik; şimdi sokakta bayraklarla geçit töreni yapıldığında benim yüzümden utanıyorlar... Yüce Meryem," diye devam etti Vanna, utangaç kadın şiddetiyle, "yaşanacak hayat mı bu? Hiç değilse Carlo'yu unutabilsem, başkasını bulurdum pekâlâ... Ya da başka türlü bir kadın olsaydım... Bu akşam buraya geliyorum, sizi aşığınızla birlikte buluyorum..."

"Of, Massimo, geri zekâlılık bu," dedi Marcella, zorlama, çığlık kadar kısa bir kahkahayla.

"Pansiyoneriniz mi?"

"Ben artık oda kiralamıyorum," dedi Marcella küçümsercesine.

"Üstüne varma, acı çekiyor," diye mırıldandı Massimo.

Sonra Marcella'nın rakibesine dönerek oyalanmak için üstüne daireler, kareler, hurma dalları çiziktirdiği gazeteyi itti.

"Viyana'da, ilk tanıştığımız sıralarda Carlo senden çok söz ededi. Vanna güzel ve güzel olduğunu bilmiyor, derdi. Çocuğu Ötzal'de bir sanatoryumda tedavi ettirmeyi düşünüyordu... Kız nasıl?"

"Peki kız koltuk değneğiyle sürüklenmeyi öğrendiğinde benim yüküm hafifleyecek mi? Bana herkes gibi yürüyebilen bir çocuk bile veremedi," dedi Vanna, kıkırdamayla yakınma arasında bir tonda.

Yüksek sesle düşünürmüş gibi konuşan bu insanların yanında o da içinde ne varsa döküyor, ailesiyle asla yapmayacağı şekilde itiraflarda bulunuyordu. Oyuncaklarıyla ilaçlarına para yetiştiremediği kızcağızı sevemiyordu bir türlü; çocuğun üstüne titremesi, kendi teninden bu kötürüm ve her daim hasta küçük varlığı yaratmış olmanın utancını, bazen şafak vakti, hasta çocuğun kafes-beşiğine bitişik yatağında yatarken kapıldığı umutsuzluğu ve o çılgınca, keskin, korkunç arzuyu, kızı bir yastıkla boğup sonra da ölmek isteğini kendinden saklamaya yarıyordu sadece.

"Doktoru kocam, değil mi?" dedi Marcella, neredeyse şefkatli bir tonda. "Carlo'yla orada tanışmıştım... Ne kadar uzakta kaldı o günler, tanırım!"

"Carlo çok düştü, çok çöktü," dedi ansızın Massimo. "İblis'e mektup yazmış, hata adını verdiği eylemlerinden pişmanlık duyuyormuş."

"Yalan!"

"Doğru, Marcella. Akşam gazetelerine düşmüş bile."

"Onların yalanlarına inanıyor musun?"

"Mektubu gösterdiler bana."

"Kim gösterdi?"

Marcella masanın bir köşesinde duran gazetenin üstüne atıldı.

"Doğru," diye tekrarladı Massimo, elini Marcella'nın omzuna koyarak. "Neredeyse bütün yazılanlar doğru. Ona vermiş olabileceğiniz bütün öğütlere uyulmuş Bayan Stevo."

Vanna Marcella'nın derhal vazgeçtiği gazeteyi kapdı ve oku-

mak için elektrik lambasına yaklaştı. Öteki kadının yüzü giderek beyazlaşırken Vanna'nın yanaklarına bir pembelik yayılmaktaydı.

"Massimo," diye mırıldandı Marcella, "ne zamandır biliyor-sun?"

"Sabahtan beri."

"Bana niçin bir şey söylemedin?"

"Acıdığımдан."

"Gerçekten isim vermiş mi? Hangi isimleri vermiş?"

"Zaten zan altındaki iki-üç isim. Merak etme, mektubu bizden çok onları zor durumda bırakıyor. İşleri iyice berbatlaştırma Marcella," diye devam etti, gözlerini gazeteyi okumakta olan kadından ayırmadan. "Düşündüğün şeyden vazgeç, onun belki zaten korkunç olan durumunu vahimleştirme. Harekete geçmeden bekle de, ne durumda olduğumuzu öğrenelim."

"Ben sana hiçbir sır vermedim."

"Sandığından daha şeffafsın."

Vanna sevinç içinde gazeteyi katladı, çantasını açtı, hiç düşünmeden, biriyle buluşmak üzere dışarı çıkmaya hazırlanan bir kadın gibi makyajını tazeledi.

"Zavalılık," diye düşündü Massimo, "onu yakında tekrar göreceğini sanıyor."

Marcella yeniden başını ellerinin arasına alıp bir anlığına kendini tecrit etti. "Seni suçlamıyorum. Hangi işkenceler ya da hangi vaatlerle olduğu umurumda değil... En büyük suçları şu: Bizi kirletmek, zorla dize getirmek ya da öyle göstermek, ne yapıp edip kimsenin saflığını korumamasını sağlamak... Hiç vakit geçirmeden harekete geçmem için bir neden daha. Misilleme olarak, kefaret olarak... Parti için, senin için, kendim için... Hepimiz birer aletiz, bazımız daha sağlam, bazımız değil. Bir alet kırıldı diye ona kızılmaz."

Zil sesiyle sıçradı.

"Ne çabuk!"

"İmkânı yok, değildir," dedi Massimo. "Yine de bırak ben açayım."

“Seni burada bulmalarını istemiyorum,” dedi Marcella, kolunu tutarak. “Git! Odadan geç!”

“Niçin?”

Massimo yine de hafifçe omuz silkip denileni yaptı. Marcella onu bir zamanlar Carlo’nun kaldığı yandaki odaya itti; oradan geçip ardiye kapısından dışarı çıkılıyordu. Vanna komedilerde kullanılan bu sahne oyununa kıkırdadı.

Zil ikinci kez, sabırsızlıkla çalındı. “Onlar değil,” dedi Marcella kendi kendine; “onlar böyle çalmaz.” Kapı açılır açılmaz bir hayret, neredeyse korku çığılığıyla geri çekildi; ama bu her zamanki alarm durumundan farklı, farklı bir yerinden fışkırmış gibi görünen bir korkuydu. Gelen dalgın konuk kapının eşiğinden yarı bodrum katı sayılabilecek mutfığa inen basamaklarda tökezledi. Gece kıyafeti giymiş adamın bu yeraltı mezarlığı atmosferinde gü-lünç görünmesini engelleyen tek şey, müthiş rahatlığıydı.

“Oda kiralanmıyor artık,” dedi Vanna küstahça.

“Kocam,” dedi Marcella, kelimeyi onun yerine Vanna telaffuz etse söyleyeceği şekilde, kaba bir gösterişle, neredeyse meydan okurcasına telaffuz ederek.

“Paylaşacak sırları varsa alçak sesle konuşmasını tavsiye ederim.”

Vanna kapıyı çarpıp çıktı.

“Bu deli kim böyle?”

“Tanıyorsunuz onu: Carlo Stevo’nun karısı,” dedi Marcella sertçe.

Bu sefer de ona meydan okuyordu.

“Krizin ortasına düşmüşüm... Doktorun işe yarayacağı bir zaman. Oturabilir miyim?”

“Evet.”

“Rahatsız mı ediyorum?”

“Evet.”

Marcella ayakta, ellerini masaya dayamış, istemeden sanık tavrına bürünmüştü. Doktor Alessandro Sarte oturdu, muayenehane-

sinde, doktor ziyaretinin başlangıcını oluşturan sorgulamanın başında hep yaptığı gibi yüzündeki tebessümü sildi.

“Kendinizde değilsiniz... O yılan ne dedi size?”

“Hiç. Haber sormaya gelmiş.”

“Siz de haber verdiniz mi?”

“Akşam gazetelerinde okuduklarımızdan başka şey bilmiyorum. Şişinmeye geldiniz herhalde? Bu felaketin üzerimdeki etkilerini gözlemek niyetindesiniz. Ancak bu bir felaket değil. Hiç merak etmeyin, acı çekmiyorum.”

“Sizinle görüşmek için daha iyi sebeplerim var,” dedi kocası.

“O sebepleri öğrenmeyi çok arzulamıyorum.”

“Ben size söylemeyi arzuluyorum. Ama önce,” diye devam etti Alessandro, eğilip Marcella’ya parmağıyla dokunarak, “bırakınız da benim tanıdığım Marcella’nın hayatta olduğundan emin olayım.”

Marcella bu basit temas üzerine tokat yemiş gibi geri çekildi.

“Sakin olun...” Alessandro istemeyerek hastası iğneden kaçan bir doktorun sinirli tonuyla konuştu. “Sizi gafil avlamak niyetinde değilim... Dört yıldır benim ne yaptığımı hiç merak etmediniz mi?”

“Merak etmeme gerek kalmadı; kendinizden epeyce söz ettirmeyi başardınız. Arzuladığınız konuma gelmek üzeresiniz: milyonerlerle meşhurların gerektiğinde mecburen başvurdukları seçkin şahsiyet. Bazı kongrelere katıldınız; fotoğrafınız *Faşist Tıp Örgütü Onuncu Yıl* dergisinin ön sayfalarında yerini aldı; rejimin ileri gelenlerinden birini ameliyat ettiniz, duyduğuma göre bu sayede yüce başkanın lütfuna mahzar olmuşsunuz. Hepsi bu mu? Banka hesabınızın da dört yılda on katına çıktığını tahmin ederim.”

“Hayatımı bir işçi gibi ellerimle, emeğimle kazandığım için beni tebrik etmeniz gerekmez mi? Virtüöz ellerimle,” diye ekledi alaylı bir tonda, beylik bir ifadeyi tekrarlarcasına, ellerini muşambanın üstüne uzatarak.

Marcella ellerine şöyle bir baktı sadece.

“Zaten benim nefret ettiğim de bu virtüözlük,” dedi çabuk ça-

buk, sanki her kelime Alessandro'ya karşı barikat oluşturmasına katkıda bulunmuş gibi aceleyle konuşarak. "Bilim sizi ilgilen-dirmiyor. İnsanlık..."

"O kocaman kavramlarınızdan beni esirgeyin."

"Yeteneğinizi tartışmıyorum Alessandro, sizi işbaşında gördüm. Ama hastalarınız sizin gözünüzde sadece para ödeyen mş-teriler, hatta birer zafer ya da deneyim firsatı. İnsan bedeninde de-neyler yapmak sizin en büyük eğlenceniz," diye acı acı ekledi Marcella, "cerrahinin haricinde de."

"Her şeyi basite indirgemeyelim Marcella. İnsan bedeninde evet, bazen insan ruhunda da."

Dirseklerini masaya, çenesini de kayıtsızca avuçlarına daya-mış, belli etmeden odadaki mobilyalarla eşyaları inceleyen Doktor Alessandro Sarte, hem soğukkanlı hem hareketli bir çehreye sa-hipti; çehreden çok bir maskeler dizisi denebilecek yzlerdendi onunki: sadece ona ait olmayan, birçok meslektaşının da yararlan-dığı, dikkatten kasılmış hekim maskesi; iki bin yıldır ırkın tama-mının taşıdığı, Roma madalyonu hatlarına sahip esmer bir Güney-li maskesi; zaman zaman diğer maskelerin kenarından seçilir gibi olan ve gizliliği sayesinde daha bireysel görünen şehvet düşkünü maskesi. Son olarak da, Alessandro Sarte'nin kendini yalnız zan-nettiği ya da denetlemediği nadir anlarda, gerçek çehresinin şekli, hayatta gizlediği ve muhtemelen ölümde takınacağı sert, acı, so-đuk ve özgün yüzü çıkardı ortaya.

"Oysa," dedi Marcella titrek bir sesle, "benim ruhum sizi ilgi-lendirmiyordu."

"Emin misiniz? Doğruyu söylemek gerekirse, ruh sizin lgati-nizde olduğu gibi benimkinde de demode olmuş bir kelime. Bana beni anlatmaya devam edin Marcella. Biyografim hoşuma gidi-yor."

"Söylenecek ne kaldı ki?" diye devam etti Marcella, hncn dı-ça vurma firsatına coşkuyla sarılarak. "Geçen yıl Grosseto'da bir prensle ava çıktınız. İki-üç yarış arabasını duvara çarptınız, değiş-tirdiniz ya da sattınız. Çeşitli güzel ve müsait kızlarla orada bura-

da yattınız. Bir-iki metresiniz oldu; şu restoranda, tiyatrodaki insanların ismini fısıldadığı vizon mantolu, gösterişli kadınlardan. Onları elinizden geldiğince harcadınız, yıprattınız; usandınız onlardan...”

“İltifat kabul etmeniz gerekir.”

“Birtakım duyguları size yaşatmalarını beklediniz; tehlike de bu duygulardan biriydi. Düşünüyorum da, hayatınızda kadınlar Bugatti’lerinize aynı şeyi temsil ediyor.”

“Bir ulaşım aracı yani.”

“Evet... Zaten ben de bu yüzden kısa sürede aracınız olmaktan bıktım.”

Alessandro Sarte, Marcella’nın dudaklarındaki belli belirsiz tebessümü fark edip kendini zafer kazanmış gibi hissetti. Hemen ardından, o damarı değerlendirdi:

“Bugatti demişken, San Marino yolunu yaya gitmeyi tercih ettiğiniz akşamı hatırlıyorsunuz belli ki.”

“Bir hiç uğruna intihar etmek istemiyorum.”

“İşte şimdi rahatladım,” dedi Alessandro ciddiyetle.

Ve sonra ayağa kalkıp odada volta atmaya koyuldu.

“Biliyor musunuz,” dedi, “kullandığımız dil sayesinde, sesinizi değiştirseniz bile gözleri kapalı tanırdım sizi. Dilinizde XIX. yüzyıl şairlerinin, babanızın beyniyle kütüphanesini dolduran ve sizin Carlo’da bulduğunuzu sandığınız o ahmakların etkisini fark ediyorum; size hiç değilse açık seçik olmayı öğreten benim etkimi de... Hiç değişmemişsiniz Marcella.”

“Ben sizin için aynı şeyi söyleyemeyeceğim. Yaşlanmışsınız.”

“Yıprandım. İnanın bana, yaşlanan kişi artık yıpranmaz, korur kendini. Yıpranmak yaşlanmanın tersidir. Sigara içiyor musunuz?”

“Hayır.”

“Anlıyorum, benim kötü alışkanlıklarımın kurtuldunuz. Peki bu dolu kül tablasının burada ne işi var?”

“Gözlem yeteneğinizi böyle eften püften şeylere harcamayın,” dedi Marcella, kül tablasını lavaboya koyarak. “Öğle yemeğini bir

arkadaşla yedim.”

“Genç Iacovleff mi?”

“Beni takip mi ettiriyorsunuz? Bu ne ilgi!”

“Sizi kolluyorum. Zannettiğinizden daha çok ihtiyacınız var buna. Baksana,” diye devam etti, Marcella’nın itirazlarına aldırmadan, “fikirlerini, arkadaşlarının kim olduğunu herkes bildiği halde görece rahat yaşamaya nasıl devam edebildin sanıyorsun?.. En azından bir konuda hakkımı teslim et: Bu dört yıl boyunca kendimi empoze etmedim.”

“Anlıyorum,” dedi Marcella acı acı. “Yoksa Lipari Adaları’nda olacaktım... Acaba bu iyi yürekliliğin ardında gizlenen ne?”

Marcella tekrar yerine oturmuştu. Kollarını masanın üstünde kavuşturmuş, başını öne eğmişti, dışarıya sert ve kapalı bir yüzey sunuyordu sadece.

“Bir kadının tuzlaya düşmesini görmek istemeyişim sadece... Karımın,” dedi Alessandro, şefkatli denebilecek bir tonda, maskesini gevşeterek. “Yasalarımız neyse ki boşanmaya izin vermiyor... Sizi aşırı sıklıkta düşündüğümü iddia edecek değilim, ama itiraf ederim ki zaman zaman elimdeki kozları iyi oynayıp oynamadığımı düşündüğüm oluyor...”

“Bu konuda şüpheye yer yok. Hemşirenizle evlenmek pek iyi fikir değildi.”

“En iyi hemşiremle. Henüz yerinizi doldurabilen olmadı Marcella.”

“Bu bir iş teklifi mi?”

“Değil elbette,” dedi Alessandro, alaya sinirli bir tonda karşılık vererek. “Kocanızın evine dönmeniz için bir teklif de değil. O güzel dakikalarla kötü saatlerin karışımından çok mu hoşlandığımı sanıyorsunuz; ucuz roman kahramanı erdemliliğini, yatakta bile sergilenen sınıfsal hınçları...”

“Bütün bunlar yeterince hoşunuza gitmiş ki benimle evlendiniz.”

“Biliyorum,” dedi Alessandro. “Evliliğin kadınları uslandırdığını varsayarken yanlış hesap yapmışım... Bu kararın ne çok ailevi

soruna yol açtığını düşünüyorum da... Neyse, geçelim. Zaman zaman manasızca talepkâr ya da sersemce becerikli davrandığımı kabul etsek bile... Zaten siz de hesap yapıyordunuz. Pekâlâ biliyorum ki babanıza, önemli bir şahsiyet zannettiğiniz o hınçlı rateye yararım olmasa, düğün sizin için cazip olmazdı.”

“Onun için hiçbir şey yapmadınız,” diye araya girdi Marcella.

“Azledildikten sonra yapmadım. Yapacağımı da söylememiştim.”

“Herhalde düğünün ertesi günü,” dedi Marcella, tehlikeli derecede tizleşen bir tonda, “Cannes’a varır varmaz eski metreslerinizden birini, Croisette’te karşılaştığımız o suratı badanalı korkunç Fransız’ı karşıma çıkarmanızın amacı da sizin deyiminizle beni uslandırmaktı.”

“O da iltifattı,” dedi Alessandro, yine fazlasıyla rahat bir erkeğin hafif tonuyla. “İnsanın metresine tanıştırmak isteyeceği pek az meşru eş vardır.”

“Yeter Alessandro!” dedi Marcella birden, tutkulu bir kederle. “Geçmiş rezil yatak kavgalarına indirgemeyelim... Bizi ayıran siyasetti, o kadar. Daha önce ben sizi sevdiğimi sanıyordum.”

“Hayır,” dedi Alessandro, “hayır. Bir erkekle bir kadın arasında siyaset daima kötü bir bahanedir sadece. Siz beni tanyordunuz... Deli değildim, partiye kaydolacaktım elbette... Ayrıca ikiyüzlülük bir yana, ben bir halk yaratmaya çalışan o eski duvarcıyı takdir ediyorum... Başarı dalkavukluğu kadar aşağılık bir şey olmaz, ama bütün başarılar geçici olduğuna göre, ben sadece zamanımın ilerisindeyim; bu adam da bütün galipler gibi tarihte büyük bir mağlup olarak yerini alacak sonunda... Ben de bu arada pratik sonuçlara sonsuz saygı duyuyorum... Bu adamın yükselişi sizi hiç etkilemiyor mu?”

“Unutmayın ki ben onun yükselişine tanık oldum,” dedi Marcella müthiş bir küçümsemeyle. “Babam onun sosyalizmi göklere çıkaran ilk makalelerini düzeltirdi.”

“İnanın bana Marcella, tıpkı bazı kadınların terk edildiği gibi bazı doktrinlere de ihanet edilir; çünkü hep haksızdırlar. Babanız

gibi fanatiklerin ya da Carlo Stevo gibi boş hayal tacirlerinin yardımına koşacağım diye meşakkatle elde ettiğim konumumu tehlikeye mi atsaydım? Tecrübeden çıkarılacak derslerden biri, kaybedenlerin yenilgiyi hak etmesidir. Ama kurbanın metresinden siyasi gereklilikleri doğru algılamasını bekleyemeyiz.”

“Ben asla Carlo Stevo’nun metresi olmadım.”

“Ben de öyle tahmin ediyordum... Carlo’yu tanımadığımı mı sanıyorsunuz?.. Bu akşamki cenaze konuşmasını yapmayı benim kadar hak eden kimse yoktur.”

“Ne?”

“Evet,” dedi Alessandro. “Carlo Stevo yaklaşık yirmi dört saat önce, Lipari adalarında vefat etti.”

“Ve siz bunu bana doğrudan haber vermeye bile cesaret edemediniz,” dedi Marcella öfkeyle. “Öldürdüler mi onu?”

“Altı aylık ömrü kalmamış bir hasta için bu kelimeyi kullanmak pek yerinde sayılmaz. Bir çeşit intihar demek daha doğru olur.”

Alessandro boş yere bir tepki bekledi. Hiçbir tepki gelmeyince, “İstediyi oldu,” dedi, hükmünün katılığını ses tonuyla kısmen telafi ederek. “O.. O bir hayalperestti; gerçeklerin taviz vermediğini bildiğimden, benim için bu kelime her şeyi açıklıyor. Stevo gibi biri tek bir rolü hakkını vererek oynayabilirdi, o da kurban rolüydü... Ama haber bir bakıma duygulandırdı beni... Birbirimizi severdik, önceleri... Dünyaya kalbinin penceresinden bakan o tutkulu partizanı bir kadının sevmesini anlıyorum... Bana akıl danışmış olsaydınız,” diye devam etti, Marcella’nın uzun sessizliği sinirine dokunarak, “nasıl ki bir kuğu av kuşu olamazsa, bir Stevo’nun da eylem adamı olamayacağını söyledim size. Sizinle tanışmasından itibaren, sizden kısmen kaçtığı, yurtdışında yaşadığı dönemlerde bile, arkadaşlar onda bir gariplik görüyor, eski Stevo olmadığını fark ediyorlarmış... Sizin olmasını istediğiniz kahraman rolünü oynamak mecburiyetinde hissediyordu kendini... Rejimin şüphelendiği bir insan, saçma sapan bir darbe girişiminde yer almak üzere memleketine dönmeye razı olmaz... Viyana’da bir restoranda tesa-

düfen tanıştığı ve aslında ajan provokatör olan Rus ya da Çek bir delikanlıya planlarını duygusal bir yakınlık anında açıklamaz.”

“Yalan!”

“Aslında onun ajan olduğundan şüphelenmiş de olabilir. Carlo aptal değildi... Ne var canım?.. Sizin onu eyleme sürüklemenize izin vermişti; muhtemelen düşünme mecburiyetinden kurtulmak cazip geldiği için... Siz onu harekete geçmeye zorlayınca felakete kendini istediği gibi bırakabildi... Onunla vakit kaybetmeden Roma’da buluşan (o hikâyeyi baştan sona yakından izledim) ve sizin büyük hayırseverlikle benimsediğiniz delikanlıya gelince, onun tek amacının sizi kullanarak bilgi toplamak olmadığına inanmak isterdim... Carlo’yla görüşüp onu sevmemek mümkün değildi... Seninle görüşüp seni sevmemek de mümkün değildir... Ufaklık kapana kısıldığınızı size haber vermediyse, belki vakit kalmadığı ve sevdiklerine başlangıçta onları aldattığını itiraf etmenin yolunu bulamadığı içindir... Bir de sevgili Massimo’nun polisten alacağı paraya metresini geçindirmek için ihtiyacı vardı.”

“Yalan! Yalan!”

“Emin olabilirsiniz... Oldukça yıpranmış bir kadıncağız... Hastalarımın biri... Gururunuzla mı dokundu? Onu sevmeniz şaşırtıcı olurdu...”

“Hepsi bu mu?” dedi Marcella, yine alaylı bir tonda. “Carlo Stevo’nun ölümüne dönelim. Başka ayrıntılar biliyorsanız benden saklamayın.”

“Size hayal gücünüze boyun eğmemenizi tavsiye ederim,” dedi Alessandro, cevap vermektan kaçınarak. “Bana söylenenleri aktarıyorum.”

Marcella bir karşılık vermedi. Alessandro onun elini tutma cüretini gösterdi.

“Az önce bir telefon geldi. Balbo Sarayı’ndaki davete gitmeye hazırlanıyordum... Benden duymanızın daha iyi olacağını düşündüm...”

“Teşekkür ederim,” dedi Marcella, küçümser olmasına çalıştığı bir tonda, ama nefesini kesercesine yükselen gözyaşlarını kont-

rol edemeyerek.

“Sevgili Marcella, ağız değiştirmesini affedemezsiniz sanıyordum...”

“O mektubu zorla yazdırmışlardır ona,” diye haykırdı Marcella şiddetle. “Bir zaaf anında, ölmekte olan bir adamın zaafı... Her şeyin silindiğini, aşıkları, ödendiğini anlamıyor musunuz? Siz iyisi mi Balbo Sarayı’na gidip kurbanlarımıza hakaret ederek böbürlenin!”

“Kapatalım bu konuyu,” dedi Alessandro sertçe; bu basmakalıp lisan ve bu gerçek acı, onu çileden çıkarmıştı. “İnat etme. O zavallı adamı kahramana dönüştürme. Birbirinizin hiçbir şeyi olmadığınızı kendin itiraf ediyorsun... Baksana, yalnızsın... Gece gündüz... Birlikteliğimizin her dakikasını, kavgaları, rezaletleri bile özlediğimi düşün bence... Bu süprüntülerin arasına gömülmeye devam mı edeceksin?.. Ah,” diye devam etti sesini alçaltarak, onu bu hayaletin elinden alma arzusuna karşı koyamayarak, “beylik lafları, fikirleri, partileri, kitapları bırak bir yana... İlk çıktığımız günü hatırlıyor musun, Reggionte’de, sonbaharda bir pazar günü... O gün beni seviyordun...”

“Sizin için deli oluyordum.”

“Aynı şey.”

Alessandro ona eğildi, o tanıdık çehreyi ellerinin arasına hapsetti, yukarı kaldırdı, öpmek için çektii; ani bir arzuya boyun eğmekten çok bu laf anlatılmaz kadına boyun eğdirme kararlılığıyla hareket etmişti. Marcella ayağa kalkarken iskemlesini sertçe itti, lambanın fişi prizden çıktı. Alessandro’dan çok bir kalp gibi atan, iradesine karşı çıkarak rıza gösteren kendi bedenine karşı tetikteydi; uzaklaştı, ince siyah pamukludan elbisesiyle duvara yaslandı; yere düşmüş olan şalını almak üzere eğilmedi.

“Olduğun yerde kal,” dedi sertçe.

“Korktun mu? Kendinden mi korktun?” dedi Alessandro.

“Seni hâlâ seviyorum,” dedi Marcella. “Utanç verici bir şey, ama hâlâ seviyorum. Sen de bunu gayet iyi biliyorsun. Ama her şey bitti artık.”

Karşılıklı itirafları sonucu ikisi de rahatsızdılar. Marcella iskemleyi yerden kaldırdı, el yordamıyla lambayı tekrar yakmaya çalışıp beceremedi. Alessandro yatağa yaklaştı; başucunda kuşkusuz eski kiracılar tarafından duvara çakılmış dini bir resim vardı ve resmin önünde yanan, böyle bir yerde, bu odada beklenmeyen gece lambası geceyi tuhaf şekilde yıldızlarla beziyordu.

“Burada mı yatıyorsun?”

Marcella başını evet anlamında salladı. Alessandro yatağa eğilip elini hafifçe örtünün üstünde, bir bedeninin konturlarını izliyor-muşçasına gezdirdi. Bir anının üzerinde gezinen bu okşayış Marcella’yı ürpertti. Doktorun parmakları ansızın yastığın altına gizlenmiş madeni bir nesneye çarptı. Marcella onu elinden almak üzere ileri atıldı.

“Bak sen,” dedi Alessandro. “Reggiomonte’deki muayenehanemden kaybolmuştu... Dolu mu?”

“Size karşı kullanılmak üzere değil her hâlükârda.”

“Tedbir olsun diye mi? Hiç tarzınız değil.”

Marcella susuyordu. Alessandro yüzünün, hatta dudaklarının solduğunu fark etti.

“Yanlış hatırlamıyorsam bir zamanlar, kuşkusuz partiye sonuna kadar hizmet etmek gerektiğine inandığınızdan, intiharı göğsünüzü gere gere lanetliyordunuz...”

“Artık lanetlemiyorum,” dedi Marcella. “İntihara zorlanan çok kişi oldu. Ama ölmenin intihardan daha iyi yolları olduğu doğru.”

“Madem öyle?”

Marcella Alessandro’nun beklemediği tek şeyi yaptı: Saate baktı. Alessandro ansızın, gizliden bir korkuyla Ardeati’nin yaşlılığında yazdığı, ezilenler için siyasi suikast hakkını savunan bir kitapçığını hatırladı. Emin olamıyordu, daha doğrusu peşinen biliyordu ve belki geçici bir hevesten ibaret olan şeyi niyete dönüştürme korkusuyla karşısındaki Medusa’yı sorguya çekmeye cesaret edemiyordu. Sadece şu kadarına cesaret edebildi:

“Yoksa?”

“Evet,” dedi Marcella. “Bu akşam, konuşma sırasında. Balbo Sarayı balkonunda.”

Alessandro onun masanın çekmeçesine kilitlediği silahı almak üzere uzanır gibi oldu. Hemen ardından vazgeçti.

“Tuzak kuruyor bana,” diye düşündü. “Kanacak değilim. Doğru olsa söylemezdi.”

“Ahmaklığın dik âlâsı,” dedi.

“Planımı engellemek için bir şey yapmayacağınızı biliyorum,” diye devam etti Marcella. “İtiraf edin: Yıkım sizi büyülüyor. Sizin ifadenizle insan ruhunu fazlasıyla merak ettiğinizden, sonuna kadar götürüp götürmeyeceğimi görmek istiyorsunuz mutlaka. Ayrıca polise telefon edip karınızın bir saate kadar Julius Caesar’ı öldürmeye çalışacağını söylemeniz gülünç olurdu.”

“Caesar beni hayatını kollamakla görevlendirmedim,” dedi Alessandro. “Ateş etmeyi biliyor musunuz?”

“Hatırlamıyor musunuz?”

İkisi de gülümsedi.

“Bir milis kolunuza yapışacak; silah ateş almayacak ya da kalabalıkta alık alık bakınan birini öldürecek. Yarın gazeteler O’nun tehlike karşısındaki cesaretini övecekler. Bu soylu eylemin bedelini ödeyecek olan birkaç zavallıya iyice sert davranılacak. Birkaç yabancı sınırdışı edilecek... Bu mu istediğiniz? Bir muhafız tarafından kafanıza silah dayanarak ya da karakolda tekme tokat dövülerek öldürülmeye bu kadar mı meraklısınız?”

“Sizin için ne tatsız olur!” dedi Marcella. “Ne de olsa resmen sizin soyadınızı taşıyorum.”

“Delirmiş,” diye düşündü Alessandro. “Delirmiş ve şu anda benden nefret ediyor. Kışkırtmamam lazım. Gerçekten de soyadım...”

“Sence Carlo Stevo bu hareketini onaylar mıydı?”

“Evet.”

Marcella biraz düşünüp ekledi:

“Önemli de değil.”

Alessandro o zaman onu ikna etmenin mümkün olmadığını anladı; tıpkı bir nesneyi, bir aleti, bir silahı ikna etmenin mümkün olmadığı gibi. “Yanlış bir benzetme,” diye düşündü. “O bir alet değil, fikir onun fikri.”

“Ne zaman yaptın planını?”

“Bu plan zaten hep varmış gibi geliyor bazen,” dedi Marcella.

“Zaman kazanmak lazım. Böyle bir gerginlik süremez. Birkaç saat sonra çözülecek... Meğerki... Yanından ayrılmamalı... Zorla tutmalı... Hayır.” Alessandro müthiş bir kıskırtmaya kapıldı; üstelik onun için rejim insanın adapte olduğu, ama saygı duymadığı bir şeydi. O akşam BİR ŞEY olabilir miydi gerçekten? Marcella gerçekten BU muydu? Nefesini tutup bilyenin kırmızı ya da siyah bölmeye düşmesini bekleyecekti.

“Beni rahatsız eden ne, biliyor musun?” dedi Marcella, tekrar masanın başına oturup küçümsercesine senli benli konuşarak. “Şu çaldığım tabanca... Onu öldürürsem ölümünü sana borçlu olacağım.”

Marcella bir zarftan rasgele çektiği iki-üç banknotla birkaç madeni parayı Alessandro’ya doğru itti.

“Al paranı,” dedi gülerek. “Caesar’ın hakkını...”

“Oyunu oynayalım,” diye düşündü Alessandro, gümüş bir parayı alarak.

“Siz nasıl isterseniz, Marcella,” dedi, uzlaşmacı, profesyonel, bir sakinleştirici gibi dozu ayarlanmış bir tatlılıkla; “bunu birine bıçak vererek uğursuzluk getirmekten korkar gibi kabul ediyorum... Bütün paran bu mu?”

“Yeter de artar,” dedi Marcella.

“Bana bir söz ver,” dedi Alessandro son olarak. “Seni vazgeçirmeye çalışmayacağım; yarın, yarından sonra, bir hafta sonra yine aynı şeyler olacak. İstiyorsan yap. Yürü o yolu; Balbo Sarayı’na git (kalabalığın arasından kendine yol açabilirsen tabii), kararımı dene, gücünü dene. Benim de özgürlüğe dair bazı fikirlerim var... Ama uygun bir fırsat bulamazsan, cesaret edemezsen, inancın sarsılırsa (inan bana, uğruna öldürmeye, hele hele ölmeye değercek hiçbir

inanç yoktur), unutma ki orada, aydınlık balkonun ötesindeki çirkin salonlarda, kalabalığın ve içki ikram eden garsonların arasında *yapmayacağı şeyi alkışlamaya* can atan biri olacak. Ben ayrı gideceğim... Konuşmanın ardından, hiçbir şey olmamışsa, Corso girişinde, sol kaldırımında, Mondo sinemasının önünde ayakta bekliyor olacağım.”

“Evime kadar bana eşlik etmek üzere mi?” dedi Marcella bıçak gibi bir kahkahayla.

“Evet,” dedi Alessandro. “Ömür boyu.”

Sokak kapısına gittiler. Marcella'nın Massimo'yu soktuğu odanın önünden geçerlerken Alessandro dalgın bir edayla kapının kulbunu çevirdi. “Eğer içeride biri varsa, o çocuktan başkası olamaz,” diye düşündü. “Olsa da ne önemi var?”

“Unutma ki intiharı lanetliyordun,” dedi istemeden sesini alçaltarak. “Bu bir intihar. Hiç şansın yok.”

“Hayatımın daha fazla değeri yok,” dedi Marcella sadece.

Alessandro ancak o zaman, tanıdığını zannettiği bu Marcella'yı tanımadığını fark etti; bu planın Marcella için aşklarından, kavgalarından daha önemli olduğunu ve hayatına bu kadar düşük değer biçen korkusuzluğunun kadınca kederden değil, partizan umutsuzluğundan kaynaklandığını anladı. “Carlo'nun ölümünün de pek payı yok bunda,” diye düşündü Alessandro. Ve bir kez daha, Marcella'yı bu kadar sevmese hissetmeyeceği tutkulu bir merak kıpırdandı içinde.

“İngiltere'den bir iş teklifi aldım,” dedi, bir başka yolu denemeye kendini zorlayarak. “Eğer ki...”

“Hayır,” dedi Marcella, dar koridorda yarı istemeyerek Alessandro'ya yapışmış halde. “Senden sadece beni ihbar etmemeni istiyorum.”

“Sen beni şu Rus öğrencin mi sandın?” dedi Alessandro sesini yükselterek.

Alessandro şapkasını eline aldı. Marcella cevap verecek oldu, ama artık yalnız değildiler. Merdivende yukarı çıkan birileri vardı; Alessandro'nun araladığı kapıdan konuşmaları ve gülüşleri geli-

yordu. Alessandro çok yüksek sesle konuştu:

“Bu akşam on buçukta, Mondo sinemasının karşısında.”

Marcella kapıyı kapattı. Alessandro dışarı çıktığı anda inanmaktan da vazgeçti. “Kötü bir tiyatro,” diye geçti aklından. Marcella ise, “Onu bir daha hiç görmeyeceğim,” diye düşündü.

Marcella lambayı yakmadan önce biraz duraksadı. “Ne kadar yorgunum,” diye düşündü. “Zaman hiç geçmiyor... Daha bir saat var, hatta iki saat, hele bir de...” Cimrice tedbirlerle hareketlerinden, neredeyse düşünceden tasarruf ediyordu. Kararlı bir tavırla lavabonun üstündeki raftan tarağı aldı, saçını taradı, ellerinin titremediğini memnuniyetle fark etti. “Alessandro,” dedi yüksek sesle, artık geçmişe ait olan bu heceleri eski alışkanlıkla, düşünmeden tekrarlayarak. Süngeri aldı, ıslak ıslak yüzüne bastırdı; sonra elbisesinin üstünü çözüp ensesini, boynunu, koltukaltılarını serinletti; soğuk su kanıyla kalbini de arındırıyormuş gibi ısrarlıydı. “Üstümü değişsem iyi olur,” diye düşündü. “Şu kopuk askı...” Ama yorgunluğu yan odadaki sessizliğe ve duyulmayan seslere kulak kesilmesine engel olmuyordu. “Alessandro ne sanıyor? Acaba... Oğlan gitmemiş olabilir mi?.. İmkânsız.” Yine de alev alev bir utanç kapladı içini; sanki Alessandro’yla konuşmamış da sevişmişti. Bölmeyi hafifçe tıklattı:

“Orada mısın?”

“Evet.”

“Bekle,” dedi Marcella biraz düşündükten sonra. “Yanına geliyorum.”

“Dinlemede mi?.. İğrenç bir şey,” diye düşünmeye zorluyordu kendini, “onlardan biri o. Alessandro’nun edindiği bilgiler daima doğrudur. Tam öyle değil,” diye düzeltti sonra, “onlardan biriydi.” Hissetmesi gereken bulantıyı hissedebilmek için elinden geleni yaptı; uyuşmuş bir uzvunu hareket ettirdiği halde hiçbir şey hissetmeyen bir hasta gibiydi. “Ne olmuş yani?..” Daha bir dakika önce içinde yüzdüğü boşluğu Massimo’nun varlığı dolduruyordu. “Tıpkı Carlo’yla samimiyeti gibi, tahmin ediyordum pekâlâ... Bo-

zulmam gerekirdi herhalde. Hayır... Bir yükten kurtuldum... Ne de olsa,” diye düşündü kapıyı iterken, “son saatimi canım kiminle istiyorsa onunla geçirmeye hakkım var.”

Girdiği oda zifiri karanlıktı. Oysa karşı duvardaki perdesiz pencere, sokak lambalarıyla vitrinlerden yansıyan çığ beyaz ışığın yeni doğan mehtaba karıştığı aydınlık bir kare oluşturuyordu. Yatak karanlıkta kalıyordu. Massimo naftalin kokan çıplak şiltenin üstüne uzanmıştı; bir gidişi izleyen yerleşmeleri çağrıştıran bu sıradan cenaze kokusu, eşyasız odada Carlo’ya bir gönderme gibiydi. Massimo kaidesinden kalkıp gitmeye çalışan bir Hermaphroditos heykeli gibi dirseklerine yaslanıp doğruldu; usulca konuştu:

“Her şeyi duydum.”

“Bizi mi gözetliyordun?” diye sordu Marcella kederli.

“Evet... Hayır... Seni görmeden gitmek istemedim diyelim.”

Cevap olarak bir inilti geldi.

“Ağlama... Ben ağlıyor muyum?.. Yüzün de kızarmasın. Zaten karanlık... Onu seviyorsun,” diye devam etti Massimo alçak sesle, ama o kadar duyguluydu ki, bağırırmış gibiydi. “*O başka dünyanın adamını* mı seviyorsun? Kendine rağmen... Sırrını bir hiç uğruna, o küstah, bizim gibi deli olmadığından emin, dünyayı olduğu gibi gördüğünden emin geri zekâlıya açtın... Korkma canım, inanmadı. Bir an ürperdi, ama inanmadı...”

“Onunla konuştuğumdan beri ben de eskisi kadar inanmıyorum,” dedi Marcella, sözünü keserek.

“Ama ben inandım, Yudit’im, ateşli bir silahın erimi konusun da kimi beceriksizce sorulardan, kimi suskunluklardan yola çıkarak, bugün tek başına bu işi yapabileceğine inanmış gibi görünmeden yola çıkarak... Söylediklerinin hepsini biliyordum zaten... Sen de benim geçmişimin derinliklerinde bir kirlenmişlik olduğunu tahmin etmiştin, öyle değil mi? Daha yirmi iki yaşımı doldurmamışken geçmişim demek de abes... İnsan bir sokak köpeğini evine aldığı anda pireli olduğunu bilir.”

“Ben seni suçluyor muyum? Sen olmasan da bir şey değişme-

yecekti.”

Marcella oturmuştu. Çok yakın oldukları halde birbirlerini ne-redeyse hiç görmüyor, karşılardaki karanlıkla konuşuyorlardı.

“Ağır geliyor, değil mi?” dedi Massimo ansızın, düşünceli bir tavırla, “birinin ölümü?”

“Ölmeden önce pes edince daha da ağır geliyor,” dedi Marcel-la. “Ama şu andaki konumumda çok da önemli değil.”

“Nefret,” diye devam etti Massimo, yine şarkı söyler gibi bir tonda. “Nefretin... Bir erkekle bir kadın az önce sizin yaptığınız gi-bi birbirlerine hakaret ettiklerinde insan birbirlerini sevdiklerini anlıyor... Carlo’yu seven o nefret dolu kadını duymadın mı? Senin nefretin... Evet, biliyorum, sebepsiz değil: baban (ne gariptir ki, insan ölü babasının intikamından söz ettiği anda eski bir melod-ramda rol alıyormuş hissini uyandırır), sonra Carlo, sonra bir gün Tiber kıyısında işi bitirilen (kimden söz ettiğimi anlamışsındır) ve yine intikamı alınmayan öteki. Sırf şu duvarların tepesine çiziktiri-len koca yalanlara bir son vermek, yığınlara kaba bir bulamaç da-ğıtın o sesi susturmak için olsa... Ama öyle değil... Sen Caesar’ı öldürmek istiyorsun, ama ondan da çok Alessandro’yu, beni ve kendini... Sıkı bir temizlik... Kâbusun dışına çıkmak... Tiyatrodaki gibi, dekor dumanlar arasında yıkılsın diye ateş etmek... Varol-mayan bu kişilerden kurtulmak...”

“Çok daha basit,” dedi Marcella’nın yorgun sesi. “Bologna’da hemşireyken kimsenin istemediği pis işleri hep ben yapardım. İn-sanların yapmaya cesaret edemediği şeyi birilerinin yapması gere-kiyor.”

“Varolmayan kişilerden. Peki O var mı, bir sınıfın korkularıyla bir halkın gururuna ses veren o kof davul var mı? Sen var mısın?.. Varolabilmek için öldüreceksin... Ya Carlo, savaştı, sonra pes etti, af diledi, ardından muhtemelen artık bağışlanmaya ihtiya-cı olmasın diye ne gerekirse yaptı, o var mıydı? Hepimiz yırtık ku-maş parçaları, solmuş paçavralar, taviz karışımlarıyız... Aziz ha-vari, resimde Efendimizin omzuna başını yaslamış uyuyan değil, cebinde otuz gümüşle kendini asandır... Yok, öyle değil: Onlar iki-

si birdir, aynı adamdır... Rüyada hepsi başkası olan insanlar gibi... Rüyada öldürdüğümüzü ya da öldürüldüğümüzü görürüz, ateş ederiz, kendimize. Patlama sesi uyandırır bizi: Ölüm budur işte. Bizi uyandırarak ulaşır bize... Sen bir saat sonra uyanacak mısın? İnsanın öldüremeyeceğini, ölemeyeceğini anlayacak mısın?"

"Olur mu canım?" dedi Marcella, esnemesini bastırarak. "Ben onu ıskalasam da onlar beni ıskalamaz."

Massimo'nun yatakta hararetle kıpırdandığını işitti.

"Bıçağını alacaksın Charlotte, Paris'e giden posta arabasına bineceksin ve kasap gibi kalbinin ortasına saplayacaksın. Ah, öldürmek, dünyaya getirmek, siz kadınlar anlarsınız bu işlerden: bütün kanlı işlerden... Fedakârlığın kimseyi kurtarmayacak, aksine. Öldürmek senin için ölmenin yolu sadece... Bir zamanlar..." (Massimo hezeyan içindeymiş ya da bir uyuşturucu etkisindeymiş gibi hızlı hızlı, kesik kesik konuşuyordu.) "...bir zamanlar asi kadınlar tapınaklara gidip sahte tanrıları parçalıyor, ölmeyi garantilemek için ayrıca üzerlerine tükürüyorlardı... Tahmin edebileceğin gibi asayiş korunuyordu: Öldürülüyorlardı; ardından mezarlarının üzerine tapınağa benzeyen kiliseler inşa ediliyordu... Sen bu adamı, bu sahte tanrıyı öldürmeyeceksin. Üstelik ölürse zafer kazanmış olacak; onun ölümü Caesar'ın tanrılaştırılması demek... Ama senin umurunda değil... Herkes evet derken hayır diye haykırmak için başka yolun yok... Ah, seviyorum seni," diye haykırdı Massimo ansızın, "senin yaptığını yapmak için yeterince cesarete, inanca ya da umuda asla sahip olamayacak ben, seni seviyorum... Nemesis, azizem, tanrıçam, aşkımız olan nefret, adalet namına elimizdeki tek şey olan intikam, izin ver, titremeyecek olan ellerini öpeyim..."

Massimo dudaklarını uzatarak eğildi, hem içten hem de bilerek sonuna kadar zorlanan bir duyguyla sarhoştü, hem kâhindi hem oyuncu. Marcella edep duygusuyla ya da küçümsemeye ellerini çekti, bununla birlikte yüzüne hafifçe dokundu çekerken.

"Düşündüğüm şeyi unutturmak için konuyu saptırma," dedi. "Mektup..."

“Ne olmuş mektuba?”

“Sana göstermişler. Demek onlarla hâlâ temas halindesin.”

“Carlo biliyordu... Çarktan o kadar çabuk çıkılabileceğini mi sanıyorsun?.. Ben ikinizi de sandığınızdan daha fazla korudum.”

“Sen de mi!” diye güldü Marcella.

İnce bir ayışığı huzmesi odaya sızılmaktaydı; herhalde gökyüzünden bulutlar geçtikçe sık sık kesiliyordu. Massimo Marcella'nın hareket ettiğini, kolunu kaldırdığını gördü.

“Ne yapıyorsun?”

“Saate bakıyorum. Fazla erken gidip orada beklemek, dikkat çekmek istemem. Daha vaktim var.”

Sonra kendini arkaya bırakıp başını yastığın bir köşesine dayandı.

“Uyumak ister misin? Seni uyandırayım mı?”

“Hayır,” dedi Marcella. “O kadar güvenmiyorum sana.”

İkisine de uzun bir sessizlik gibi gelen bir dakika geçti. Sonra Marcella içeriye girdiğinden beri zor zaptettiği soruyu nihayet sordu:

“Carlo'nun ölümünden,” dedi, “haberini var mıydı?”

“Hayır,” dedi Massimo, alçak sesle. “Tahmin ediyordum ama ben de senin gibi bilmiyordum.”

“Sence öldürdüler mi onu?”

“Kim bilir?” dedi Massimo, boğuk sesle. “Yeter... Düşünme artık.”

“Bu gece gitmekte haklı olduğumu anlıyorsun,” dedi Marcella.

“Hayır,” dedi Massimo biraz düşündükten sonra, yavaşça. “Aslında anlamıyorum... Yaşamamı istiyorum.”

El ele tutuştular.

“Ne düşünüyorum, biliyor musun?” dedi Marcella, neredeyse neşeyle, kasten başka konuya geçerek. “Sizin şu karmaşık senaryolarınızı... Azıcık doğruyla yoğurduğunuz yalanı... Alessandro... Sen... Carlo bile sanıyordu ki... Babam mesela. Evet, ama ben Alessandro'nun sandığı o kahraman kız değildim... Sonra Sandro... Evet, sevdim onu, özledim, o özleme karşı mücadele ettim.”

Ama duyuların aşkı belki de sandığımız kadar önemli değil...”

“Değil mi?” dedi Massimo hırsla.

“Yalan söylüyorum,” diye düşündü Marcella. “Ölüme bu kadar yakınken bile yalan söylüyorum. Ayrıca hiçbir şey bu kadar basit değil, çünkü Sandro’yla aynı zamanda... Onun yüzüne bakmaya bile cesaret edemediğim onca zamanı düşünüyorum da... O hasta kızla ne yapıyor? Onun parmakları tarafından okşanmak, yastığın üstünde biraz yukarı tırmanıp başını göğsüme değdirmek... Ne yapalım, olmayacak.”

“Boşuna,” diye devam etti Massimo acı acı. “Boşuna gidiyorsun. Her şeyi çarpıtacaklar, her şeyi kendi lehlerine çevirecekler, senin intikam girişimini bile. Yarın senin için deli diyecekler, gözü dönmüş diyecekler, ünlü hekim S.’nin karısı... Carlo’ya biraz daha çamur atacaklar... Beni de kullanacaklar seni kirletmek için.”

“Benim suçum mu?” dedi Marcella elini çekerek.

Arada uzun suskunluklarla, tembel tembel konuşuyorlardı; bekleme salonunda trenin gelmesini beklerken banklara uzanmış vakit öldüren yolcular gibi.

“Çocuktum,” diye mırıldandı Massimo, sanki istemeye istemeye. “Açlık, savaş görmüş, kaçıışı yaşamış, sınırlarda durdurulmuş bir çocuk... Her şeyi görmüş, ama acı çekmemiş bir çocuk. Çocuğun gözünde hepsi oyundur... Derslerini asan, şunun bunun verdiği parayla yaşayan bir öğrenci... Hayat ve ölümle oynamaya devam eden... Her şeye alıştırmış bir oğlan. ‘Umudu olmayanlar gibi...’ Sizinle tanıştığım gün anladım. Beni değiştirdiğine göre dünyayı da değiştirebilirsin belki.”

“Hayır,” dedi Marcella, “ben seni değiştirmedim. Sen olduğun gibisin.”

Massimo biraz nefes nefese doğruldu. Sahte mehtap aydınlığında saçları ve çehresi aynı narin ve solgun maddeden yapılmış gibi görünüyordu. Marcella aynı mermer beyazlığındaki kendi yüzünü ona döndü.

“Dinle,” dedi, elini bir abla gibi Massimo’nun omzuna koyarak. “Az önce, Alessandro’nun yanında bir an her şeyi unuttum.

Her şeyi: Carlo'yu, bu geceki eylemi. Birçok kez... Evet, kısacık bir an sadece, ama olsun... Ben de senden daha temiz, daha saf değilim."

"Biliyor musun," dedi Massimo alçak sesle, "bazen saf olmayanlar bizleriz diye düşünüyorum; aşağılanmışlar, yoksun bırakılmışlar, kirletilmişler biziz, hiçbir şeye sahip olmadan her şeyi kaybeden biziz, yurtsuzlar, partiszler (hayır! Hayır! İtiraz etme), İsa'nın saltanatını başlatabilecek olanlar... Artık yozlaştıramayacakları, kandıramayacakları, biziz... Hemen başlasak... yalnız ikimiz... Diğer bütün dünyaları kendiliğinden çökertecek kadar farklı bir dünya; hak mücadelesinin, gaddarlığın, en önemlisi yalanın olmadığı bir dünya... Ama öldürmenin de olmadığı bir dünya."

"Çocuk gibisin," dedi Marcella usulca, dinlemiş ya da anlamış gibi yapmadan. "Sana çocuğa benzediğin için güveniyorum."

Uykudan uyanan bir kadın gibi gerindi.

"Alessandro'yla birlikte yaşadığım zamanlar," dedi sır verircesine, "çocuk istiyordum. Sandro'dan bir çocuk... Düşünebiliyor musun? Faşist yavrukurtlar arasında yetiştirmek üzere... Tanrıya şükür... Dünyaya geleceği getirmenin daha iyi yolları var."

"Gelecek," diye haykırdı Massimo, sinirli, ansızın alaylı bir tonda, "Carlo'yla sen gelecek kuşaklarınızla, gelecekteki toplumunuzla, istikbalinizle, güzel istikbalinizle yeterince sinirimi bozdunuz... Ezilmişlerin acınası sığınağı... Birazdan yürürken bak bakalım onlara, sokaktaki insanlara ve geleceğin onlara dayanarak mı inşa edileceğini düşün... Gelecek diye bir şey yok... Senin öldürmek istediğin bir adam var sadece; öldüğünde bile hacıyatmaz gibi tekrar doğrulacak olan, yumrukla geleceği yoğurduğunu zanneden bir adam... Avrupa'nın dört bir yanından gelen cevapları duyuyorsun; nefretle haykıran, geleceği haber veren sesler. Carlo şerefsizce öldü, belki geleceğe inanmaktan vazgeçmişti; seninse çeyrek saatlik geleceğin var... Yok, yanlış hesapladım," diye devam etti, farklı, pratik bir tonda; gecenin cılız ışığına çevirdiği bileğindeki saati okumaya çalıştı eğilerek. "Ona yirmi var... Ön sıralara kadar ilerlemene imkân yok... Bana öyle geliyor ki geleceği değiştire-

recek eylemini yarına bırakmak zorunda kalacaksın.”

“Kendini çok mu zeki sanıyorsun,” dedi Marcella. “Alessandro’ya doğru saati, doğru yeri söyler miyim sanıyorsun? Çıkışa gidip orada bekleyeceğim, küçük meydana... Heykelli, kuytu bir köşe var.”

“Sen de ikili oynuyorsun,” dedi Massimo şefkatle.

Ne var ki Marcella her şeye rağmen gitmek için birden acele edermişçesine ayağa kalkmıştı.

“Ama bu durumda,” dedi Massimo, Marcella’nın ardından ayağa kalkarak, “daha bir saat uyanık kalman gerekecek. Yat tekrar. Yorgunsun,” diye devam etti merhametle.

“Israr etme,” dedi Marcella. “Her şeyi berbat etmek için elinden geleni yaptın. Biliyorsun insanın gücü sınırlı, ben gücümü tükettim neredeyse. Eğer bu işi yapmazsam bütün hayatım, hatta bu geceki yakınlığımız bile gülünç olacak, anlamıyor musun? Sanki cesaretimi kıskanır gibisin.”

“Yapmama cesaretini gösteremeyeceksin. Senin yerine gitmemi ister misin?”

“Zavallı küçüğüm!”

Sabrı taşan Massimo duvarı eliyle yoklayarak elektrik düğmesini bulmak, odayı ışığa boğmak, her şeyi kahramanlık ve tehlikeyle bağdaşmayan sıradan bir görünümüne kavuşturmak istedi. Marcella engel oldu.

“Oraya gitmeden öğrenmek istediğim bir şey var ama,” dedi. “Carlo bana seninle ilgili asla tek kelime söylemedi. Bu... Bir tür ihanet bu.”

“Ah!” dedi Massimo hafif bir tonda, “Bu mürit kıskançlıkları... Ben ne bileyim? Bırak bu eski hikâyeleri. Işığı yakmamı istemiyorsun madem, bir sigara ver,” diye ekledi. “Nerede olduklarını biliyorsun.”

Marcella yan odadan sigaraları alıp getirdi. Çakmağın cılız ışığında Marcella’nın yüzü bir an tekrar görüldü, mermerden değil, insani yüzü: bir kadın yüzü.

“Soru sorma sırası bende,” dedi Massimo. “Az önce, o deli ka-

dın... Kocan yüzünden suçlamıyordu seni.”

Karşısındaki yüz ansızın pembeleşti; Massimo hâlâ yanan çakmağın kapağını indirdi, yine gece oldu.

“Yalan söylediğini herkesten iyi biliyorsun,” dedi Marcella.

“Pişman olmadığımı nereden biliyorsun?”

“Beni oraya göndermek için mahsus yapsan bu kadar başarılı olamazdın,” dedi Marcella.

Tekrar mutfığa geçti. Massimo onun ışığı yaktığını, bir çekmeceyi açıp kapadığını, ışığı söndürdüğünü duydu. Odaya döndüğünde başına bir şal sarmıştı. Via Fosca tarafından çıkmaya karar verdiler. Dükkândan birlikte geçtiler. Ansızın Massimo kendisinden önce Alessandro'nun da kullandığı bir argümana başvurdu:

“Carlo cinayeti onaylamazdı.”

“Hangi cinayeti?” dedi Marcella anlamaya çalışarak. Sonra sertçe, “Sus!” dedi. “Sen ne bileceksin?”

“Doğru,” diye düşündü Massimo öfkesini bastırarak. “Onu benden daha iyi tanıyordu.”

İhtiyatlı hareket ederek ahşap panjuru açtılar, önlerindeki bomboş sokağa göz attılar; evlerin mendirek gibi zaptettiği karanlık ırmakta tek tük hafif yansımalar borda fenerleri gibi titrek titrek parlıyordu. Gündüzleri halk yaşantısının istila ettiği bu eski sokak, geceleri yine soylu bir sokağa dönüşüyordu. Bununla birlikte açık bir pencereden radyoda çalan popüler bir şarkının münasebetsiz mızıltısı geliyordu. Yağmur çiseliyordu. Ilık havaya rağmen üşüyen Marcella durdu, suya dalan bir yüzücü gibi tepeden tırnağa ürperti. “Ne kadar yalnızım,” diye düşündü. Sonra, eli kapının kulbunda, şüpheli yoldaşına döndü:

“Az önce odaya girdiğimde korkmadın mı... işe seninle başlarım diye?”

“Pek korkmadım,” dedi Massimo. “Senin şu andaki durumunda insan mermilerini önemsiz bir hedefe harcamaz.”

Marcella kapıyı kapattı. Şalının püskülleri panjurun arasına sıkıştı; Marcella dilinin ucuna gelen küfrü bastırarak beceriksizce

şalı çekiştirdi. Massimo püskülleri kurtarmasına yardımcı oldu.

“Veda et bana,” diye mırıldandı ansızın Marcella.

Ve Massimo’yu sertçe öptü.

“Bir ölüyü öpüyorum,” diye düşündü Massimo.

Massimo için neredeyse ailevi, Marcella için neredeyse enstet olan bu öpücük onları umutsuz bir beraberlikte bir an birleştirebilirdi ancak. Kolları hemen çözüldü. Can çekişmekte olan Marcella bir kez daha Massimo’dan on yaş büyük olduğunu hatırladı acı acı. Birkaç dakika boyunca güzel, trajik çehreli proleter dişi Phaidra’yla Viyana restoranlarının Platoncu erkek Phaidra’sı dostça el ele tutuşup yürüdüler. Sonunda Marcella rüyadan uyandı:

“Birlikte görülmemeliyiz,” dedi. “Sen nereye gidiyorsun?”

Massimo bir an duraksadı. Marcella peşinden gelmeyi teklif etmesini, onu engellemek zorunda kalmayı umdu. Ne var ki, “Hiçbir yere, her zamanki gibi,” dedi beriki.

Ayrıldılar. Massimo yine de izledi onu, ama uzaktan, Marcella’nın fark edemeyeceği şekilde; onun eylemini gerçekleştireceğinden kesinlikle emindi, ama tıpkı rüyalarındaki gibi çılgınca bir kesinlikti bu. Marcella hızlı yürüyor, giderek arayı açıyor, sessiz, uzun adımlarla ilerliyordu, sanki şimdiden gölge gibi hareket etmeye başlamıştı. Geniş bir caddeye çıktı; gelip geçenlerin sayısı artmıştı: boş hayaletler, ağırlığı olmayan kabarcıklar, devasa bir sesin vantuz gibi çektiği saman çöpleri. Cehennemî ırmak giderek genişliyor, binaların kara cepheleri boyunca beklenmedik kıvrımlar çiziyor, kendini canlı zanneden boğulmuş cesetler dalga dalga akıyordu. Marcella yürüyordu, Hades’te bir Yunanlı gibi, Dite’de bir Hıristiyan gibi, tarih kadar eski bir yükü taşıyordu, şu ya da bu sokak köşesinde karşılaştığı kişilerin bazıları da belki kendi inançları ve nefretleriyle baş başa, tecrit edilmişlerdi; Marcella’nın bu akşamki eylemini günün birinde gerçekleştirmeyi ya da gerçekleştirildiğini görmeyi hayal ediyorlardı belki; buna rağmen Marcella’nın gözünde sıradan gelip geçenlerdiler, aynı şekilde kendisi de onların gözünde sıradan bir yoldan geçendi – adaleti yerine getiren tanrılar insan kılığına girdiklerinde karşılıklı birbirlerini

tanımazlar çünkü. Bir sağanak indirdi, Marcella'nın eprimiş yazlık elbisesi vücuduna yapıştı; Massimo'nun üstünün çok ince olduğunu anaç bir endişeyle hatırladı. Sonra delikanlının görüntüsü hafızasından aktı gitti; her zamankinden de yalnız, ilerlemeye devam ediyor, karanlığı giderek daha hızlı yarıyordu; kalabalığı geri itmeye başlamış olan fırtınaya karşı kör ve sağırdı. Babasını, sonra Carlo'yu hatırladı; uzun zaman önce toprağa verilmiş birer ölüymüşler gibi; inancının eyleme dönüştüğü anda bu sadakatlerin yükünü taşımanın anlamı kalmıyordu. Mondo sinemasının civarı boştu; Alessandro henüz beklemiyordu kendisini, daha doğrusu muhtemelen beklemeyi de düşünmüyordu. Evi uzak sayılmazdı, evindeydi belki; merdiveni çıkmak, kapıyı çalmak, yatağın bedenini, aynanın biçimini tanıdığı odaya girmek Marcella'nın elindeydi. Bu vazgeçilmiş arzunun görüntüsü içine yumruk gibi oturacağına uzaktan geçti, unutuşa gömüldü. Marcella teninden sıyrılmış, bir güçten ibaretti artık. Eylemin çok yakında olması onu bu eyleme iten veya belki hâlâ vazgeçirebilecek güdülerini gölgede bırakıyordu; artık kaçınılmaz hale gelen ölümcül eylemin her şey gibi abes olmaması için sebep kalmamıştı.

Tekrar indiren sağanak karanlığı kıpırdattı; yağmur perdesinin ardında tören ışıklandırmaları titreşiyordu; balkonlarda bayraklar kasırgada şaklayan yelkenler gibiydi. Bardaktan boşanırcasına yağın yağmur Balbo Meydanı'nda konuşmanın son yankılarını, alkışları ve haykırışları daima izleyen sessizliği boğuyor, birbirine karıştırıyordu. Marcella Corso'nun köşesinde durarak bayraklarla donatılmış cepheyi, şimdi göğün isyanıyla kovulan kalabalığa az önce söylev çeken tanrının durduğu balkonu, farları su buharından puslanmış otomobillerin yayaların üzerine su sıçratarak kendine yol açmaya çalıştığı meydanı bakışlarıyla taradı. Sağa saptı, sokağın köşesini döndü, küçük San Giovanni Martire Meydanı boyunca ilerledi. İri kara kedi sırtını kamburlaştırıp sarayın köşesine bitişik kilisenin sundurmasına doğru süzüldü, bir kaidenin üstüne sıçradı, bir heykelin sırtına, karanlığın duvarla mermer arasına kaynak yaptığı dar aralığa yaslandı. Olduğu yerle aşağıdaki kapı

ve önünde toplanmış, tayfunun körleştirdiği şoförlerle polislerden oluşan küçük grup arasında birkaç karış vardı sadece. Kötü hava Marcella'nın lehineydi, güvenlik güçlerini dağıtmıştı. Yağmur damlaları Marcella'ya dokunmadan etrafında yere çarpıp havaya sıçırıyordu; yorgundu, tek korkusu fazlasıyla erken ya da fazlasıyla geç ateş etmektir; otomatik olarak silahını yağlamasına yardımcı olan silahçının adını hatırlamaya çalıştı. Sonunda kapı sertçe açıldı; bir motor fırtınasının patlama sesleriyle yarıştıyordu; selamlaşıp gülümseyerek vedalaşan ekâbir takımının arasında kendine hedef olarak seçtiği adamı tanımakta güçlük çekmedi. Ama yaşamakta olduğu an, henüz gelecekken olduğundan farklıydı. Karşısında üniformalı, çenesini yukarı kaldırmış, halkla karşı karşıya, kalabalığı büyüleyen bir efendi değil, üstünde gece kıyafetiyle başını eğmiş otomobiline seğirten bir adam vardı. Tıpkı bir kazazedenin batmakta olan dünyasının tek sabit noktasına tutunması gibi, Marcella da cinayet fikrine tutundu, kolunu kaldırdı, ateş etti ve ıskaladı.

TEŞRİFATÇI KADIN kırmızı bir göze benzeyen el feneriyle locanın zeminini aydınlattı. Angiola uzun deri eldivenlerini çıkarıp iki yanına ölü birer el gibi sarkıttı, paltosunu koltuk arkalığına bıraktı ve önündeki koltuğa dirseklerini dayayıp Angiola Fidès'e baktı.

Akşam yemeğinin hemen ardından Caesar Palas salonundan tek başına ayrılmıştı. Dünyanın sömürülmesi konusundaki haleflerine saygıyla dolup taşan Sir Junius Stein, Roma ziyaretinin ilk saatlerini geçmişe adamıştı neyse ki; ayaklarına kara sular inerek, rehberin vır vırından serseme dönüp Julius Caesar'la II. Julius'u karıştırarak, peronlarından Zaman'ın dört bir yanına gidilen uçsuz bucaksız mermer bir garda dolaşırcasına müzeden müzeye sürüklenmişti. Üstelik, büyük lidere olan hayranlığına rağmen, resmi konuşmaların ve halka açık törenlerin yapıldığı bir gece şehirde dolaşma fikrinden de hoşlanmıyordu; bu tür olayların nasıl sonuçlanacağı hiç belli olmaz. Şimdi deri bir koltuğa gömülmüş, kendi Capitolium'u ve Tarpeia Kayası olan Wall Street'le Londra Borsası'nın mali yankıları eşliğinde uyuklamaktaydı. Gazeteciler Angiola Fidès'in geldiğini henüz haber almamışlardı, dolayısıyla Angiola o gece yüreğini hoplatan kadına kendini tamamen bırakmakta özgürdü. Angiola için giyinmiş, boyanmış, incilerini takıp

boynuna lüzumsuz bir kürk dolamıştı; başlangıçta planladığı gibi Roma'da yaya dolaşacağına, söz konusu hayaletle yakınlığın tadına daha fazla varabilmek için arabaya binmişti. Angiola Fidès'in bir zamanlar dua etmeye geldiği Santa Maria Minore'nin sundurmasının önüne kadar gitmişti arabayla; sırf Angiola için kuşandığı o kolyeyi, vizonları, dore ayakkabıları sevdiğine vermek üzere onu arayarak Via Fosca'dan aşağı inmişti. Her köşe başında, fazlasıyla kırmızı dudakları yapmacık bir tebessümle gerilmiş Angiola Fidès afişlerinin önünde, akşamki sinema için para toplayan kız çocuğunu bulmayı ummuştu. Gözbebeğinin eskiden oturduğu hazin binanın avlusuna kadar girmişti, ama akşam vakti mobilyalı odalardan dışarı sızan ağlamalar, haykırışlar, üçüncü sayfa haberlerinin kokusu ve bilhassa can sıkıcı ablasına hiç lüzumu yokken rastlama korkusu merdiveni tırmanmasına mani olmuştu; Angiola Fidès'in bir zamanlar, saçları taranmamış çocuk kafasını yaslayıp sahip olmadığı her şeyin hayalini kurduğu cama bakmakla yetinmişti. Avunmak bilmeyen bir çocuğun gözyaşları kadar sıcak yağmur damlaları Angiola'nın ensesinden aşağı süzüldü. Yağdan şekilsizleşmiş bir kadın kapının eşliğine dikildi, karşısındaki zengin yabancıya kabaca bu yoksul evinde ne işi olduğunu sordu. Keyfi kaçan Angiola tekrar arabaya bindi, şoföre Angiola Fidès'i bulacağından emin olduğu, karanlık bir salonun adresini söyledi. Güvenlik güçleriyle fırtınadan ötürü geri dönen kalabalığın arasından geçmeyi başaran şoför pek gelip geçenin olmadığı bir sokakta, ıslık ıslık aydınlatılmış, gerçek boyutlarından daha iri ve güzel çehreli, saldırgan biçimde çıplak omuzlu kadın portreleriyle bezenmiş bir giriş kapısının birkaç adım ötesinde durdu. Angiola gölgelerle bizim aramızda muhabbet tellallığı işlevini yerine getiren biletçi kadından bir bilet aldı ve biriyle iyice yalnız kalabilmek için lambasını söndürdüğü bir odadaymışçasına, zifiri karanlık locaya oturdu.

Sihirli odanın duvarı çöktü: Rüzgârlar esti, ama hayaletlerle dolu mağaraya hava girmedi, çünkü onlar da rüzgâr hayaletiydiler. Salon tıpkı bir tünel gibi evrene açıldı. Diktatör bir Roma sanatı sergisinin açılış töreninde boy gösteriyordu; ırklarından ötürü

suçlu Yahudiler Reich'in sınırını gizlice geçiyorlardı; Moğolistan çölünde top atışları yankılanıyordu. Angiola gözlerini kapattı, zamanın yarı yarıya sindirmiş olduğu, daha birkaç hafta boyunca sebeplerinden kopmuş olarak dünyaya yayılacak, sonra dökülen yapraklar gibi çürüyecek olan bu hareket kısıntılarının geçmesini bekledi. Evren ve Tanrı firmasının büyük masraflarla gerçekleştirdiği bu parça parça, sıradan sahneleri görmeye gelmemiştir. Bulanık insan yığını bir kahkahayla dalgalandı; bir palyaço yakalandığını zannettiği nesneyi tutamadan düşmüştü, aslında hayatımız boyunca yaptığımız şeyi yapıyordu. Sonunda kendi sesi beyaz bez duvardan kendisine yansıdı. Angiola Fidès'in tıpkı yeryüzünün aydınlık tarafı gibi ışığa boyanmış olan dev yüzü karanlıkta ağır ağır döndü; bu çehreyi sarmalayan tatlı ışık-gölge kendi nefesinin oluşturduğu bir buğu gibiydi; şakakları ve alnı karanlık bir ormanla çerçevelenmişti, elmacık kemiklerinin altında yanakları zarif bir çıkıntı oluşturuyordu; gözler birer göl, dudakların arası bir çatlak misali içerideki dipsiz boşluğa açılıyordu. Angiola sanki bir aynanın karşısındaymış gibi, Angiola Fidès'in alnına dökülmüş bir saç perçemini düzeltmek üzere elini saçlarında gezdirdi; saç modelini değiştirdiğini unutmuştu. Bir bakıma karşısında bir ölüyü görüyordu. İnsan hafızasının kaba bir röprodüksiyonu olan sihirli oda onun ancak geçmişteki halini canlandırabilirdi. Ama bir yandan da, sıradan anlamı kadar aptalca olmayan bir anlamda, karşısında bir vampir vardı; bu solgun yaratık Angiola'nın bütün kanını emmiş, buna karşılık vücut bulamamıştı. Her yerde aynı anda varolabilme yeteneğine sahip, kameranın ölümden muaf tutmayan sahte bir ölümsüzlükle donattığı bu hayalet her şeyini feda etmişti. Angiola Fidès ağlamayı öğrensin ya da tebensümüne bir küçümseme yerleşsin diye kederlerini istismar etmişti. Kendisinden daha mutlu, daha mükemmel, ama -aşklarının nesnesiyle birleşebileceklerini zanneden âşıkların yanılgısıyla- gelecekte özdeşleşeceğini düşünüp böbürlendiği bu Angiola'nın görüntüleri, ergenlik dönemi hayallerini süslemişti. Ölürken de Angiola Fidès'in ölümlerinden birini taklit etmeye çalışacaktı. Son olarak da,

rakiptiler. Gün ışığında yaşayamayan bu gerçek afete karanlıkta yönelen arzuların ona getirisi sıfırdı ya da sıfıra yakındı. Işıklı dalgaların kıyısındaki bu dişi Narkissos, Angiola Fidès'in yansımasında beyhude kendini arıyordu.

Angiola Fidès şarkı söylüyordu: Devasa ağız, antik maskların trajedi selini fışkırtan ağızları gibi açıldı. Bu anlamlı çehrenin sağırlığına inanamayan bir seyirci alkışladı. Angiola Fidès'in avaz avaz haykırdığı şarkıya Angiola dudaklarını açmadan katıldı istemeyerek. Bu kendi kendinin canavarından bir kez daha büyülenerek gülümsedi; tebessümü maddesiz idolün solgun bir kopyasıydı ancak. Bir flütün sürüngen dili kadar sivri triliyle birlikte Angiola Fidès dansa başladı. Angiola dünyanın beyaz duvarına yansıyan bu dev gölgenin bedeniydi sadece. Kıpırdamadan kaslarının ruhunu, kemiklerinin ruhunu, etinin ruhunu izliyordu. Boş dikedörtgende omzun bir kısmı, yarı çıplak böğrü bir görünüp bir kayboluyor, kâh gölgelere dalıp kâh üzerlerinde yükseliyordu. Angiola locasında bu sevdalı yılanın tatlı titreyişine kapılıp kalçalarından omuzlarına gizlice dalgalandı; yılanıyla kaynaşmış bir Havva'ydı adeta.

Büyük Okyanus'u andıran bir Akdeniz'in kıyı kesiminde, palmyelerle bezeli bir adaydı burası. Dalgaların sesi tanıdık, rengi yabancıydı; güneş efektleri ay efektlerine dönüşmüştü. Algenib, daha doğrusu, nasıl ki hiçbir giysi çıplaklığını engellemiyorsa gerçek kişiliğini de hiçbir rolün gizleyemediği Angiola Fidès, bahçede iki boyutlu narları toplamaktaydı; narların suyu mutfak bıçağının çeliğini karartmıyordu; hayalet narlarıydı bunlar. Algenib'in babası kızını merhametli bir Mağripli kadına teslim edip kendini boğmuştu. Don Ruggero ise aksine, hâlâ tımarhanede ot gibi yaşıyor olabiliirdi; kız kardeşine sevgisi sayesinde ona kendi kendini sevmeyi öğretmiş olan tatsız tuzsuz Rosalia da belki hâlâ Via Fosca' daki apartmanın en üst katında, üç oda bir mutfaklı dairede oturuyordu, ama Angiola geçmişiyle ilgili süsleyip püsleyip sunduğu imajı zedeleyecek bir aileyi başına musallat edecek kadın değildi.

Algenib bir İngiliz subayıyla daha ilk buluşmalarında, çiçek-

lenmiş Çin güllerinin altında öpüşüyordu. Angiola'nın ilk âşığı İngiliz değildi, üniforması da yoktu; onu kumaş eşantyonlarını göstermek üzere dükkânına davet eden Palermolu bir terziydi; dükkânın arka tarafı tamamen karanlık olmadığından, Angiola çıplakken çorapları delik olduğu için utanacağını hatırlıyordu. Lord Southsea'nin gidişiyle umutsuzluğa kapılan Algenib zarif makyajlı rahibelerle dolu bir kilisede, Meryem Ana'nın dizlerinin dibine sığınyordu. Angiola'yı ise Floransa'da kurşuni çehreli rahibelerinden nefret ettiği bir pansiyona zorla göndermişlerdi. Dünyanın bütün sansürçülerini tatmin etmek üzere tasarlanmış bu kışkırtıcı ama namuslu film, Algenib'in yeniyetmeliğinde, kaçamak yaptığı günlerde Addaura Meydanı'nda ya da San Miniato koruluğunda muhtemelen tıpkı Angiola gibi teslim olduğu, tanımadığı erkeklere değinmiyordu, ama Angiola onun bu tür hatıraları olduğunu varsayıyordu. Kumsalda, arkadan vuran pembe ışıktaki karşılaştığı romantik fötr şapkalı Fransız bir ressam Algenib'in pırıltılı, inci gibi göz yaşlarını şefkatle siliyordu. Angiola bu zarif, kadınlar konusunda tecrübeli büyük sanatçının yanında sadakatin sıkıntısına seve seve katlanırdı; ne yazık ki henüz minnet duyabilecek yaştaiken, genç Trapani Markisi korkaklığından onu terk ettiğinde talih karşısına onunla salaklığından evlenen Paolo Farina'yı çıkarmıştı sadece. Algenib cömert ama yoksul hamisini İngilizlerin ateşli düşmanı olan enfes dişli bir raca uğruna terk ediyor ve racayla birlikte casusluğa başlıyordu. Angiola ise kocasının evinden dişleri altın kaplamalı bir tenorla kaçmıştı. Algenib Londra'da bir barda tabancayla İngiliz istihbaratının başındaki adamı öldürüyordu. Angiola stüdyoda kim bilir kaç kez Browningler, hançerler tutmuştu elinde, ama Algenib'in karşısında imansızlar ya da hainler varken Angiola sadece oyuncularla karşı karşıya gelmişti. Hint dansözü kılığına girmiş olan Algenib tanrı Şiva'nın önünde secdeye varıyor, Angiola Fides'in yılankavi kalçalarını gözler önüne seriyordu. Algenib rezidanstaki bir davette gizli bir belgeyi ele geçirmek üzere İngiliz komutanın çalışma odasına sessizce süzülüyordu. Bir kapı açılıyordu, vantilatörün estirdiği hava resmi belgeleri dağıtıyordu.

Karanlıkta Lord Southsea'nin antik Yunan profili ve el fenerinin ışığı belirliyordu. Algenib omzunda tanımadığı bu adamın elini hissedip dönüyordu...

Angiola yerleştikten kısa bir süre sonra locaya bir adam girmişti; yer gösteren kadın el fenerini tuttuğunda Angiola ancak beyaz bir göğüslükle, biraz yıpranmış, göğüslüğe kıyasla grimsi görünen yakışıklı bir çehre görebildi. Adam sırf fırtınadan korunmak üzere girmişti içeriye; böyle bir akşamda, yağmurun altında, bu kalabalıkta taksi bulmak söz konusu bile olamazdı. İçerideki kadın seyircinin varlığı sinirine dokunmuştu, yalnızlığını bozuyordu; mümkün olduğunca uzağa oturdu, yani oldukça yakındaydı. Ama adamın evine dönmesine engel olan tek şey yağmur değildi. Marcella'nın yanından ayrıldıktan sonra Alessandro derhal arabaya binip Balbo Sarayı'na gitmişti. Her şeye rağmen bir şeylerin gerçekleşeceğinden emin, üniformalarla, gece kıyafetleriyle dolu ağır yıldızlı kabul salonlarına girip çıkmaktan başka şey yapmamıştı. Meydanın girişindeki toprak sekiye dikilip adeta yırtıcı hayvanlara atılmış bir Hıristiyan kadına aşkla bağlanmış, bütün tanrılara kayıtsız bir şüpheli misali, onaylamadığı, hatta kınadığı bir kadını savunmaya hazır halde, isimsiz kalabalığın içinde onu bulmaya çalışmıştı saçma bir şekilde; her cümlede, havaya kalkan her yumrukta, giderek ağırlaşan göğün altında, kalabalığın terli heyecanında ansızın bir tabanca sesi duymayı kâh korkarak, kâh umarak, kâh umutsuzlukla beklemişti. Her zamankinden daha uzun süren konuşma yağmurun ıslattığı tezahüratla son bulmuştu. Sağanak-tan kaçan kalabalığın ortasında caddeyi geçip Mondo sinemasının önündeki randevuya sadık kalmaya zorlamıştı kendini. Ama bir iki dakika sonra bu gülünç bekleyişten vazgeçmişti. Marcella'nın kendiliğinden gelip bozgununu sergilemesi düşük ihtimaldi. Herhalde evine dönmüş, ağlamak ya da uyumak üzere kendini yatağına atmıştı. Böyle bir utancın bir kadını gerçeğe, aşka döndürebileceği geçti aklından; belki de kendi evinin kapısında bulacaktı onu,

yenilgi kadar yavan, korkaklığının itirafıyla diğerlerinden farksız bir metrese dönüşecekti; hissettiği tiksinti sayesinde, onda bir tek aslında sahip olmadığı bu cesareti sevdiğini anladı.

Teşrifatçı kadın kapıyı tekrar kapatıp içeriyi karanlığa gömdü; duvarların birinde yanan küçük kırmızı lamba Alessandro'ya Marcella'nın başucuna asılı gece lambasını hatırlatıyordu. O lambayı söndürmek üzere gözlerini kapadı. Kendini cezalandırmak için, akşamını gülünç bir kâbusa dönüştüren olayları tek tek aklından geçirdi; yağmurun kendisini o kapı önüne, sonra da sinema salonuna itmesinden memnundu, hiç değilse burası karanlıktı. Marcella o planı kendisini hem meraklandırmak hem de ondan kurtulmak için uydurmuş olabilirdi; Massimo'yla ikisini yatağın üzerine, genç Rus'un kuşkusuz bir çeşit ikonaya dönüştürdüğü Loreto Mer-yemi'nin altına oturmuş, birlikte saflığına gülerlerken hayal etti; sonra bu görüntüyü zihninden uzaklaştırdı; yanlış olduğu için değil de artık katlanamadığı için.

Tekrar gözlerini açtı; hafızasında alkışlar gök gürültüsü gibi patlıyordu; tekrarlanan kâbus yüzünden elleri kasılmıştı; hayatının filmi tersten oynuyordu: Taş bir cephenin önünde bayraklar dalgalanıyordu; bodur bir adam, planktonların arasında balık avlar gibi kalabalığın içinde heyecan arıyordu; Alessandro oturduğu yerde hafifçe doğrularak yine her cümlede tabanca sesinin patlamasını beklemeye başladı, sonra ansızın hayaletlere ateş edilmediğini hatırladı. Seyrettiği şey şimdiki zaman değildi; haberdî, yani bir hafta öncesine aitti. Rüyalarını emermiş gibi ağızlarını açmış olan bu afyon müptelaları topluluğu, tekrar uykuya dalmadan önce, geceleri rüyaların sınırına yükselen gerçeklik kırıntılarını andıran haftanın olaylarını tekrar izliyordu. Yarı bilinç halinin sanrıları çizgi film şeklinde başladı: İnsandan daha hafif, tuhaf kahramanlar, tıpkı Alessandro'nun acıklı bekleyişi sırasındaki korkusu, heyecanı, öfkesi ve alaycılığı gibi birbirini kovalayıp çoğalıyordu. Rüya dalgaları beraberlerinde anı enkazlarıyla simgeler âlemini de sürükleyerek salonu kapladı. Bir palyaço düştü ve tıpkı olmayan bir kadına çarpan Alessandro gibi boşluğa çarptı. Filmin kadın

kahramanı tabancayla düşmanını öldürüyordu; dökülen kan hemoglobindi. Filmle hayat arasındaki tek fark, burada izleyicilerin kandırıldıklarını bilmesiydi. İsyan eden olmadığından, zorba da yoktu; insanlar yoktu, süratin birbirine bağladığı kesik kesik hareketli, varoluş yanılıgı yaratan, tek tek kahramanlar vardı. Ölümler yoktu, oyuncuların gölgeleri vardı. Her şey aldatmacadan, sesli bir yüzeyde düz hareketlerle kof sözlerden ibaretti. Ele geçirilemediğine göre yalancı olan bir kadın dans ediyordu; dalgaların hareketinden kibirli bir Venüs doğuyordu. Alessandro Sarte'yi bunca hayaletten ayıran tek duvar, perdedeki kadın gibi yarı çıplak, ama yan başında, ılık, elle tutulabilir, kanın gizli güneşiyile içten hafifçe aydınlanan, perdeyi kısmen gözden gizleyen bir genç kadın omzuydu. Alessandro istemeden perdedeki oyuncunun cüretini taklit edip böylece onun geçirimsiz ikizine dönüşerek, belki şehvetten çok boğulan bir adamın dürtüsüyle, bu narin, etten kayayı hafifçe kavradı.

Karanlıkla sarmalanmış omuz, dalgaların hareketini izlemiş gibi görünen bir sıklık gibi hafifçe titriyordu. Ansızın titreyişi kesildi; kadın dokunuşa duyarsızmış gibi yapıyordu sanki. Kasılmış olmakla birlikte rıza gösteren Angiola, gölge teninin uyandırdığı arzuya boyun eğerek rolünü sürdürüyordu. Onu kendisiyle aldatan bu yabancı sayesinde, bir rakibeyi tahtından indirmiş gibi bir duyguyu yaşıyordu. Alessandro ise bu isimsiz kadın sayesinde, olmayan bir kadından intikam alıyordu. Yanındaki bedende arzunun hassas noktalarını ararken aşk hareketlerinin tıbbi yanını bir kez daha saptıyordu: Aldığı hazla yavaş yavaş boyun eğen bu kadının teslimiyeti bir hastanın irkilmesinden, spazmlarından ya da uysallığından pek de farklı değildi. Zevkini kaçırın bu fikri zihninden uzaklaştırarak yarı yarıya sahip olduğu bu bedenle tek temas duygusunu daha iyi tadabilmek için o temasa, bir deniz bitkisi gibi belli belirsiz hareket eden ele yoğunlaştı. Perde, yatak odası tavanındaki bir ayna gibi bir çiftin bulanık görüntüsünü yansıtıyordu: Büyüten ayna, çiçek gibi açılmış dev bir öpücüğü inatla yansıtıyor, böylelikle, hayallerde canlandırabildiği beden sarmaşmasını du-

daklarla gözkapaklarından oluşan dar alanda topluyordu. Görüntü biraz daha büyütülse çehreler dağılarak atomların hareketine dönüşecek, biz yıldızların ölçsüz aşkıyla ne kadar alakasızsak, bu öpüşmeyle o kadar alakasız olacaktı. Angiola başını geriye atıp karnın yıldızlarının oynadığı gözlerini kapadı. Algenib Lord Southsea'yi tanıdı; âşıklar peşlerinde İngiliz polisiyle deniz kıyısına vardılar. Kayık Akdeniz'e benzeyen bir Büyük Okyanus'ta batıyordu; kaçaklar birlikte ölüyorlardı. Büyük haz dalgası yatıştı, alçaldı, tensellikte boğulmuş ikili yüzeye çıktı. Angiola şimdiden kendinden uzaklaşmakta olan erkeğe daha çok yapıştı; Alessandro unutuş anından çıkarken bir düşünce tekrar aklına takılarak kendini çekti. Bu aptalca senaryo onun gülünç biçimde, gizlice istediği şeyi ifade ediyordu: Kendisi de biraz önce ölüm orgazmını Marcel-la'yla birlikte yaşamayı istemişti. Yatışmış suların görüntüsüyle dolan perdeyi bir karanlık dalgası kapladı. Ardından ışıklar patladı; canlıların koşuşturmasına uygun sarı ışıkta, Alessandro önünde ayakta duran aşırı makyajlı bir kadın gördü sadece; kadın salondan çıkmadan önce küçük cep aynasında yüzüne bakıyordu.

Kadın konuşmadan önce, Alessandro onun biraz katı olan hareketleriyle giysilerinin kesiminden yabancı olduğunu anladı, belki Amerikalıydı, kentleri gezdikleri gibi aşktan da gelip geçen, lütuflarını esirgemeyen yolculardan biri. Hollywood modasına uygun bir çehre ve ruh takınmaya çalışan bütün kadınlar gibi bu da Angiola Fidès'e benzemek için elinden geleni yapıyordu. Ama sıradan güzellikteki yüz hatları az önce perdeyi kaplayan inanılmaz oyuncuya kıyasla pek ifadesizdi. Tutkuyu böylesine iyi oynayabilen bir Angiola Fidès onu hissettiği kadar esinleyebiliyor olsa gerek. Buna karşılık bu kolay yabancı, insanın hayatına musallat etmek istemeyeceği kadınlardandı.

Kadını küçümseyen ve onda cisimleşmiş olarak bütün kadınları küçümsemesine imkân tanıdığına farkında olan Alessandro, az önce sağladığı hazza ise saygı duyuyordu. Filmlerdeki İngilizce, o kuşaktan birçok erkek gibi Alessandro için de aşkın gizli argolarından biriydi. Şansını denedi:

“Thank you, my love. It was wonderful.”*

Kadın da İngilizce, “Sevgili dostum,” diye cevap verdi yavaşça, bir yandan dudaklarını boyamaya devam ederek, “herkese bu şekilde davrandığımı zannetmeyin.”

Öngörmüş olduğu bu aptalca yalan Alessandro’nun canını sık-tı. Birbiri ardına her erkekte ilk âşıklarını değilse bile ilk aşklarını bulmayı uman onca kadından biri daha.

“Mazeret sormadım,” dedi sinirli bir tonda.

Kadının konuşmadan, boğazının hafif bir hareketiyle tükürü-ğünü yutuğu acıklıydı. Bu da on beş dakikalık bir mahremiyete da-yanarak küstahlaşan, kabalaşan ya da yapışan erkeklerden biriydi. Yarın belki kendisini şüpheli mali meselelere dahil etmeye çalışa-cak ya da Sir Junius’a imzasız mektuplar gönderebilecek, yoldan geçen biriyle ilişkiyi ilerletmemek daha iyiydi. Âşıklar sadece filmlerde hiç art düşüncesiz kendilerini ömür boyu, yani filmin so-nuna kadar sürecek tutkulara bırakabilirler. Herhangi biri olabile-cek bu adam Lord Southsea’den daha gerçekdişiydi.

“Ne aptalca bir film, değil mi?” dedi kadın.

“Evet,” dedi Alessandro acı acı. “Bu kadar olabilir.”

İngilizcenin aralarına çektiği seti aşmak istemiyorlardı artık. Alessandro kadının İngilizceyi neredeyse kendisi kadar kötü ko-nuştuğunu fark etmedi.

“Amerikalı mısınız?”

Kadın başıyla onayladı. Yalan söylemiş sayılmazdı. Gülünç evliliğini feshetmeyi başarıp esasen Avustralyalı olan Sir Junius’la evlenirse yakında İngiliz olacaktı. Para, daha doğrusu günümüzde onun yerine geçen basılı kâğıt; kendi gölge tiyatrosu oyuncusu şöhreti kadar yeni olan bir unvanın itibarı; pazar gazetesi okurları-nın gözünü boyamak için gereken her şey – hayatını sadece taklit edebilen bir kadın daha ne isteyebilirdi? Angiola başkalarına his-settirmeyi o kadar iyi becerdiği yoğun duyguları tadamıyordu; ger-çek hayatındaki aşklar tek çocuğu gibi doğmadan ölüyorlardı. Pa-

* Teşekkürler sevgilim. Harikaydı. –ç.n.

lermo'da, ilk âşığının karşısında edepsiz taklidi yapıyordu; Trapani Tonio'nun karşısında masumu oynamıştı. Kan kaybından benzi hâlâ solukken, Paolo Farina ona evlenme teklif ettiğinde pişmanmış gibi yapmıştı. Onu terk ettiğinde, taşra sahnelerinin lirik sanatçısının karşısında, vicdan azabı çekermiş gibi yaparsa göze gireceğini düşünmüştü. Trablus'ta, AFA sponsoru Sir Junius Stein'in karşısında da, bir filmde figüranlığa kabul edilmiş küçük fahişe sıfatıyla sefaleti oynamıştı. Burada, bu son karşısına çıkan adam karşısında ancak aşkı taklit edebilirdi.

"İtalyan mısınız?"

"Geçici olarak Roma'dayım."

Yalan söylemek, karşısındakiyle kendinin arasındaki köprüleri yıkmak, bir adaya çekilir gibi yalana gömülmek. Bir kadın nedir? Sözümona kederli gözlere mi kanacak? Şimdiden yarı yarıya boşalmış, elektrik ışığının temizlediği bu salon artık hezeyanının görüntülerini hatırlamıyor. "Aslında," diye düşünüyor Angiola, ona bakarak, pek de şanssız sayılmam, hoş adam. Kim olduğumu tahmin etmemesi daha iyi oldu yine de."

"Tekrar görüşecek miyiz?" diye soruyor Alessandro yarım ağızla.

"Mümkün değil."

Alessandro ısrar etmiyor. Her ikisi de artık yalnız kalmaktan başka şey istemiyor. Angiola kalp şeklindeki küçük aynayı çantasına atıyor. Alessandro mantosunu giymesine yardımcı oluyor; kürk bordürlü ipekli, Alessandro'ya bedeninin sırrını tatlı bir duyguyla düşündürüyor. İçlerindeki şeytan kovulmuş olan izleyiciler kapıya hamle yapıyor. Alessandro buraya kaba romantizm ve dert merakını tatmin etmeye gelmiş seyircilere her zamanki kadar uzak hissetmiyor kendini. Angiola bu insanların kaçının gece rüyasında kendini göreceğini merak ediyor. Alessandro kadının yanında yürürken insanların dönüp ona, en azından incilerine baktıklarını fark edip gururlanıyor.

"Size taksi bulayım mı?"

"Arabam var."

Yağmur dinmiş. Şoför dar bir yan sokakta onu bekliyor. Angiola arabaya binmek için mecburen eğiliyor. Alessandro alçak camlardan, nice başkalarıyla yer değiştirebilecek bu sevdalının sadece hafif hüznüyle tebessümüyle eldivenlerini takan iki ince elini görüyor. Marcella bu gece ona dönerse (mantığı öyle bir şey olmayacağıını söyleyip azarlıyor), salaklık edip çatlağın tekine, onu enayi yerine koyan bir taklitçiye hayatında yer açmayı teklif ettiğine kızacak. Hayal gücü daha gerçekçi bir görüntü sunuyor: boş daire, elinde bir kâğıt açacağı ve bir dergi ya da her satırında durup gülünç saflığı yüzünden kendine kızarak okuyacağı cerrahi makalesiyle gömüleceği koltuk. Eve mümkün olduğunca geç dönmeye çalışacak.

“Güzel güller... Güzel karanfiller... Güzel güller...”

“Bekle,” diyor şoföre.

Güllerin ücretini yaşlı kadının kavruk eline sayarken kara gömlekli beş-altı muhafız el kol hareketleri yaparak kaldırım kaplıyor. Tesadüfen kulağına çalınan bir cümle, belki fark etmeden beklemeye devam ettiği için iyice merakını uyandırıyor. Kadının ve güllerin olduğu araba uzaklaşırken Alessandro arkadaşı olduğunu fark ettiği, sersemlemiş milisin yanına gidiyor.

“Aa, sen miydin?.. Ne oldu sana böyle?”

Şişman adamın yağlı yüzü fırtınaya tutulmuş gibi görünüyor. Alessandro kendi çehresine bir şaşkınlık maskesi oturtma fırsatı buluyor. Bastırılmış hipotezler korkusunun yüzeyine yükseliyor. Tutuklandı mı? Yasadışı silah mı? Boş odasında, başucundaki telefonun durmadan çaldığını hayal ediyor. Kendisi de zan altında mı? Alessandro kahramanlık heveslerini birkaç saat önce tüketti. Artık bu olay onun için baştan sona aptalca bir macera.

“... Çıldırılmış kadın... Senin soyadın... Maria... (Ne bileyim ben?..) Marcella Sarte... Yok canım, bir şey söylemedi... Ateş edip durdu... Kimliği... Üstüneydi... Yazık sana, şu işe bak!”

Bu merhametli arkadaşın gevezeliği Alessandro'nun heyecanının kâbusa dönüşmesini engelliyor. Gerçekten cesaret etti mi? Marcella'nın asla haberi olmayacağına göre, Alessandro onu tak-

dirle karşılığını itiraf etmeyi gereksiz buluyor; şu anda ona niçin imrendiğini ise, itiraf etse kendi bile anlamazdı. Bu Tito Filanca'nın karşısında, Alessandro'nun yerinde kim olsa aynı şekilde hareket ederdi.

İki adam neredeyse koşarak en yakın karakola gidiyorlar. Acımasız beyaz bir ışık, bir morg çeşmesinden akan soğuk su misali elektrik ampülünden kesintisiz aktığı bir mekânda yan yana uzanmış iki kiři var. Karanlıkta rasgele beř el ateř edildiğinde mermilerden birinin aptalca isabet ettiği, askerî eğitim birliğinden bir delikanlının yarasından dışarıya boşalmış kafası yana dūřmūř. şimdiden mermerin sert tatlılığına bürünmüş olan çocuksu yüzünü saygıdan bir üniforma peleriniyle örtmüşler. Yanı başında, sabah gazetelerinin aşağılayıcı bir acımayla dengesiz diye tarif edeceği bir kadın öldürölüp dōřeme taşlarının üzerine yatırılmış. Farklı tanrılara verilmiş bu iki kurban ölümde birbirlerini dengeliyorlar. Yađmurdan sıyrılsıklam siyah bir elbise katil kadının bednine yapışmış, ona denizde boğulmuş bir ceset havası veriyor. Ardına kadar açık ağızdan biraz kan ve tükürük akmış, ama çehrenin geri kalanı olduğu gibi duruyor. Islak bir saç perçemi ölü Medusa'nın yanağı boyunca kıvrılıyor. Sabit ama kör gözleri onun için geleceğin tamamı olan hiçliğe gömölü.

DIDA ANA bir sundurmanın altına, satamadığı, fırtınalı havada pörsümüş çiçeklerle hâlâ yarı yarıya dolu iki sepetinin arasına oturdu, yıkansa beyaz olacak saçlarını eşarbyyla örttü, ayaklarını su birikintilerinden korumak üzere altına topladı ve gök gürültüsüne yumruğunu salladı.

Dida Ana gençliğinde çiçeklere benzerdi; yaşlılığında ağaç gövdelerine benziyordu. Kulakları ağır işitiyordu; boğum boğum, iri elleri gövdesinin etrafında ağaç dalları gibi budaklanıyordu; ağır hareket eden ayakları sanki toprağa ekilmiş gibi yere yapışıyordu. Ölü çocukları mezarlıkta kasım ayının yaprakları gibi çürüyordu; Tanrıları bile iri birer çiçektı adeta. Minik İsa Noel'de bir çuha çiçeği kadar cılız ve taze doğuyordu; Paskalya'da kocaman oluveriyor, dikenlerle taçlanmış saçlı sakallı kafasını bir meyve gibi sarkıtıp Çarmıh ağacında ölüyordu. Bu onun Tanrı olduğunu kanıtlıyordu, çünkü on iki haftalık bir sürede insan otuz yıl yaşamaz. Tanrı olduğunun bir diğer kanıtı da, Meryem'in onu tek başına yapmış olmasıydı; bir insanın annesi için aynı şeyi söyleseler Dida Ana inanmazdı. Bu İsa'ların bazıları diğerlerinden daha zengindi; kimisi okumayı bilirdi, mesela yoksul insanların mektup yazıp dertlerini anlattıkları Ara Coeli Çocuk İsa'sı gibi. Bu İsa'lar bazen iyi davranıp dinlerdi insanı; sonra sağır olur ya da kızarlardı, sebebini anlamazdınız. Yağmur istendiğinde ısıtan ya da mavi göklere ihtiyaç duyulurken saklanan güneş gibi. Rüzgâr vardı bir de, bazen olurdu, bazen olmazdı, çünkü dünyanın tamamı koca bir

kapristen ibarettir; sonra ay, istediği şekle giren; bir de bu iş için yaratıldığından yanan ateş. Devlet de vardı; her zaman ona borcumuz olduğunu söyler, savaş zamanı insanları öldürtürdü, ama bu işler böyleydi, yönetmek için güçlülerin, yoksulları çalıştırmak için zenginlerin olması lazımdı. Eskiden olmayan diktatör vardı bir de; kral tarafından onun yerine yönetsin diye atanmıştı sanki. Ülke için iyi şeyler yapıyordu, ama ona karşı olanlara katı davranıyordu (Belottilerin oğlunun elleri kelepçelenmişti yazık), ama haklıydı, çünkü en güçlü oydu. Roma vardı bir de, Dida Ana otuz beş yıldır orada çiçek satıyordu, dünyanın dört bucağında Roma kadar büyük ve güzel şehir yoktu, bu yüzden de bu kadar çok yabancı geliyordu. Roma'nın öteki tarafında, Ponte Porzio tarafı olmayan tarafta da deniz vardı; Dida hiç görmemişti denizi, ama oğlu Nanni Arjantin'e denizi aşır gitmişti; Attilia'nın çocukları bazen otobüse binip gidiyordu denize, pazar günleri, tatil zamanı. Roma'yı çepeçevre saran, bir tek koyunların yiyeceği otların yetiştiği kötü topraklar vardı; ama kamyonlu, tozlu yollar da vardı, çünkü gelişme böyle bir şey, sayıları her yıl artan fabrikalar, görülecek şeyler, parası olanların gittiği restoranlar. Yer yer bostanlar da görebilirdin, sık sıralar halinde Roma'da satılmak üzere çiçeklerin ekildiği tarlalar da, şu anda oğlu Ilario'nun çalıştığı türden, güneşte parlayan seralar da. Sonra, çok daha ileride, Floransa'nın olduğu tarafta, kızı Agnese'nin arabacı kocasıyla yaşadığı yerde, kışın kar görebileceğin dağlar vardı. Ve her yönde ne kadar uzağa gidersen git, gökyüzünün altındaki toprak böyleydi. Kendine ne kadar yakınsa o kadar kolay seçilen bütün bunların ortasında da kendisi, Ponte Porziolu Dida Ana vardı.

Dida'ya doğum yeri ve tarihi sorulduğunda, Aniene Irmağı üzerinde, Bagnani'de, çok uzun zaman önce, ta kral Roma'ya girmeden önce, diye cevap verirdi. Kızlı erkekli o kadar çok kardeşi vardı ki, isimleri aklından çıkıp gidiyordu; annesi genç ölmüştü; Dida onun yerine bütün Tanrı'nın kuzularıyla ilgilenmek zorunda kalmıştı; neyse ki Yüce Tanrı kuzuyu verince otu da veriyordu; o zamanlar bağdan iyi para kazanıyorlardı. Hem, söylemesi tuhaf

gelse de, güzel kızdı Dida, gömleğinin altında göğüsleri aşk elmaları gibi yusuvarlaktı. Villa Cervara'nın eski bahçivaniyla, sahipleriyle laf dalaşına girip işten ayrılmış olan Fruttuoso'yla evlenmişti; Ponte Porzio'da büyük çaplı çiçek ekimi için bir arazi almışlardı. Ekme, biçme, budama, çelikleme hep Fruttuoso'nun işiydi. Çocuklar gelmişti, belki sekiz, belki dokuz, vaktinden önce doğanlarla sadece birkaç gün yaşayanlar da dahil, ama onlar küçük birer melekti. Yine yüce Tanrı'nın bunca kuzusunu büyütme, yikamak, beslemek, terbiye etmek için dövmek, dokuz yaşına gelip okuldan ayrılınca ekmek parası kazanmayı öğretmek gerekmişti. Fruttuoso rengârenk boyalı arabasıyla gün doğarken Roma'ya mal satmaya giderdi; sabah erken saatte, dümdüz pembe yollarda uyuklayarak dönerdi; küçük atı yolu bilirdi. Bir gün hemzemin geçitte ekspres tren adamları arabanın üstüne kurt gibi atlamış, çingirak seslerini ezip geçmişti. Küçük atı at kasabına göndermişlerdi, Fruttuoso ise mezara, gerçek çiçekten daha uzun ömürlü, bir o kadar da gösterişli tel çiçeklerden bir tacın altında yatmaya gitmişti.

Dida zor günler geçirdi; daha sonraları bunlar büyük oğlunun Caporetto'da can verdiği Büyük Savaş'ın zor günleriyle zihninde birbirine karıştı. Çocuklar annelerine yardım edecek kadar büyümüşlerdi, ama Dida kaba işler için bir adam tutmuştu; on ay sonra yine bir vaftiz törenindeydi; bu Luca kötü bir adam değildi, ama kadından anladığı kadar çiçekten anlamıyordu. Çocuklar büyüyordu; Dida yaşı ilerledikçe sevdalıdan çok cimri biri olmaktaydı; bir keresinde sırf tembellikten bütün güllerini kurutmuş olan bu baldırıcıplağı boş yere beslemekten bıkmıştı, ama keskin bıçağından korktuğu için kovmaya cesaret edemiyordu. Sonunda üç oğlu, Luca'nın kafasına gitme fikrini vura vura soktular. Dida avaz avaz haykırarak tehditler savuran, alçılar içindeki Luca'sını yolun dönemecine kadar uğurladı; gözünden sel gibi yaşlar akıyordu; yaşlı annelerine eziyet eden itoğlu it oğullarına lanet okuyordu; ona veda armağanı olarak yeni bir yelekle kasketten başka şey veremiyordu; gidişi kanını donduruyordu. Luca onun yalan söylediğini biliyordu, Dida da Luca'nın kanmadığını; birkaç gece boyunca ai-

le fertleri Luca'nın gelip evi ateşe vermesinden ya da serayı yakıp yıkmasından korkup uyuyamadılar, ama Luca gidip başka bir du-lun yanında işe girmeyi tercih etti.

Bu durumda Dida Ana çocuklarının isteklerini geri çevirebildi: Kimine tütün almadı, kimine pazar günleri için rujan dans ayakkabısı, kimine kurdele, kimine briyantın, kimine ipekli kumaş. Nanni'yi babası gibi ekspres tren kaptı: Trene binip Napoli'ye, oradan da vapura binip Buenos Aires'e gitti. Floransa'ya oda hizmetçiliği yapmaya giden Agnese, fayton şoförü olan iyi bir adamcağızla yuva kurdu, ama küçük kız iyi çıkmamıştı, on yıldır ne bir mektup gelmişti, ne posta havalesi. Attilia, Marinunzi denen hay-tayla evlenmişti. Ama Ilario ağırbaşlıydı; çiçeklerin para demek olduğunu biliyordu. Geriye kalan iki kız da işten korkmuyordu; küçüğünün, Luca'nınkinin aklı tam değildi, ama en çok çalışan da oydu. İkisi de ayaklarında erkek pabuçları, üstlerinde rengi solmuş iş tulumları, yaşlılar gibi sararıp kırışmış, çiçek demetlerini hazırlamak için şafak sökmeden kalkan, gün boyu uğraşıp didinen, gece hasır sermek, sobaları yoklamak için kalkan kocakarı kılıklı kızlardı; bir sevdalının gelip onları Dida Ana'nın elinden alması gibi bir tehlike yoktu. Dida Ilario'ya evlenmemesini tavsiye etmişti; zaten yeterince kalabalıktılar, zamane kızları da ev işinden anlamı-yordu. Arazinin bir bölümünü satıp bir bina almışlardı, çünkü Pon-te Porzio artık tamamen köy sayılmazdı; kalan arazide serayı bü-yütmüşlerdi. Ilario'nun müşterileri Via Veneto'daki büyük çiçek-çilerdi; Dida ikinci kez dul kaldığından beri yaptığı gibi her gün mal satmaya Roma'ya gitmek zorunda değildi aslında.

Ama Roma'ya alışmıştı; her sabah Ilario'nun kamyonetiyle es-ki Conti Sarayı'nın girişindeki mermer basamağa bırakılmaktan hoşlanıyordu; solunda on yıldır zemin katta faaliyet gösteren sine-ma vardı (çiçek ticareti için iyi bir şeydi), sağında ise, yan sokak-taki Kafe Impero; kafenin sahibesi, Dida'nın satılmayan çiçekleri kovalar içinde koridorun sonuna koymasına izin veriyordu. Dida gürültüyü seviyordu, gürültü hiç eksik olmuyordu; mahalleyi se-viyordu, sarayın birinci katında oturan ve her sabah çiçek pazarlı-

ğı yapan prenses kadar buraya ait bir şahsiyet olarak görüyordu kendini. O basamağın üzerinde çalıştığı otuz yıl boyunca ne çok şeyin değiştiğini görmüştü; şu meydanın karşı tarafındaki koca beyaz anıt gözünün önünde yükselmişti; bir kralın ve üç papanın ölümünü görmüştü. Mesleğini severdi; insanlarda onları tanıyormuş izlenimini uyandırmak için incelikle gülümsemeyi bilirdi; yabancıları tanımayı öğrenmişti, para üstünü çok karışık geldiği için ve zaten hepsi zengin olduğundan, nadiren istediklerini bilirdi. Malının hastaneye mi mezarlığa mı, bilhassa Meryem Ana ve Aziz Yahya yortularında anne babaya mı, yoksa bir yavukluya mı, hava güzel diye neşelenildiğinden mi, aksine hava kasvetli olduğu için mi, bazen de sırf çiçek sevgisinden mi alındığını bilirdi. Öğlenleri bir espresso içtiği, gazetesinden kokulu yiyeceğini çıkarmasına izin verdikleri küçük barı severdi. Son otobüsle, şoförden saygı göstererek evine dönmeyi severdi. Kendisini panjurları her zaman sınıksız kapalı evinden ayıran yaklaşık beş yüz metrelik köy yolunu bir hainlikten korkarak hızlı hızlı yürürdü. Sonra, mutfakta, Tullia ya da Maria saçları darmadağın aşağı inip bir tabak makarnasını ısırtırken, Dida'nın iskemlesini taşların üzerinde sürüklediği, ancak hayvanların barınabileceği viraneye söylendiği, kendisi kadar çalışmayan tembel çocuklarına inme insan diye dua ettiği işitilirdi.

Fesat olduğu söylenirdi; toprak gibi katıydı, besin arayan ve daha zayıf kökleri karanlıkta boğan kökler gibi açgözlüydü, su gibi şiddet dolu ve sinsiydi. Kuşaklar boyunca bitkisel yaratıklar için o Kutsal Ana ve zalim Parka* olmuştu, ama bu dağ laleleri, bu düğünçiçekleri, bu güller onun için daima bir hammaddeden ibaretti; topraktan ve ekilen tohumlardan doğan ve yaşamak için kesilen şeyler. Erkeklerini hazda ve işte suistimal etmekten hiç vazgeçmemişti, erkekler onun için birer araç olmuştu. Ayrı düştüklerinin, ölülerinin ardından ağlayıp inlemiş, sonra, tıpkı yok olup giden ahır arkadaşlarını ve doğurduğu, sonra yanından alınmış yavrularını unutan bir hayvan gibi unutmuştu onları. Kalan çocuklarını

* Roma mitolojisinde Kader Tanrıçası -y.n.

tıpkı ardıç kuşlarını getiren köpekler gibi kazançlarını kendisine getirmek üzere eğitmişti. Paraları Attilia'nın açgözlülüğüyle kocası olacak haytadan uzak tutmak üzere gizli köşelere saklar, Ilario bile saygısından tam yerini bilmiyormuş gibi yapardı. Ama en sağlam zulası, boynuna astığı pis keseydi; içinde ailenin özenle katlanmış banknotları kutsanmış ekmek gibi saklanırdı. O Dida'nın muskasıydı, İsa'sıydı, onu asla yoksun bırakmayacak Cömert Tanrı'sıydı. Bu para yüzünden yarın bir gün damadı Marinunzi kanını akıtacaktı mutlaka ya da Luca bir akşam yolda bitirecekti işini, hatta elinde iple dolaşırken gördüğü Ilario, vicdansız bir kadının kışkırtmasıyla halledecekti bu işi; yaşlı ağaçların belki oduncu hayal ettiği gibi Dida katiller hayal ederdi.

“Dida, yüzünüzü Şeytan görecek,” demişti Santa Maria Minore'nin papazı Peder Cicca o sabah; ağzına kadar dolu sepetlerin önünde durmuştu, gözü Meryem Ana için istediği güllerdeydi.

Dida cevap vermemiş, çiçeklerini bağladığı hasırotunu dişleriyle koparmaya devam etmişti.

“Cehenneme gideceksiniz,” diye sürdürmüştü papaz, “zaten şimdiden oradasınız. Kıyamet gününde bütün cimriler gibi yumruğunuz sıkılı dirileceksiniz; ebediyete kadar elinizi açmaya çalışıp açamayacaksınız. Bir düşünün Dida Ana, ebedi bir kasılma! Rahmetli ölülerinize bir dua okutmak için tek lîret vermediniz bana; kendinize karşı katı, başkalarına karşı kötüsünüz; bir köpeğe yesin diye bir ekmek kabuğu attığınız görülmemiştir. İyi bir şey yap Dida, Yüce Meryem için üç gül ver bana!”

“Hadi ordan!” diye homurdanmıştı Dida Ana. “Senin Yüce Meryem'in benden zengin!”

Ama yaşlı çehresi gevşemiş, otuz yıl önce Santa Maria Minore'nin iki adım ötesinde ona bu güzel yeri bulmuş olan hemşerisi, ufak tefek Peder Cicca'ya gülümsemişti. Parası olsa Dida Yüce Meryem için seve seve bir şeyler verirdi ona. Ama parası hiçbir zaman yoktu; hayal kırıklığına uğradığı pek de söylenemeyecek papaz ayağına bol gelen ayakkabılarıyla, pis cübbesi yerlerde sü-

rüne sürüne, hırçın dostu kör orgcuyu kolundan çekerek gitmişti. İki adam durmadan gülünç biçimde didişir, birbirlerinden hiç ayrılmazlardı; Santa Maria Minore âmâ için sığınaktı, kör orgcu da Peder Cicca için bir hazineydi. Ayrıca birbirlerini severlerdi, alışkanlık onları yaşlı iki kardeşe dönüştürmüştü. Kaderleri birbirine benziyordu; iyi niyetli insanlar, müzik görmeden de yapılabileceğinden, körün müzik öğrenmesini sağlamışlardı; Peder Cicca da dindar insanlar öğrenimini karşılamayı yoksul ailesine teklif ettiği için din adamı olmuştu. Ama körün müziğe yetenekli olduğu, Peder Cicca'nın da Tanrı'yı sevdiği ortaya çıkmıştı. Bütün insani mutluluklar gibi onların da mutluluğu kusurlu ve eğretiydi; orgcu kış mevsiminde kilisenin buz gibi soğuşundan, her mevsimde de ünlü Azize Cecilia korosu için çalmak üzere davet edilmemekten muzdaripti; müziğin kendisi bile zaman zaman boştu, tatsızdı, Bach'ın karmaşık bir gürültüden ibaret olduğu anlar vardı; sonra bu vasat müzisyen ansızın bir fügle kanatlanarak havalanırdı. Peder Cicca'nınsa piskoposuyla kavgaları, yakasından düşmeyen biçare ailesi ve çocuksu hevesleri vardı; asla sahip olmayacağı eşyaları, güzel bir altın saati, kilisesi için yeni bir elektrikli avizeyi, Roma'nın sokaklarında vızır vızır dolaşanlar gibi parıltılı, gürültülü küçük bir arabayı bir sefahat düşkünü kadar şiddetle arzulardı. Ama gece vakti yaşlı papaz sert yatağında ansızın mutlulukla dolup taşarak uyanır, "Tanrım... Tanrım..." diye mırıldanırdı; sanki her defasında yepyeni bir keşifle, hayranlıkla kendinden geçer, tek başına yaşadığı keşfi cemaatine, paradan başka şeyi sevmeyen Dida'ya, Tanrı'nın sadece Sicilya'da değil her yerde olduğunu bilmeyen Rosalia di Credo'ya, oğlunun borçları altında ezilen Trapani Prensesi'ne aktaramazdı. "Tanrım," diye mırıldanırdı, "Tanrım..." Tanrı'ya başkalarıyla istediği gibi paylaşamayacağı ve onlardan fazla hak etmediği bir ayrıcalık gibi, bir mal gibi sahip olduğu için utanarak içini çekerti. Ve nasıl ki Dida'nın parasında hep hırsızların gözü varsa orgcunun cenneti de sağırlığın tehdidi altındaydı; yaşlı papazın cennetine ise kaygıları gölge düşürüyordu.

Gök hâlâ gürlüyordu; Dida hiç kimse masum değilmiş gibi rasgele çarpan yıldırımından korkup her seferinde başını eğiyordu. Neyse ki fırtına denizin öte yanına geçmişti; artık Roma'ya da, Ponte Porzio kırlarına da yağmur yağmıyordu. Ama ikinci sağanakları sebebiyle satışlar açısından kötü bir gün geçirmişti. Siyasi konuşmaların yapılması gerekiyordu, tamam, ama çiçek satışına yaramıyordu işte. Dida akşamın dokuzundan beri, meydanın bulunduğu köşeden görülmeyen bir noktasına dönmüş olan binlerce kişinin sırtını görmüştü sadece. Tezahürat ve alkışlar ona bir uğultu olarak ulaşmıştı. Sonra sağanak indirip kalabalık geri çekilince mecburen kafenin koridoruna sığınmıştı; sokak nihayet her geceki havasına büründüğünde, son Ponte Porzio otobüsü Gar meydanından kalkalı çok olmuştu. Trastevere'de, dördüncü çocuğuna hamile Attilia'nın evinde kalabilirdi gerçi, ama hem uzaktı, hem de Marinunzi denen şerefsiz minnet borçlu olmamayı tercih ediyordu. En iyisi olduğu yerde sabah Ilario'nun kamyonetinin gelmesini beklemekte; gecenin geri kalanını kapıcısını tanıdığı Conti Sarayı avlusunda geçirebilirdi.

Ama önce, Kafe Impero kapanmadan, sahibesinin kullanmasına izin verdiği koridordaki tuvalete girse iyi olurdu. O tuvalet Dida için bu kapı önünün başlıca avantajlarından biriydi. Daha baştan başa ayna kaplı kapısına yaklaşırken bile fark edilen, kendine has bir büyüğü vardı bu mekânın; aynalara yaklaşan yaşlı kadının otuz yıl önce çok başları döndürdüğünü Dida biliyordu; bu elektrikle aydınlatılan, havadan, rüzgârdan korunaklı mekânda eteklerini kaldırdı mı insan rahat ediyordu; su kaçağı olduğundan sürekli akan su sesi bile lükstü; Ponte Porzio'da böyle bir sesi duymak mümkün değildi; çiçekleri sulamak için gerekli donanımları vardı, ama evde akar suları yoktu. Ne var ki burada her şeyi çok temiz tutmaya özen göstermek gerekiyordu, bilhassa bunca yabancıların girip çıktığı bir yer olduğu için.

Tam Dida çıkarken, kafenin sahibesi de koridora açılan kapıyı

kapatıyordu. Dümdüz taranmış saçlarının çerçevelediği yüzü sol-
gundu:

“Ne korkunç gece Dida! Çıkışta ateş etmişler O’na... Müşteri-
lerden biri söyledi...”

“Doğrusu bu mevsimin havası değil,” diye cevap verdi Dida,
insanların çoğu zaman havadan bahsettiğini bildiğinden.

“Ne, hava mı? Çıkışta O’na ateş etmişler diyorum size,” diye
hayırdı kadın avaz avaz, heyecanını, öfkesini ve havadisini sahip-
lenerek. “Müşteri arabanın camındaki kurşun deliklerini görmüş...
Ramak kalmış... Bir kadınmış hem de, düşünsenize! Dediklerine
göre gençmiş de... Yine şu cahil anarşistlerin, sosyalistlerin, ko-
münistlerin, her neyse, şu yabancı memleket parası yiyenlerin işi...
Fazla iyilik ettik onlara Dida Ana. Kadın mı? Ölmüş tabii... Mec-
bur kalmışlar... Çırpınmış, tepinmiş... Bazıları kurşun değil el bom-
basıydı diyor... San Giovanni Martire kilisesinin girişinde, yerde
kanlar varmış... Kan gölüne dönmüş... Size iyi akşamlar Dida, ba-
na bu gece uyku yok.”

Dida yavaş yavaş, kararsız adımlarla basamağına dönüp sırtını
kapalı kapıya vererek suya koymayı unuttuğu çiçeklerinin arasına
oturdu. Korkuyordu, hatta o kadar korkuyordu ki, kalkmaya, git-
meye, kapkaranlık olmuş mekâna sırtını dönmeye cesaret edemi-
yordu. Ve yalnızdı... Kafenin sahibi az önce gitmiş, gecenin bu
saatinde Dida’nın otobüsü olmadığını bile fark etmemişti, ama do-
ğal olarak kafası başka şeyle meşguldü. Ne korkunç geceydi! “Hı-
ristiyanlara göre bir dünya değil bu,” diye düşünüyordu, “hayvan-
lar bile bu kadarını yapmaz... Kralın hükmetme yetkisini verdiği
kişiye ateş ettiler. Cinayet bu... Böyle bir dünyada hiçbir şey yo-
lunda gidemez artık. Zavallı Fruttuoso’nun öldüğü yıldan, kralın
öldürüldüğü zamanlardan daha kötü her şey. O kadın...” Dida’nın
kalbi ister istemez sıkıştı biraz. “Kan gölü... Böyle bir şeyi yapmak
için çok cesaret gerekir. Belki bir kötülük etmişlerdi ona...” Dida
sanki gören varmış gibi çekinerek, gizlenmeye çalışarak ölü için
istavroz çıkardı; bir masrafı yoktu, günün birinde aynı şeyi bir baş-
kasının kendisi için yapıp bir de küçük dua okuması iyi olurdu.

Dida mümkün mertebe az görünmek önemliymişçesine iyice büzüldü. Ne kadar yakın, iki adım ötesi, şimdi ikişer ikişer yürüyen her zamanki polislerden başka kimsenin olmadığı boş meydanın karşı tarafı... Evet, ama kanın üzerini kumla örtmüşlerdir. Yine de Ölüm geçti oradan; O'nu almadı ama o kadını aldı; belki birini daha arıyordu. Zamanı gelince yapacak bir şey yok... Sabah o papaz olacak köpeğin yumruğu sıkılı dirileceğini söylemesi şart mıydı sanki? Peder Cicca'nın Dante'den serbest alıntı yaptığını bilmeyen Dida zaten hiçbir zaman tam açılmayan boğum boğum parmaklarını ağır ağır oynattı. Ne yani? Cimri değildi ki o, yoksuldu. Kötü günde başkalarına muhtaç olmamak için parayı saklamak gerekiyordu elbette. Miskin evlatları kötü alışkanlıklara iyice batmasın diye onlara sert davrandığı doğrudu, ama Peder Cicca'nın ona kalpsiz demeye de hakkı yoktu. Papazın bilmediği bir şey vardı neyse ki: Dida bir gün önce eve döndüğünde mutfağında yaşlı Luca'yı bulmuştu; bir yandan Dida'nın iyi şarabından içiyor, bir yandan da mutluluk ve sevgiden usul usul ağlıyordu. Dida, Tullia ve Maria'nın da yardımıyla onu kapıya kadar sürükledi; ertesi sabah üç kadın, soğuktan yarı donmuş bir eşekarısına çullanan balarları misali üstüne atılarak zorla yoksullar evine götürdüler Luca'yı. Dida o namussuzu evinde tutsa bütün köy dehşete kapılırdı, ama kim bilir? Peder Cicca onu kovmakla kabahat işlemiş olduğunu söylerdi belki. Dida azla yetiniyor ve kendinden her şeyi esirgiyor diye uğursuz papaz kendini sevmediğini söyleyip kınıyordu onu. Hava düzeliyordu, hatta ay görünmeye başlamıştı, ama gökyüzünün alt kısmını, sokakların sonunu hâlâ şimşekler aydınlatıyordu; bu sefer Ponte Porzio tarafındaydı. Dida keçi küpesi misali boynuna asıp elbisesinin altına gizlediği küçük deri çantanın üstüne elini bastırdı; Marinunzi'yle bıçağını düşündü. O anda belki seraya yıldırım düşmekte ya da serserinin teki içeriye süzülüp serayı ateşe vermekteydi, yıldırım düştü zannedilecekti. Son Yargı'da Tanrı bütün zararlı otları yakacaktı.

Dida başı şalıyla örtülü, temkinli adımlarla kaplumbağa gibi yürüyüp karanlığa baktı. Sinemalarla kafeler kapkara evlere dö-

nüştü. Şu ilerde, döşeme taşları arasındaki su birikintileri gökyüzünün suyundan ibaretti. Dida'nın iki adım ötesinde yoksulluğunu gizlemeye çalışan bir ihtiyarcık duvar boyunca sürükleniyor, pelerinini tükürür gibi ıslatan oluk sularına aldırılmıyordu. Conti Sarayı'nın girişindeki sokak lambası ihtiyarın açık renk, iri gözlerini, seyrek sakalını, şekli bozulmuş şapkasının altından görünen aşırı uzun saçlarını aydınlatıyordu. Yoksul bir tanrıydı sanki. Tehlikeli görünmüyordu, hırsız, kundakçı lanet olası dilencilerden değildi; aksine, böyle bir gecede canlı birini görmek iyi geliyordu insana. Dida'nın görüştüğü bahtsızlar yardımı hak etmeyen namussuzlardı, ama bu yabancı başkaydı. Dilenci her çehrede bir ses ve kelimelerde olduğu gibi bir anlam bulan gözleriyle Dida'ya şöyle bir baktıktan sonra uzaklaşmaya niyetlendi. Bakışını bir yakarı gibi gören Dida ise, hezeyanının yarını olmayacağı için rasgele bir âşığa daha kolay kendini teslim eden bir kadın misali, sadaka vermek için bu fakiri seçti. Önlüğünün cebini karıştırıp sevdalı bir müşterinin sinema çıkışı önemsemeden önüne atıverdiği on lireti buldu ve gösterişli bir edayla fakire uzattı.

“Al ihtiyar. Bu sana.”

Şaşkına dönen adam parayı aldı, çevirdi, sonunda cebine attı. Dida bir an başışının geri çevrileceğinden korkmuştu. Adam kabul etmişti, bu iyiye işaretti. “On liret,” diye homurdandı Dida, “az sayılmaz doğrusu.” Sonra gök gürültüsünün kesilmiş olduğunu fark etti; içi rahat, vicdanıyla ve görünmez güçlerle ödeşmiş durumda sepetlerini topladı ve Conti Sarayı'nın avlusunda bir şekerleme yapmaya gitti.

CLÉMENT ROUX fÖtr şapkasını çıkarıp alnını iyice kuruladı. Yağmurdan sıırıslıklamdı, ama tere de batmıştı. Az önceki fırtınanın yıkadığı taptaze, duru gökyüzünü pırıl pırıl bir ay dolduruyordu. Boş sokaklara büyülü bir sükünet hâkimdi; ünlü manzaralarda soluk geçitler, gölgeli koridorlar bir başka dünyaya açılan kapılar gibiydi; anıtlar yaşsız bir gençliğe ya da yıpranmışlığa bürünüyordu; bir duvarın dibindeki çelik vinç, dişlerinin arasındaki taş kütleleriyle antik bir mancınığı andırıyordu; döşeme taşlarının üzerinde dağınık direk kaideleri ve sütun parçaları, bitmiş bir oyunun görünürde düzensizce, aslında kaçınılmaz bir düzen içinde terk edilmiş, bir daha dönmeyecek galipler ya da mağluplar tarafından orada unutulmuş taşlarını getiriyordu akla.

Saat yarımı çaldı; Clément'in kalbi bozuk saat sesi çıkarıyordu yine. Nefes nefese, yakın zamandaki kazılarla deşilmiş Traianus Forumu'nun korkuluğuna yaslandı. Daha eski bir geçmiş uğruna daha yakın bir geçmişi yıkıp geçen bu kazılardan hoşlanmıyordu; eğilip boş boş aşağıya, kendinden birkaç metre ve birkaç yüzyıl uzaktaki mekâna baktı, mezarlıkta açılmış eski bir mezara sırf içine düşmekten korkarak baktığımız gibi. Uzağı iyi göremeyen gözleri eskiden sütun gövdelerinin arasında dolaşarak arabacılarla İngiliz turistlerin attığı yemek artıklarını kapmak için kavga eden,

arenada insan kemiklerinin üzerinde oynaşan panterlerin daha küçük ölçekte bir örneğini sunan kedilerin parlayan gözbebeklerini, hafif sıçrayışlarını beyhude arıyordu. Kazıya başlamadan önce kedileri öldürdüklerini hatırladı tiksintiyle. Onların boğulmasıyla göğsü iyice sıkışmış gibi rahatsızlığı arttı. O katliamdan sadece halktan insanların etkilendiği söyleniyordu; batıl inançlarından kaynaklanan bir korkuyla, o küçük vahşi hayvanların intikam alacaklarını tahmin etmişlerdi; birkaç hafta sonra Roma valisinin karısı trajik biçimde öldüğünde bunu kefarete sayıp rahatlamışlardı. Clément Roux da aynı fikirdeydi onlarla. Sadece insan türünün bir ruha sahip olduğunu ileri süren çok eski önyargı da, çağdaş insanı giderek doğanın sonradan görmesi haline getiren kaba gurur da, bir hayvanın Tanrı'nın ilgisine insan kadar layık olmadığı konusunda asla ikna edememişti Clément'ı. Roma tarihi derslerinden tek hatırladığı da, kimi imparatorların güzel birtakım yırtıcı hayvan hareketleri değil miydi zaten? Belediye hijyeninin kurbanı olan bu kediler, o ölü Caesar'lar kadar ilgilendiriyordu Clément'ı.

“Artık eskisi kadar güzel değil,” dedi kendi kendine; zihnini artan ve yavaş yavaş acıya dönüşme sınırına ulaşan nefes daralmasından uzaklaştırmaya çalıştı. “Fazlasıyla temiz, hizaya sokulmuş bir harabe... Fazla yıkılmış, fazla onarılmış... Benim zamanımda geçmişin ortasında zikzaklar çizen daracık sokaklar insanı fark etmeden anıtların karşısına çıkarırdı... Hepsinin yerini otobüslerin, icabında zırlı araçların geçtiği güzel caddeler aldı. Haussmann'ın Paris'i... Harabeler fuarı, Sürekli Roma Sergisi... *Laudator temporis acti** mi? Hayır, çirkin. Ayrıca fazlasıyla sıkıcı zaten... Bu ağrı kesinlikle...”

Ansızın düşüncesini yarıda kesip tehlike karşısındaki bir hayvan gibi olduğu yere çakılıyor. Sıkışan mengene... Bu sefer ne olacak?.. Olduğu yere düşebilir... Sakin olmalı, bir kez daha krizi engellemeli. Tüpler sol cebinde.

Kırılan bir ampulün ince sesi. Amil nitrit havaya yayıldı. Clé-

* Lat. Geçmiş zamanı öven -ç.n.

ment Roux kaşlarını çatmış, hafif kekremsi kokuyu dikkatle içine çekti, göğsü şimdiden ferahlıyordu. Ansızın:

“Bir ihtiyacınız var mı?”

“Kartpostal mı satıyorsunuz?”

Zihni ağırlığından uzaklaşan Clément hırçın bir tavırla merhametli yabancıya döndü. Massimo'nun olağandışı yakışıklılığı, beklenmedik olduğundan bir sakatlık gibi şaşırttı onu.

“Korkmayın. Bu akşam hiçbir şey satmıyorum,” dedi delikanlı, dudakların bükülmesinden ibaret olan bir gülümsemeyle. “Kalbiniz mi rahatsız?”

Massimo ihtiyarı tutup destek olarak iri, yorgun bedenini neredeyse zorla bir banka oturttu. Mehtap, az önce geçirdiği tehlike ve karanlıkta ona doğru eğilmiş bu duru profil, Clément'i kedilerin panter olduğu ve gece vakti Roma'nın ortasında Fransızca yardım görmeye şaşırlmayan bir dünyada tutuyordu.

“Ben mahvolmuşum,” diye fısıldadı ihtiyar.

Ama bu cümle bile korkusu azalmaya başlamış birinin cümlesiydi. İlaç ve ondan daha etkili olan bir insanın varlığı bir kez daha yürek daralmasını yatıştırmıştı; kriz başladığı gibi ansızın geçmiş, ardında neredeyse öfori denebilecek bir yorgunluk ve birazdan tekrarlar mı diye belli belirsiz bir korku bırakmıştı. Delikanlı kazı alanının alçak duvarına yaslandı. Clément içgüdüyle, eski alışkanlıkla delikanlının yüzündeki bitkinliği, çakmağı yakarken parmaklarının titrediğini fark etti. “Bir halt karıştırmış gibi görünüyor,” diye düşündü. “Fark etmez, burada olması iyi...” Delikanlı hırsıyla sigara içiyordu. Clément Roux elini uzattı.

“Olmaz... İyi gelmez size.”

“Doğru,” dedi ihtiyar alçakgönüllülükle. “Ama daha iyiyim... Hem de çok daha iyiyim, öyle ya, her hatalı çıkıştan sonra... Yok yere hazırlık... Gebermekten, geberememekten bıktım... Her şeyden bıktım... Sen bunu anlayamazsın... Kaç yaşındasın?”

“Yirmi iki.”

“Ben de öyle tahmin etmiştim. Ben yetmiş yaşındayım.”

“Yirmi iki yıl...” diye düşündü Massimo. “Hayır, on asır. Mar-

cella öleli bir asır oldu, Carlo öleli beş asır... Öldüler. Yok oldular. Yastıkta yanımda nefesini dinlediğim, elini elimde tuttuğum kadın... Ve Carlo, nefesi kesik kesik, Viyana'da birlikte örücüye götürüp onarttığımız gri takım elbisesi, Alman müziği tutkusu... Toplamdan çalınmış bir meblağ. AKIL ALMAZ. Yapılan açıklamaların hiçbiri... Az önce bir kalp krizi atlatan bu ihtiyar benim için sağlam bir zemin olduğunu bilmiyor... Bir canlı..."

"Yaklaşık otuz yıldır Roma'yı görmüyordum. Yeryüzünün tamamı gibi değişti, çirkinleşti... Siz gençler bunda bambaşka bir güzellik buluyorsunuzdur herhalde, sen de otuz yıl sonra bunu özleyeceksin. Benim için hiçbir güzelliği yok... Gürültüye tahammülüm yok... Kalabalıktan nefret ediyorum... Ama bu akşam yine de Caesar Palas salonlarında duramadım... Ve yürüyerek, tek başıma, gittim..."

"Herkes gibi," dedi Massimo, sesinin titremesine engel olamarak, "Balbo Meydanı'na bir konuşma dinlemeye gittiniz."

"Öyle mi dersin! Uluyan bir adama bağıarak tezahürat yapan insanları görmeye mi? Sen beni tanıyorsun çocuğum. Hayır, kapkara sokaklara gittim. Bomboştuk sokaklar... Çünkü kalabalık boşaltılan bir kova gibi bir tarafa aktı. Yağmur binaların cephelelerini kırbaçlıyordu... Bense Kolezyum'un kemerlerinden birinin altında sakın sakın sigara içiyordum. Sonra değişmiş olan sokaklarda biraz kayboldum... Ama en komiği her şeyin aynı hızda geçip gitmemesi. Zahmetine değmediği için hatırlamadığımız, ama tekrar gördüğümüzde tanıdığımız göre demek ki hatırladığımız köşeleri, balkonları, kapıları, nesnelere yeniden bulmak... Sonra ayaklarınla döşeme taşlarının üzerine biraz daha usulca bastığında, eşitsizliklerini, yıpranmışlıklarını daha açıkça hissetmek. Sıkıyor muyum seni?"

"Sıkıyorsunuz Bay Roux. Gençlik döneminizden küçük bir tuvalinizi düşünüyordum, bir Roma manzarası, çok insani harabeler... Ardından yaptığınız onca resimden sonra bile hâlâ çok güzel. Veya daha o zaman bile çok güzel."

"Zavallı büyük sanatçı," diye düşündü. "Biraz hayranlık ona

iyi gelecektir.”

“Sen benim kim olduğumu biliyor musun?”

“Çok basit: Geçen gün Modern Sanat Trienali’nde otoportrenizi gördüm.”

“...İşte alışıyorum,” diye düşündü Massimo. “Ölmüş olmalarına yeterince alışmışım ki resimden bahsediyorum. Zaten iltifat olsun diye konuşuyorum. Aslında gazetelerdeki fotoğraflardan tanıdım onu.”

“Madem öyle, sefil herifin tekini tanıyorsun... Clément Roux, vay be...” Neredeyse Belçikalı denebilecek tonlaması her cümleye hüznü bir nakarat havası veriyordu. “...Fransız mısın? Yok, Rus sun. Aksanını tanıdım. Ben Hazebruckluyum. Öyle ya, bir yerli olmak gerek... O portre fena değildir, zevk sahibisin... Artık portre yapan yok, çünkü insanlar kimsenin umurunda değil. Ayrıca portre yapmak çok zordur. Bir çehreyi alıp parçalamak, yeniden birleştirmek, bir dizi enstantanenin toplamını bulmak... Senin çehren olmaz, sen fazlasıyla yakışıklısın. Zahmetine değmez. Ama benimki gibi bir surat olunca... Şu senin çok insani harabe manzaralarından oluyor işte. Şanslısın, yirmi iki yaşındasın.”

“Şans,” diye içinden haykırıyor Massimo, “şans... Tertemiz benim şansım. Ölmeyen olmak, seyreden olmak, işin içine tam girmeyen olmak... Kurtarmaya çalışan olmak ya da tersine... Son saatlerin meleği... Marcella’nın o bakışını unutamayacağım... Beni seviyorlarsa kabahat bende mi? Zamandan çalınan, her şeyin kıyısındaki o bir saat... Kelimelerle sarhoş olmaktan daha iyi bir şey bulamadım yapacak... Ona destek olmak için, onu tutmak için... Öyle olsun. Özellikle de bu gerçeklerin bana göre olmadığını gizlemek için... Gerçek ihanet, pasaport meselesinde Viyana’da rejimin casusuna boyun eğmem değildi... Geçen sonbahar bir operet kahramanına Vedoni Sarayı’ndaki bölmeli bürosunun önünde yaptığım zorunlu ziyaret de değildi... Hayır, yasadışı olandan hoşlanıyorsun... Kendini savunma, olayı kara mizaha dönüştürme... İsmim onların listelerinde bir yerlerde var... Tıpkı frengili ya da cüzamlı gibi ömür boyu damgalı... Bağışlanmış bir alçaklığın yan et-

kileriyle daha kırk yıl yaşamak... Yarın operet kahramanı tekrar çağırarak beni; sorular soracaklar, bir kez daha gerçeğin tersi olan cevaplar vereceğim. O kadar aptal değiller... Biraz aptallar... Ya beceriksiz olduğuma hükmedecekler ya da suç ortağı. Ve yabancı olmam sebebiyle güzel İtalya'larını terk etmemi, Nansen pasaportumu başka yerde damgalatmamı rica edecekler... İğrenç şansım yine... Her şey Viyana'da antikacılık yapan anneme bir ziyarete indirgenecek."

"Ne oldu sana? Ağlıyor gibisin."

"Hayır, ağlamıyorum," diye geçirdi içinden hırsla. "Arkalarından ağlamaya bile hakkım yok."

"Bu akşam bir kadın öldürüldü. Konuşmadan sonra. Kaza değil. Suikast girişimi."

"Nerede?"

"Uzak değil. Küçük San Giovanni Martire Meydanı'nda."

"Zavallı kadın," diye saygıyla mırıldandı Clément Roux.

"Söylemekle hata ettim," diye düşündü hemen Massimo. "Adam fazlasıyla yaşlı, sağlığı da berbat, başkalarının dertleriyle uğraşacak halde değil."

Ama ihtiyar ayağa kalkıyordu, ansızın yoluna devam etme telaşına düşmüştü. "Bu iyilik hali uzun sürmeyecek," diye düşündü. "Yararlanıp eve dönsen iyi olur. Buradan gitmeli... Yarın da Roma'dan ayrılmalı."

"Taksi?"

"Hemen değil... Önce... Zaten taksi de yok."

"Bu geç saatte pahalı ayrıca," diye düşündü. "Şu hafif tekinsiz, ama yardımsever delikanlı bana refakat etse... Yanımda en az bir ampul daha var. Aslında o yalancı göğüs sıkışmasından başka şey değil herhalde."

"Yürüyebileceğinizden emin misiniz?"

"Birkaç adım. Benim için daha iyi olur. Pek uzağa gitmiyorum... Santi Apostoli Meydanı'ndan gitsek?"

Santi Apostoli Meydanı'na yöneldiler. "Roma'yı hâlâ çok iyi bildiği için gurur duyuyor," diye düşündü Massimo.

İhtiyar bir-iki dakika sonra durdu:

“Şu bahsettiğin kadın... sen orada mıydın?”

“Hayır,” dedi Massimo, “hayır. Hayır,” diye haykırdı. “HAYIR!”

“Ya O? Sağ salim mi?”

“Sağ salim,” diye onayladı Massimo acı acı. “Kılpayı kurtulmuş diyorlar.”

“Şansa bak!” diye haykırıyor Clément Roux hayranlıkla. “Elbette sonunda bir gün kurtulamayacak... Mesleğin riskleri. Benim gençliğimde dolandırıcı takımından adını hatırlamadığım biri hakkında Bruant’ın bir nakaratı vardı: *Bir Sezar gibi geberdi...* Aynen öyle: bir Sezar gibi gebermek. Onu aşığılamak için söylemiyorum bunu, aksine... Yönetimle birilerinin ilgilenmesi gerek, insanların büyük çoğunluğu bu iş için fazla korkak. Ayrıca benim siyasetle... Hem ben buralı da değilim... Yeter ki savaşa sürüklemesin bizi.”

“Mesele tam da bu,” dedi Massimo hararetle. “Ben de buralı değilim.”

“Siyasetin bana neyi düşündürdüğünü anlatayım sana,” dedi ihtiyar, konuşmak için yürümeye ara vererek; sonra da konuşmaya ara vererek dikkatle boş sokakta karşıdan karşıya geçti. “La Scala’da orkestra şefi olan bir arkadaşım var, onun anlattığına göre, kalabalığın gürültüsüne, ayaklanma sesine, tezahürat yapan ya da itiraz eden haykırışlara falan ihtiyaçları olduğunda sadece bas sesler, tek bir güzel, çınlayan kelimeyi söylemiş: RABARBA. Kanon halinde... BARBARA... BARABAR... Nasıl duyulduğunu gördün. İşte sağ veya sol, siyaset de benim için RABARBA çocuğum.”

Massimo adımlarını ihtiyarın sürüklenen adımlarına uyduruyordu. Başını kaldırıp baktığında, buldukları sokağın adının Via dell’Umilità olduğunu gördü. “Alçakgönüllülük sokağı,” diye geçirdi içinden.

“Bay Clément Roux,” dedi duraksayarak, “siz 1914 savaşına katıldınız. Birlikte yaşadığınız dostlarınızın belki bir saat sonra, mutlaka öleceğini bile bile... nasıl alışıyordunuz buna? Şu kadın mesela... Yani aynı gruptaydık... Bir erkek arkadaşımın arkadaşısı-

dı..." "Bir sevgilimin arkadaşı demeye cesaretin var mı?" diye düşündü. "Benim için çok önemli değildi. Peki ya onun için? Ait olduğu çevreden kopuştu. Solcu erkek bağınazlığına tepkiydi. Gençliğinin hangi anına bir geri dönuştü? Daha önemli olduysa da, ke-limelerin yetersiz kaldığı bir alanda önemliydi... Söylememek söylemekten daha samimi davranmak olacak." "O erkek arkadaşa," diye devam etti yüksek sesle, "ben dalavereyle yanaşmıştım..." "Bu da tam doğru sayılmaz," diye düşündü, herhangi bir şeyi tanımlamayı beceremeyişinden ötürü umutsuzluğa kapılarak. "Daha Kitzbühel'de uyarılmıştım onu; hatta İtalya'ya asla ayak basmamasını tavsiye etmişim. Daha fazla bir şey yapamazdım. Ama onun açısından, o andan itibaren iş işten geçmişti." "Arkadaşım öldü," dedi yüksek sesle, ama muhatabından çok kendine hitaben. "Az önce ben o kadını uzaktan, temkinle izledim... Bir kafenin girişinde, deyim yerindeyse saygılı bir mesafedeyken, tesadüfen öğrendim... Canım, ben suikastın işe yarayacağına inanmak zorunda değildim ki!.. Fark etmez," dedi, gözyaşlarını gizlemek için başını çevirerek, "öldüğü anda beni küçümsemiş olmalı."

"Neler uyduruyor bu?" diye düşündü ihtiyar, biraz telaşlanarak.

"Bak oğlum," dedi, "ben ipin ucunu kaçırdım. Bir kere sen nereden geldin? Beyefendi ajan mı? Değil mi? İsalet... Ailen var mı? Yok sayılır, değil mi? Evin var mı?"

"Bu gecelik var."

"Tahmin etmişim... Ya mesleğin?"

"Sahte pasaport tüccarı," dedi Massimo fesat bir gülümsemeyle.

"Ya?.. Öyleyse benimle işin olmaz evladım... Cebimde pasaportum olmasaydı bile. Artık hiçbir yere gitmek istemiyorum... Meğerki elinde Tanrı'nın yanında rahat etmek için işe yarar bir pasaport olsun."

"Öyle söylemeyin," dedi Massimo ciddiyetle.

Clément Roux durmuş, sırtını bir duvara dayamıştı; duvarın tepesinde, yarım metre boyunda harflerle Roma vatandaşlarına teh-

likeli bir hayat yaşamaları tavsiye ediliyordu. “Bu sokaktan muhtemelen bir daha hiç geçmeyeceğim...” diye düşündü. “Bu Roma’dan da... Biraz etrafa bakmalı... Üstelik her şeye rağmen güzel... Mekânı biçimlendiren cephelerin belli belirsiz kıvrımları... Hem yorgunluktan durmuş gibi görünmekten iyidir... İyiyim zaten... Şaşırtıcı derecede iyiyim. Her şeye rağmen frenlenirmiş gibi yürüyor insan... Bir şey olursa bu oğlan birilerinden yardım ister... Meğerki... Yarınki son haberlerde: Clément Roux sokakta kalp krizi geçirerek düştü ve soyuldu... Hayır, kötü bir çocuk değil, bedbaht, belki biraz mitoman. Taksi geçerse binmek daha iyi olacak galiba.”

“Taksi geçerse bindirsem daha iyi olacak,” diye düşündü Massimo yorgunlukla. “Son geçen doluydu.”

“1914 savaşıdan bahsediyordun,” diye devam etti ihtiyar, tekrar yürümeye koyularak. “O dönemde ben savaşa katılacak yaşta geçmiştim artık... Kardeşim Craonne’da öldü. Ama bu konuda o kadar çok yalan söylendi ki, sağ dönenler bile emin olamıyor... Yalnız savaşla ilgili değil, hayatla ilgili de... Bu yüzden İtalyan gazeteciler anılarımı anlatmamı istediğinde... Annem benim papaz olmamı istiyordu. Tahmin edebilirsin, çiftliğin hanımı, kış mevsiminde pazar günleri kiliseye gitmek için pelüş şapkasını takardı... Sonra Paris, işim, beceriksiz sanatçının olağan sıkıntıları. Sonra şöhret... Sebepsiz yere, öylesine. Dünyada bu kadar çok resim tüccarı, tuvaler üzerine spekülasyon yapan bunca insan olduğunu hiç bilmezdim. Borsa, düşük değerler borsası işte... Beni kullanıp düküleri harcayan, Renoir’ın beş para etmediğini, Manet’nin eften püften olduğunu söyleyenler... Sonra, artık kimseyi ilgilendirmeyecek kadar ünlü olunan an: Clément Roux, etiketlenmiş. On yıl sonra da o resimleri tavanarasına atacaklar, çünkü modası geçmiş olacak; elli yıl sonra müzelerde tekrar asılacaklar, sahteleri de dahil; iki yüz yıl sonra da Clément Roux diye biri olmadığı, onun bir başkası, hatta birçok başkaları olduğu söylenecek. Bin yıl sonra da bir tuvalin on santimetrelilik bir parçası kalacak sadece, o kadar zarar görmüş olacak ki, ne olduğu anlaşılmayacak, koca Clément

Roux'nun yeniden yapılmış, yeniden verniklenmiş, temizlenmiş, yeniden tuvale geçirilmiş yegâne işi, üstelik belki sahte olduğu bilinmeyecek... Şöhretim... Ne diyordum?.. Anılarım. Karım harika bir kadındı, eşsiz bir kadındı... İyi bir ev kadınıydı, kıskanç bile değildi... Bir kere güzeldi; vücudu hayal edilemeyecek kadar beyazdı: süt gibi. Onu tanıyorsun elbette, resmini yaptım. İki yıl süren aşk, 1905'e ait resimlerdeki işlemeli beyaz yakalı bebek, şimdi otomobil satıyor, bir çocuk daha, ölü... Sonra yaşlanan, zayıflayan, geçimsizleşen (yanlış anlama, hâlâ çok iyi bir insan), artık bir çaça kadar sevişmeyi istemediğin dilber... Evet, onu bu haliyle de resmettim, gri bir elbiseyle. Sonra öldü... Ne büyük değişiklik... Sonra alışıyorsun... Ya da alışmamaya alışıyorsun. Sonra hemşerin Sabine Bagration beni sevmeyi kafasına koyuyor, villasına yerleştiriyor, Güney'de, kavgalarımız, bana tabanca çekişi... Sarı benizli, zayıf, ilginç, güzel olmayan bir kadın. Senin gibi bedbahtlığı seven bir kadın. Epey bedbaht da oldu; ülkesinde maden ocağında kuyuya atıldı... Peki ya sonra? Aslında çok fazla şey yaşamadım. Resim zorlayıcı bir şey. Erken kalkıyorsun... Erken yatıyorsun... Anım yok benim.”

İkinci bir taksi geçtiğinde ikisi de seslenmedi; her biri kendi düşüncesini izliyordu. Ay, genellikle dışarıda olunmayan, gökyüzündeki her şeyin farklı bir yer kapladığı geç saatlerde büründüğü uğursuz görünümüne bürünmüştü. Boş sokakta adımları yankılamıyordu.

“İşte şan şöhret sahibi bunak ihtiyarın hayatından geriye kalan bu,” diye düşündü Massimo. “Gerçi şaheserleri var tabii... Peki ya sen, onun yaşında ne durumda olacaksın? Hatta on yıl sonra... Otel görevlisi mi? Bir akşam gazetesinde muhabir mi?.. Vitrinlere acaba karşısına bir macera çıkar mı diye bakmaktan kendini alamayan bir narsist mi?.. Hatta Mesih'in geldiğine dair bildiriler dağıtan bir fanatik mi?.. Merak etme... Bekle... Şu duyuların engelini de kabullen: O sana belki bir daha hiçbir kadının olamayacağı kadar yakındı, ama saçlarının yağlı ve biberli kokusuna tahammülün yoktu... Onların inandığı şeye tam olarak inanmadığını kabul et... Öl-

düklerini kabullen; sen de bir gün öleceksin. Hatta alçaklığın lekesini taşıdığını kabullen (kabullenmen lazım)... Bekle... Kim olduğundan yola çık... Şu anda 1900'lerin ressam bozuntusu kılığındaki bu zavallı ünlü sanatçıyı oteline götürüyorsun... Gençliği-ne sadakatten mi?.. Ne kadar geleneksel. Şu Fransızlar..."

"Bay Roux," diye atıldı tekrar Massimo, söylediklerinin tam olarak dinleneceğini pek sanmadığından kendini iyice serbest hissederek. "Şu ölen arkadaşım... Carlo Stevo..."

"Evet, Carlo Stevo'nun kim olduğunu biliyorum," dedi ressam dalgın bir tavırla.

"Söyleyeceklerimin sizi hiç ilgilendirmeyeceğini biliyorum," diye devam etti Massimo, titreşen sesle, "yine de sizin anılarınızı çağrıştırıyor hafiften. Kimse anlamıyor... Ve çok çabuk unutuluyor. Evet, Carlo Stevo'dan bahsediyorlar, yarın öldüğünü öğrendiklerinde daha da çok bahsedecekler. Ama bilmeden... Hakaret yağdırmayanlar, siyasette yolunu kaybetmiş büyük bir yazar, bir dâhi, diyecek... Zorla yazdırılmış sefil bir mektuba istinaden çok laf söylenecek; ama hiç kimse, kötü muameleyle, bedensel acıyla, bitkinlikle, belki ölüm anında şüpheyle yüzleşmeyi bilen ben dahil hiç kimse anlamıyor... Hayır, hiç kimse. Zaten mektubu o kadar temkinliydi ki, önemli hiçbir şeyi ifşa etmiyordu, af diler gibi göründüğü anda bile rejimi kötülüyordu. İncelikliydi... Ama ölmekte olan bir insanın kendini bırakıyormuş gibi, inandığını zannettiği şeyden vazgeçiyormuş gibi görünmeyi kabullenmesini, tek başına, inançları bile olmaksızın, yapayalnız ölmek istemesini de anlamıyorlar... Carlo Stevo ve her konuda gücünü sonuna kadar kullanma, ötesine geçme cesareti... Alçakça pes etme, gülünç olma cesareti... Almancayı kötü konuşması mesela... Anlama kapasitesi, küçümseme yeteneksizliği... O harika Beethoven duyusu; Spiegelgasse'deki odada son dörtlü plaklarının hepsini çaldığımız akşamlar... Kederli erkek neşesi.. Acaba sevdiğini söyleyenlerin çoğu kez veremediği o kısa mutluluğu birine tek veren, izleyen, paylaşan ben miydim?.. Sözü edilen ama artık kimsenin okumadığı kitapları... Sonuç olarak benden başka tanığı yok... Yaşasaydı bir

şeyler öğrenirdim belki... TZARSTVO TEBE NEBESNOE*,” diye noktalandı, farkına varmadan eski kilise Slavcasına, ölümler duasına geçerek.

“Öyle...” dedi Clément Roux. “Öyle...”

Bir ara sokağın köşesini döndüklerinde, ansızın küçük bir meydana çıktılar; meydanın tamamı devasa bir çeşmenin havuzundan ibaretti neredeyse. Mermerden tanrılar muazzam akışa başkanlık ediyordu; zamanın, rutubetin ve yıpranışın gerçek birer kayaya dönüştürdüğü kaya yontularının çukurluklarında girdaplar, ters akıntılar ya da aksine sakin küçük su birikintileri oluşuyordu. Barok çılgınlık, mitolojik bir opera dekoru, zamanla Roma’dan hem daha yaşlı hem daha genç olan kayayla suyun şehrin ortasındaki varlığını koruyan koskoca bir doğal anıta dönüşmüştü.

“Aman tanrım! Ne kadar güzel,” dedi Clément Roux. “Yardım et şu basamaklardan aşağı ineyim... Kayıyor. Kenarında oturmak istiyorum biraz.”

Massimo ayakta kaldı. “Yıkayan su,” diye düşündü, “içtiğimiz su, bütün şekillere giren, bütün şekilleri yok eden su... Orada, Lipari Adaları’nda bir hummalıdan belki esirgedikleri su...” Neredeyse unutulmuş bir anı canlandı zihninde, gerçekliğiyle onu allak bullak etti, meydanın, çeşmenin, bilezik taşına oturmuş ihtiyarın üstüne eklendi. Bir ırmağın suları, annesi ve yol arkadaşlarıyla doğduğu ülkeden kaçmak üzere çıktıkları tehlikeli ırmak yolculuğunda onları taşıyan devasa su kütlesi. İlkbaharda kabaran suların altında kalmış adalar, bir kıyıdan ötekine birbirlerine seslenen guguk kuşları, sınırsız, yepyeni bir macera duygusu, yetişkinlerin korkusuyla, bitkinliğiyle çelişen hayranlığı canlandı hafızasında. Geceleri terk edilmiş çiftliklerde yatıyor, yere, samanların üzerine uzanmaya özen gösteriyorlardı. Bazen bir süvari mangasının geçtiği olurdu; adamlar şarkı söyler ya da durmadan, sırf eğlence olsun diye mehtapta parlayan camlara ateş ederlerdi. “Boşa harcanmış mermiler,” diye düşündü. “Bu boşa harcanmış mermileri bana

* Mekânı cennet olsun. —ç.n.

düşündüren ne acaba?”

“Bak, yanlış anlamamı istemem...” dedi ihtiyar. “Her şeye rağmen iyi şeyler de var... İstenebilecek şeyler... Mesela dönmeden önce bu çeşmeyi tekrar görmeyi istiyordum aslında, ama bu dar sokaklarda insan hiçbir şeyi bulabileceğinden emin olamıyor... Güzelliğiyle insanı şaşırtan şeyler. Kırıntılar, kalıntılar... Kurşuni Paris, yaldızlı Roma... Şu az önce yanında durduğumuz sütunu gördün mü? Adeta bir ay saati... Sonra Kolezyum, güzeldir, değil mi, içi gladyatör dolu, hamuru kalın taştan, iyice pişmiş bir börek... Ve canlı birer dikilitaş olan fıskiyeler... Sonra her yerde, herhangi bir şey, bir kahve ibriği ya da bir katedral... Ve harikulade çehreler, seninki gibi... Ve bedenler...”

Clément Roux başını eğdi, avucuna su doldurdu, suyun kalın parmaklarından damlayışını izledi ve sözüne devam etti:

“Kadın bedenleri... Saati şu kadardan çıplak poz veren modeller değil... Orospların donuk çıplaklığı, tiyatronun alttaki ten görünmeyecek kadar boyalı çıplaklığı da değil... Her yerlerinde balenli korselerinin izini taşıyan benim zamanımın kadınları ve esnek yarım korseleri bellerinde tüyleri diken diken olmuşçasına bir kuşak oluşturan bugünün kadınları. Mükemmel ve net tek bir ayak bile yoktur neredeyse... Ama zaman zaman... Giysinin altından, bu katı dünyada tatlı bir sır gibi şöyle bir görünen ten... Kumaşın altındaki beden... Bedenin altındaki ruh... Bedenin ruhu... Mesela çok uzun zaman önce, bir kumsalda, bomboş bir yerde, Sicilya’da, çıplak bir küçük kız... On iki ya da on üç yaşında... Sabahın erken vaktinde yatay günışığında... Beni görünce gömleğini çıkarmıştı, kendini göstermek hoşuna gidiyordu herhalde. Hem masum hem değil... Gözünde canlandır: dalgaların arasından çıkan küçük bir Venüs... Bacakları bedeninin geri kalanından daha soluk, çünkü suyun içindeler... Ha, sakın aklına başka bir şey gelmesin; hem çok küçüktü hem fazlasıyla güzel... aslında olabilirdi de... Resmini de yapmadım, öyle ya, ezbere çizilen nüler... Ama şuraya buraya, aşağı yukarı her yere ondan bir şeyler koydum; ışığın bir beden üzerinde oynanmasını göstermenin belirli bir yolu. Bunlar ölüm anın-

da insana yardımcı olan şeyler.”

Beceriksiz elleri ansızın üşümüş gibi pelerininin yakasını kaldırdı:

“Galiba... Galiba nezle oluyorum,” dedi kekeleyerek.

“Artık eve dönmeniz lazım Bay Clément Roux, saat sabahın birini geçti.”

“Evet,” dedi Clément Roux, “anlıyorum... Beyler, kapatıyoruz... Geliyorum, ama hemen değil... sabırsızlanma. Önce Barones Bernheim’in portresini bitirmem gerek... Fransa’ya dönüyorum. Doktor Sarte...”

Massimo irkildi. Clément fark etti ama önemsemedi. Kaygılı bir tonda sözüne devam etti:

“...bu mevsimde bu ülkenin bana hiç yaramayacağını söylüyor... İlk sıcaklar... Umarım komi bavulumu bağlamıştır. On on beş treni. Ama önce...”

Sonra Massimo’nun parmaklarını mengene gibi sıkarak, sır verir gibi devam etti:

“İnsan anlamaya başladığında, öğrendiğinde gitmek zor geliyor... Resim yapmaya devam ediyorsun, formlarla dolu bu dünyaya yeni formlar ekliyorsun... Yorgunluğa rağmen. Ben eskiden çok sağlandım, biliyor musun, çiftlik ırgatı gibiydim... Şimdi bile, iyi olduğum günler ölümsüz sanıyorum kendimi... Yalnız gevşeyince artık içimde bir ses evet diyor. Ölümüne evet diyor...”

Teranesi sarhoşluğa dönüşmekteydi. Cebinden madeni bir on liret çıkardı, avucunda döndürdü.

“Sağanakta bir kemerin altına sığındığımı söylemiştim. Yine de sınırlıklam olmuşum... İyi yürekli yaşlı bir kadın beni dilenci sanmış olmalı. Bunu verdi bana... Komik değil mi?.. Sarhoş falan değildi katiyen... Kefaret ödüyordu belki.”

“Sarhoş olan kendisi,” diye düşündü Massimo tiksintiyle. “Yorgunluktan sarhoş. Ne abes, ne acınası bir ölü nöbeti.”

“Giderken bu suya bir para atarsan bir daha geleceğin söylenir...” diye bitmez tükenmez bunak sayıklamasına devam etti yaşlı ressam. “Evet. Ama ben bu şehirde ne yapacağımı düşününce

bir daha gelmeye heveslenmiyorum. Başka bir şey, gerçekten yeni bir şey görmek, taze bakışlarla, yıkanmış, saf bakışlarla görmek daha iyi... Ama hangi başka şeyi? Ebedi Şehri kim görmüş ki? Hayat belki de Diriliş'in ertesi günü başlıyordur evlat."

"Hadi Bay Clément Roux, geliyor musunuz?"

"EVET," dedi ihtiyar.

Elindeki bozuk parayı beceriksizce attı, para iki adım ötesine, bir kayanın oyuğuna düştü.

"Onu bana verseniz daha iyi ederdiniz," demekten kendini alamadı Massimo.

"Benden para mı istiyorsun?"

"Sizi gideceğiniz yere götürmek istiyorum," dedi delikanlı kararlı bir tonda.

"Bitirmek lazım bu işi," diye düşündü umutsuzca. "Ama suyun kenarında yüzüstü de bırakamam ki adamı."

Clément bu sefer yol arkadaşının koluna tutunarak ayağa kalktı. İhtiyar ansızın korku dolu gözlerini Massimo'ya dikip kekeledi:

"İyi değilim... Bekle bir dakika."

"Size taksi bulayım," dedi telaşa kapılan Massimo; hastayı tekrar havuzun kenarına oturttu. "Colonna Meydanı iki adım ötede..."

"Beni yalnız bırakma," diye itiraz etti ihtiyar.

Ama yalnız kalmıştı bile. Oturmak zorundaydı; dallanıp budaklanarak yayılan bir ağrı sol kolunun üçte birini ele geçirmişti. Clément paniğini bastırarak etrafına, boş meydana baktı. Yolun ortasında acil bir su kaçağını tamir etmeye çalışan bir işçi dışında kimse yoktu. Çeşmenin karşısındaki, Clément Roux'nun bildiği küçük otel o saatte kapalıydı, kapısı, pencereleri kapkaraydı. Zaten o birkaç adımı atmanın Roma'yı baştan başa katetmek kadar imkânsız olduğunu biliyordu. Rahatlayabilmek için geçirmeye çalıştı nafile. Az önce harikulade olan su ve kaya, şimdi ona yardım edemeyen duyarsız nesnelere. Çağlayan suların ezgisi ise, imdat istemek için bağırarak gücü olsa, sesini duyurmasını engelleyecek bir gürültü.

Sonra mengene biraz gevşedi. Esrarengiz biçimde, bedeninin

derinliklerinden bir erteleme haberi geldi bir kez daha. “Bu gece olmayacak belki,” diye düşündü. Ve sonra teslimiyetle başını eğip ağrının büsbütün uzaklaşmasını ya da aksine tekrar gelerek onu alıp götürmesini bekledi.

Fazla beklemedi. Bir dakika sonra, bir otomobil neredeyse hiç ses çıkarmadan yaklaşıp kaldırıma yanaştı. Massimo şoförün yanında oturuyordu. Aşağı atlayıp ihtiyarın ayağa kalkmasına yardım etti, onu neredeyse arabaya kadar taşıdı.

“Caesar Palas, değil mi?”

Clément Roux başıyla onayladı.

“Caesar Palas’a,” dedi Massimo şoföre.

Araba Sular İdaresi'nin onarım çalışması yüzünden geri geri giderek Stamperia Sokağı'na girdi. Farlar bir an yol kenarında durmakta olan delikanlının yüzünü aydınlattığında hatları ansızın o kadar duru görünmedi, gömleğinin kirli beyazı, ceketinin kırışıkları açığa çıktı. Clément ansızın artık esrarengiz hiçbir yanı olmayan bir endişeye kapılıp cüzdanını yokladı; yerindeydi. Hemen ardından, sanki açıklanmamış bir şeyle yüz yüzeymiş gibi bunaldı tekrar. Kekeledi:

“Adını sormam gerekirdi.”

Şoföre geri dönmesini söylemek için cama vurdu. Adam duymadı. Arabanın camı artık beyaz çehreyi çerçevelemiyordu. Clément Roux bitkin düşüp köşesine gömülerek gözlerini kapadı; Roma'dan ayrılmıştı bile, ama tanımadığı delikanlının onu şoföre teslim etmiş olmasından memnundu; şoför de onu bir otel komisine teslim edecekti; küçük gerçekliklerin teskin edici rutinine girmişti tekrar.

OVALAR KARANLIKTI, tepeler, Şehir karanlıktı, adalar karanlık, deniz karanlıktı. Dünyanın yarısını bir karanlık seli kaplamıştı. Palermo vapurunun ikinci mevki güvertesinin karanlığında, deri çantası elinden kaymış Paolo Farina'nın horultuları Sicilya denizinin mırıltılarına karışıyordu. Karanlığın uyuşturduğu Roma, Lethe kıyısında gibiydi. Sezar uyuyordu, Sezar olduğunu unutmmuştu. Uyandı, şahsiyetinin ve şöhretinin içine yerleşti, saate baktı, önceki gece bir devlet adamına yakışır soğukkanlılığı sergilemiş olduğuna sevindi. "Ardeati, kızlık soyadı Ardeati," diye düşündü, birkaç saat önce hecelettiği soyadını tekrarlayarak, "yaşlı Giacomo'nun kızı..." Ve ta uzakta, Cesena'daki apartman dairesinin mutfağını gördü: Marx ve Engels'in meziyetlerinin tek tek karşılaştırıldığı bir tartışma, kahvenin kendisi için nadir bulunan bir şey olduğu o günlerde Ardeati annenin ikram ettiği kahve. "Onların en iyi yanlarını programıma kattım," dedi kendi kendine. "O lafeleri asla bir halkı yönetemezdi." Ve başı yastıkta, ruhu huzur içinde, her konuda düzenin adamlarının onayını almış olmaktan kuşku duymayarak öbür yanına döndü.

Giulio Lovisi uyumuyordu; uzun yastığına sırtını dayamış hesap yapıyor, ince bölmenin öbür yanında Carlo'nun uslanmış, herkes gibi düşünen, doğru ilkelerle ve büyük liderle uzlaşmış bir adam olarak her an dönebileceğini konuşup duran Giuseppa'yla

Vanna'nın hararetleli fısıltılarından rahatsız oluyordu. İki kadın aslında uyumayan çocuğu uyandırmamak için karanlıkta oturuyordu. Hasta çocuk büyüklerin heyecanını tahmin ediyor, dışlandığı için sinirleniyordu, dikkati çekmek için limonata istedi. Alessandro da uyumuyordu. Parti binasında tutuluyordu, yorgunluktan yüzü solmuş, dağılmıştı, ama kendine hâkimdi, yüksek mevkideki bir şahsiyete karısının son aylarındaki faaliyetleri hakkında bildiklerini açıklıyordu, yani aşağı yukarı hiçbir şey. Yardımsever bir gece bekçisi beyefendilere birer bardak su getirdi.

Don Ruggero tımarhanede uyuyordu, rüyaları akıl sağlığı yerinde insanların rüyalarından farksızdı. Lina Chiari kanseriyle yatmıştı; rüyasında onu görmeyen Massimo'yu görüyordu rüyasında. Ölüler uyuyor, ama rüyalarını kimse bilmiyordu. Caesar Palas'ın bir odasında, açık bavullar, gelişigüzel fırlatılıp atılmış ayakkabılar, koltuğun kolçağına asılmış fanilalar natürmortunun ortasında Clément Roux, uzun gezintisinin ardından sere serpe yatmış dinleniyordu. Daha iyiydi; yemek yer gibi oburca uyuyordu; yaşlı bedeni bu gevşemiş halinde kır et ve kır kıllardan oluşan bir kütle idi. Yan odada elektrikli bir gece lambası, aralık pencereden içeri girmiş koca bir ateşböceği misali, uyuyan bir kadını tatlı bir ışıkla aydınlatıyordu; Angiola'nın Angiola Fidès'in çarşafı arasında uyuduğu odayı lüks bir karanlık kaplamıştı. Dökülen saçlarının kısmen örttüğü makyajsız, dingin yüzü çıplak göğüsleri ve kollarıyla aynı masum güzelliğe sahipti. Alessandro'nun gülleri banyoda lavabodaki suya daldırılmıştı. Beş parasız Miss Jones, Mondo sinemasından film bitmeden çıkamayp trenini kaçırmıştı; garın iki adım ötesinde tuttuğu sefil odada rahatsız bir uykuya dalmıştı. Didada, Conti Sarayı'nın avlusunda, iki sepetinin ortasında tavuk gibi uyukluyordu; Tullia'sıyla Maria'sı, lime lime, temiz örtünün altında sırt sırta vermiş, tarlaya ve seraya inme vaktine kadarki uyku süresinden yararlanıyorlardı; Ilario pek de endileşelenmeden kocakarıya ne oldu acaba diye düşünüyordu.

Massimo sabahın ikisine doğru, gar mahallesinde kapanmak üzere olan bir barda bir sandviç yiyip kapkara bir kahve içmişti.

Evine, San Nicola da Tolentino Sokağı'ndaki mobilyalı odasına dönmüş, yatağa yarı giyinik, yanlamasına uzanmış, nefes alan ılık bir genç tanrı heykeli misali uyuyordu. Oğlan ansızın uyandı, bilinçdışının kıyısında duraksadı, bir anıya çarpmışçasına kolunu yüzüne kapadı. Kalktı, odanın ortasına çekmiş olduğu bavulu bir tekmeyle yatağın altına itti; ne de olsa kaçıyormuş gibi görünmemeliydi. Ama zihninde gitmeye hazırlanıyordu. Kapısı aralık dolabın önünde, iyi ki Roma'dan ayrılmadan önce Duetti'ye bir takım elbise diktirmişim diye düşünmekten kendini alamadı. Düşünce-sinden müstehcen bir fantaziymişçesine utanarak rafında kitapların durduğu yalancı şömineye yaklaştı. Bir Şestov, bir Berdyayev, Almanca bir Kierkegaard çevirisi, Apollinaire'in *Alkoller*'i, Rilke'nin *Das Stundenbuch*'u* ve Carlo Stevo'nun iki eseri. "Bunlardan hiçbirini götüremem," diye düşündü. Sonra fikir değiştirip arkadaşının iki kitabını elinde tarttı, ince olanını seçip yanında götürceği eşyalarla bir araya koydu ve ansızın bastıran uykuya yenilerek masada, oturduğu yerde, başı ellerinin arasında uyudu.

Roma müzelerinde şaheserlerin bulunduğu salonlara karanlık hâkimdi; *Uyuyan Furia*, *Hermafrodit*, *Sudan Çıkan Venüs*, *Can Çekişen Gladyatör*, taşların dengesini, ağırlığını, yoğunluğunu ve genişleyip büzülmesini yöneten genel yasalara tabi mermer kütleleriydi; yüzeylerini binlerce yıl önce ölmüş olan zanaatkârların bir başka âlemin varlıklarına benzeterek yonttuğundan ebediyen habersiz olacaklardı. Antik anıtların kalıntıları geceyle yekvücuttu; geçmişin ayrıcalıklı parçaları bir ızgarayla korunuyordu, giriş turnikesinin yanındaki bekçi iskemlesi boştu. Modern Sanat Trienali'nde tablolar, şu anda siyah olan renkli tabakaları engebeli bir kabuk oluşturan, şasilere geçirilmiş dikdörtgen tuvalerden ibaretti. Capitolium yamaçlarında Dişi Kurt parmaklıkları ininde geceye uluyordu; insanlar tarafından korunuyordu, ama onların yakınında olma zorunluluğu yüzünden tedirgin, bir simge olduğundan bihaber,

* Dua Saatleri Kitabı -ç.n.

tepenin eteğinden geçen tek tük kamyonların titreşimiyle olduğu yerde sıcıyordu. Mezbahalara bitişik ahırlarda ertesi gün tabakları ve Roma'nın kanalizasyonunu boylayacak hayvanların saman çiğnediği, zincirle bağlı oldukları arkadaşlarının boynuna yumuşacık mahmur burunlarını yasladıkları saatti. Hastanelerde uyku tutmayan hastaların sabırsızlıkla nöbetçi hemşirenin bir sonraki devriyesini beklediği saatti; randevuevindeki kızların birazdan uyuyacaklarını düşündükleri saatti. Gazetelerin matbaalarında rotatifler dönüyor, bir gün öncesinin olaylarının düzenlenmiş bir versiyonunu sabah okurları için ürettiyordu; doğru ya da yanlış haberler alıcılarda çığırdaydı; parlak raylar karanlıkta gidişin şeklini çiziyordu.

Sokaklar boyunca sıra sıra evler kapkaraydı, uyuyanlar tıpkı yeraltı mezarlarındaki ölüler gibi kat kat dizilmişti; eşler uyuyor, nemli ve sıcak bedenlerinde geleceğin canlılarını, asilerini, teslim olmuşlarını, kaba kuvvet kullananlarını, beceriklilerini, azizlerini, ahmaklarını, şehitlerini taşıyorlardı. Pincio'nun ve Villa Borghese'nin çamları arasında, kentleri kasıp kavuran spekülasyonun mahvettiği bu eski zaman soylularının uçsuz bucaksız bahçelerinin kalıntılarında, özsularla ve soluklarla dolu bitkisel bir gece dalgalanıp titreşiyordu. Sessiz gecede çeşmelerin ezgisi daha net ve tizdi; taştan Neptün'ün ayaklarının dibinde kara bir dalganın yuvarlandığı Trevi Meydanı'nda ise Sular İdaresi çalışanı Oreste Marinunzi su kaçağını tamir etmeyi bitirdikten sonra havuzun korkuluğundan atlayıverip iki elini bir kayanın çukuruna daldırdı, rasgele sıyırdı ve geri zekâlıların suya attığı madeni paralardan birkaçını çıkardı.

Biraz hayal kırıklığına uğradı; pek bir şey avlayamamıştı; en büyük para bir on lirelikti; belli ki yabancı turistler azalmış ya da fakirleşmişti. Ekip arkadaşlarını çağırıp onlara bir içki ısmarlamak geçti aklından, ama kazancı bu cömertliği karşılamazdı; epey uzaklaşmışlardı, ayrıca çeşme numarasını çok fazla insanın bilmesi de iyi olmazdı. Bu parayla olsa olsa vaftiz töreni için kendi-

ne bir kravat ya da annenin sağlığına ailece içmek üzere bir-iki ři-çe Asti şarabı alabilirdi. Tabii her şey yolunda giderse; Oreste Marinunzi kafasından doğum tanrılarına duaya benzeyen bir şeyler geçirdi. Aslına bakılırsa bu dördüncü çocuğa kendinin de, Attilia'nın da ihtiyacı yoktu, ama çocuklar geliyordu, ne yapabilirlerdi? Oreste saat sekize doğru Trastevere'deki iki odalı evlerinden çıktığında içerisi altüsttü: su dolu leğenler, komşuların ısıttığı or-balar, kahveler, Meryem'in önünde yanan adak mumları, telaşlı ge-veze kadınlar ve oluk oluk terleyen, saçları dağılmış, benzi solmuş Attilia. Bir erkeğin evine dönmekten hoşnut olacağı bir durum değildi.

Pantolonunun sırlıklam paalarına aldırmadan bir müdavimin kararlı adımlarıyla garın bitişiğindeki küçük meyhaneye gitti; patronun arkadaşıysan burada bütün gece huzur içinde susuzluğunu giderebilirdin, meyhane kapanmazdı. Oreste kötü bir koca değildi, aksine, kadınların kendi başlarına işi halletmelerine izin vermek kibarlık sayılırdı. Yakında yaz geleceğinden iç kısmında bir de boncuklu perdesi bulunan kapıdan içeriye girdiği anda keyfi katı; o gece tezgâhta uyuklayan meyhaneci iyi bir adam olan yaşlı patron değil, sonunda mutlaka kavga çıkarmak isteyen yeğeniydi. İçerisi boş sayılırdı; Oreste'nin tanımadığı birkaç demiryolu çalışanı vardı, iki de şortlu, bacaklarının arasına sırt çantalarını sıkıştırmış Alman; Oreste yabancıların kendisine tepeden bakmasından hoşlanmadığı için Almanlara sırtını döndü. Bir şişe Genzano şarabı ısmarladı ve bilgi bir edayla, uzman sıfatıyla içmeye hazırlandı.

şarap en kaliteliyelerden değildi, ama içiliyordu. İlk şişe Oreste'ye güven verdi; Attilia'nın doğumu kolay olacaktı, çünkü dolunaydı. Oreste kadınlara özgü bu batıl inançlara pek itibar etmezdi, ama böyle zamanlarda hatırlamak hoştu. Falcı kadının dediğine bakılırsa dördüncü çocuk da diğerleri gibi oğlan olacaktı; oğlan büyötmek kız büyötmekten daha kolaydı, vatana hizmet eder, belki günün birinde spor gazetelerinde boy gösterirdi. Oreste etrafına bakındı; duvarda diktatörün üç raptiyeyle tutturulmuş bir fotoğra-

fı, bir de Amalfili güzel bir kızın önlüğüne portakal topladığı bir afiş asılıydı. Oreste kadehini Devlet Başkanı'nın sağlığına kaldırdı; gençliğinde sosyalist bir partiye düzenli aidat ödemişti; o para içilebilirdi de pekâlâ. Şimdi, aile babası sıfatıyla, Oreste Marinunzi düzenin partisinden yanaydı; gerçek bir büyük lideri, sözünü sakınmayan, yabancılara haddini bildiren, bir sonraki savaşta ülkenin ağırlığını koymasını sağlayabilecek bir adamı gereğince onurlandırmanın yolunu biliyordu. Büyük bir millet yaratmak için çocuk yapmak lazımdı.

İkinci şişe birincisinden iyiydi. Ansızın Oreste'yle komşu kadınların ortasında çığlıklar atan Attilia'nın yattığı oda arasındaki mesafe iki katına çıktı. Attilia güzel kadındı doğrusu, kendi tarzında portakal toplayan kızıdan aşağı kalmazdı, ama güzel kız kıtlığı da yoktu. Demişken, işte elinde bavuluyla güzel bir sarışın girmektedir içeri; duvar dibine, kapının yanındaki iskemleye, oraya tek başına gelmiş olmaktan biraz korkan bir kadın edasıyla oturdu. Açık sarı saçları boncuk perdeye takıldı; hafifçe bir çığlık atıp saçını kurtardı. Oreste ona yardım etmek niyetiyle centilmence ayağa kalktı. Miss Jones korkarak sarhoş adamla göz göze gelmemeye çalıştı. Ekspres farkı alınmayan ucuz tarifeli tren sabaha karşı hareket edecekti. Miss Jones yan odadan gelen gürültülerden tedirgin olup fazlasıyla erken kalkmıştı; garın bekleme salonuna sığınabilirdi, ama bu olmadık saatte bavuluyla karşıya geçmeye çekiniyordu.

Miss Jones İngiltere'nin bütün şairleriyle roman yazarlarının kendisini yönlendirdiği bu ülkeden ayrıldığına üzülüyordu. Sicilya'da küstah hizmetkârlarla, acayip yiyeceklerle, susuz musluklarla, Gemara'nın çiçek açmış badem ağaçlarının altında maharetli avcıların küçük kuşları karabinayla katletmesi dehşetiyle cebelleşmişti. Roma'nın tadını çıkaramamıştı; kaygı içinde çekinin gelmesini beklemiş, hanımefendi sayılamayacak bir kadın Corso'daki dükkânda ona hakaret etmişti; davetleri bu çıtkırıldım su perisine hem hakaret hem tehdit gibi gelen erkeklerin sevdalı bakışları-

na maruz kalmıştı. Eski arkadaşı Gladys'in Londra'daki çekyatını onunla tekrar paylaşmaya razı olacağını ve ona bir sekreterlik işi ayarlayacağını umuyordu. Sabahları kızarmış ekmeğe, akşam çaylarına, mevsimin operetlerine ucuz biletlere, Gladys'in duygusal dertleşmelerine, dostluk ve şefkatli sevgi ifadesi olan teskin edici kucaklaşmalarına kavuşmaya can atıyordu. Beş dakikada bir saatine bakan Miss Jones gri gökyüzü hayali kuruyordu; birkaç ay sonra ise mavi göğü acı acı özleyecekti.

Oreste tekrar yerine oturdu, zaten oturmak daha sağlamdı. İngiliz dilber zannettiği kadar da genç değildi. "Bunlar kadın sayılmaz aslında," diye homurdandı. Bununla kıyaslayınca Attilia eski değerine kavuşuyordu; anasının eli sıkıysa, aynalı dolabın taksidine, sofranın rehinden kurtarmaya metelik katkıda bulunmadıysa karısının kabahati değildi ya. Oreste paralı bir ailenin kızıyla evlendiğini sanmıştı, ama o sinsi Ilario konacaktı mirasın tamamına; Dida Attilia'ya bir cenaze kıyafeti alacak para bile bırakmayacaktı. İkinci şişenin dibinden ince bir hüznün yayılıyordu havaya. Oreste'nin kıymeti bilinmiyordu; sırf içtiği bir gün kaynanayı boğazlamanın hoş olacağını söyledi diye adını katile çıkarmışlardı; halbuki Oreste Marinunzi bir danayı kesemeyecek kadar yufka yürekliydi. O sinsi Ilario bunu fırsat bilip Ponte Porzio'ya her gittiğinde bir kadeh bir şey ikram etmeden kapıya koyuyordu onu. Oreste şehvetle kocakarıyı boğduğunu hayal etti; ayrıntılarını kurdu, Attilia'yla çocuklarının hakkı olan parayı sakladığı deriden keseye onun gözü önünde el koyuşunu canlandırdı gözünde zevkle. Ama bu adalet eylemleri her zaman hapiste biter; yargıçlar insanın öldürdüğü kişiden ne kadar kötü muamele gördüğünü anlamazlar. Oreste içini çekti, sahneyi hayaller çekmecesine, maaşına zam yapmayan Sular İdaresi müdürüne, onu ayaşlıkla suçlayan Attilia'ya ve Attilia'yı sıkıştırıp duran mahalle kasabına hadlerini bildirdiği sahnelerin yanına kaldırdı. Ve herkesin saygıda kusur ettiği bu Oreste'yi teselli etmek için üçüncü şişeyle birlikte bir de rom söyledi.

Bir anda sarhoşluğunun ritminde vites değiştirmiş gibi bir farklılaşma oldu. Artık içmek için değil, tıpkı bir kadınla beraber olduğundaki gibi bir zirve anına, Oreste Marinunzi'nin artık önem taşımayacağı bir yücelmeye ulaşmak için içiyordu. Sadece kendisinin algılayabildiği bir ihtişam, firfiri bir pelerin gibi sarmaladı onu; saçlarına salkım salkım yaban üzümleri karıştı. İlk yudumla birlikte Dida Ana'nın tek vârisi ve Ponte Porzio'nun sahibi oldu; Attilia ve dört çocukla birlikte şehir dışına taşınıyorlardı; Tullia, Maria ve o sinsî Ilario ansızın yok olmuş, bir ilahi irade eylemiyle evrenden elenmişlerdi; iskemlenin üç ayağı üzerinde hassas bir dengede duran Oreste Marinunzi bir çardak altında huzur içinde sarhoş oluyordu. Roma'nın bütün boruları patlarsa kılını kıpırdatmazdı. Zenginlere özgü mutluluğa kavuşunca iyi kalpli bir adam oldu; Ilario'yla pespaye kız kardeşlerinin bahçedeki kulübede kalmalarına izin verdi: Demiryolu çalışanlarının, Almanların, aslında pek fena da olmayan İngiliz kızın iyiliğini istiyordu; o anda Oreste'yi kapıya koymayı planlayan patronun yeğeni ansızın gözüne dost göründü, bir kardeş kadar, hatta daha fazla güvenebileceği gerçek bir dost. Üçüncü yudumla birlikte güçlendi; akşamkine benzer büyük bir nutuk çekmek üzere ayağa kalkma gereği duydu; maaşları iki katına çıkaran, yiyecek içeceğin fiyatını düşüren, bir savaşı kazanan ve sarsılmaz bir mevki edinen Oreste Marinunzi, bir kral, daha doğrusu bir diktatör kadar mesut, yerine oturdu.

Dördüncü yudumda aşına olmadığı fikirler geldi aklına; düşündü; bir absent markasının meziyetlerini ortaya koyan takvime baktı ve günün, ayın, yılın ne demek olduğunu düşündü; zamklı kâğıt tuzağına yakalanmış, beyhude debelenen mevsimin ilk sinekleri çok komik göründü gözüne; okulda öğretilen dersleri bu kadar iyi hatırladığına memnun olarak aslında insanların da bu dönen koca balonun üstünde bu şekilde, baş aşağı yürüdüklerini düşündü. Her şey dönüyordu zaten; duvarlar, absent takvimi, portakallı afiş, Devlet Başkanı'nın portresi ve şişeyi nafîle dik tutmaya çalışan kendi eli muhteşem bir valsin girdabına kapılmıştı. Bir yudum daha aldığında, sanki karanlık her şeye rağmen bir meyhane

görüntüsünden iyimişçesine gözleri kapandı; iskemlesinin arkalığı duvarda bir dayanak noktası bulamadı; düştüğünün farkına varmadan yerde yuvarlandı ve ölümlere özgü mutluluğa kavuştu.